

planinski

V E S T N I K

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

115. LETO • SEPTEMBER 2010

ŠT. 9

Revija
Planinske zveze
Slovenije

Slovesno odprtje planinskega muzeja

Intervju: **Vanja Matijevc**

Z nami na pot: **Dobrač, Gore nad Sappado**

3,40 €

POGLED Z MONTE VISA

Vzponi na vse štiritisočake Alp

Will McLewin je prvi britanski gornik, ki se je povzel na vse alpske štiritisočake, ki so na seznamu 4000-metrskih vrhov. V pričujoči knjigi opisuje to svojo pustolovščino.

260 strani • 29,90 €

 DIDAKTA
Knjige, ki puščajo sledove...

 04 5320 203

 zalozba@didakta.si

 www.didakta.si

*“Dnevi v gorah
so dnevi, za katere živim”*

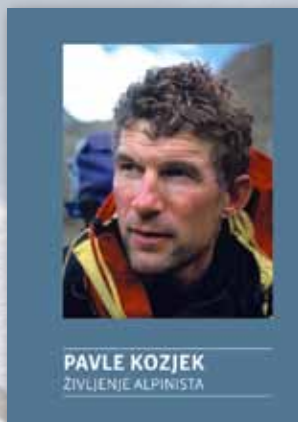
Will McLewin

**DARILO
OB NAKUPU**

PRI ZALOŽBI DIDAKTA NA VOLJO TUDI:

Pavle Kozjek
Življenje alpinista

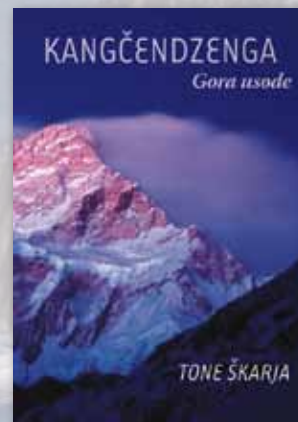
278 strani • 39,90 €

Viki Grošelj
Everest – Sanje in resničnost

316 strani • 39,90 €

Tone Škarja
Kangčendzenga – Gora usode

256 strani • 29,90 €

Andrej Mašera

Nevarna samoprevara

"V ferati Extrem Klettersteig je res ekstremno ... Ob dveh kot vrvica tankih jeklenicah na majavih sidrih se bo plezalec počutil vse kaj drugega kot uživaško." S temi besedami je na spletnem portalu Gore – ljudje svoj vzpon po neki novodobni ferati v Ziljskih Alpah komentiral velik ljubitelj takih "poti", ki jih sicer redno z navdušenjem opisuje na spletu. Živahnim opisom so dodane številne atraktivne fotografije, s katerih bralec zlahka spozna, za kakšno zvrst poti gre.

O ekstremno težkih, športnih, adrenalinskih feratah, ki v zadnjih letih v Avstriji rastejo kot gobe po dežju, sem v Planinskem vestniku že pisal, tema pa se mi zdi vedno znova zanimiva in vredna tehtnega razmisleka. V Dolomitih takih poti ne gradijo več, tudi v Švici in predvsem v Franciji, ki je rojstni kraj ekstremnih "superferat", se je gradnja praktično ustavila. Situacija v Avstriji pa je diametralno, že skoraj groteskno drugačna. V najnovejši izdaji kapitalnega vodnika Klettersteigführer Österreich iz letošnjega leta je opisanih kar 322 ferat na področju Republike Avstrije, od katerih je večina nedavno zgrajenih ocenjena s težavami D in E, ena v Hochschwabu pa že s kar F/G. Treba je pojasniti, da gre avstrijska lestvica težavnosti od A navzgor, končna črka pa gotovo še ni dosežena. Ferate so zgrajene tako, da so čim bolj skopo zavarovane in da potekajo čim bolj izpostavljeno po navpičnih plateh in preko previsov, gotovo pa bomo dočakali, da bodo šle tudi čez večmeterske strehe. Edino obvezno varovalo je jeklenica, ki služi za samovarovanje, povečini tudi za grobo vlečenje navkreber; klini in skobe so nameščeni le tu in tam, pogosto brez smiselne pomena. Zelo priljubljeni so vrtoglavi mostovi iz jeklenic, posebno v soteskah in nad slapovi.

Veliko takih poti je bilo zgrajenih v stenah tik nad dolinskim dnom, pravzaprav v sredogorju, pogosto v bližini kakega gostišča, penziona ali hotela. Nek avstrijski prijatelj mi je v šali dejal, da bo kmalu že vsak pošten birt v Avstriji imel "svojo" ferato. Vendar pa se manija seli tudi v visokogorje. Samo dva primera: na ožjem območju Dachsteina je že 27 (!?) ferat in tudi na nedolžni tritisočak Säuleck v Visokih Turah so napeljali ferato z oceno D/E!

Tudi v naši bližini, tik za mejo na Koroškem, imamo že celo vrsto takih "poti"; najnovejša, ki pelje na nepomemben vršič severno od Železne Kaple, je bila avgusta na strani Gore – ljudje opisana kar dvakrat. Pri drugem opisu je bila priložena fotografija, kjer je na nekem težavnem mestu pritrjen plastičen okostnjak s plezalnim pasom in čelado, verjetno kot opozorilo (pot je že zahtevala smrtno žrtev!). Domislica je seveda skrajno neokusna, skoraj že morbidna!

Zelo malo pa se govori in piše o tem, da je bilo na ekstremnih feratah že veliko nesreč (tudi smrtnih!) in da zadeva nikakor ni nedolžna, kot se morda zdi na prvi pogled. Take poti zahtevajo predvsem izredno moč v zgornjih okončinah, saj si pogosto zaradi gladkih, pa še vlažnih sten težko pomagamo s prefinjeno plezalno tehniko, zato preostane le še grobo vlečenje ob jeklenicah.

Če se vprašamo, komu so namenjene take ferate, odgovor ni enostaven. Za prave plezalce oz. alpiniste vsekakor niso zanimive, za veliko večino "navadnih" gorohodcev pa so enostavno pretežke in se jih ne lotijo. Zato so pogosto na muhi mladih turistov, ki niti niso vrhunsko izurjeni gorniki, ampak si le želijo adrenalina in se zanašajo na moč svojih rok. Prav tako se določeni dobri gorniki nekako specializirajo za take "poti", saj jim ustvarijo predstavo, kako se počutijo vrhunski alpinisti na skrajno težavnih vzponih. Vendar je primerjava zelo varljiva in na trhljih nogah; v bistvu gre za preprosto samoprevaro.

Nevarno samoprevaro!

UVODNIK

- 1 **Nevarna samoprevara**
Andrej Mašera

SLOVENSKI PLANINSKI MUZEJ

- 4 **Široko odprta vrata za vzpone na vrhove**
Planinci iz vse države na svečanem odprtju
Slavica Tovšak, Dušan Škodič

INTERVJU

- 8 **Ali zlezeš ali pa ne zlezeš!**
Pogovor z alpinistom Vanjo Matijevcem
Tina Leskošek

VISOKO NAD TREBUŠO

- 13 **Prvič čez Vrše**
Kaj je še ostalo od tistega davnega leta?
Rafaël Terpin

HUMOR

- 17 **S Škrlatice na Srednji Rokav in z njega v prepad**
Moj zadnji gorniški dan
Gorazd Goršek

V SPOMIN

- 20 **Prof. dr. Tone Wraber**
(4. marec 1938–6. julij 2010)

BOTANIKA

- 23 **Blagajev volčin**
Zakaj ga imenujejo tudi kraljevska roža?
Eva Holz

VARSTVO NARAVE

- 25 **Soodvisnost v naravi**
Encijan, rdečke in še metulj povrh
Dušan Klenovšek

ZAKONODAJA

- 26 **Olajšanje ali zaskrbljenost**
Zakon o Triglavskem narodnem parku
Slavica Tovšak

VREMENSKE STOPNJE IN OPRIMKI

- 31 **Svetlobna igra gorskih grebenov**
Miha Pavšek

OPISI

- 33 **Dobrač, po Lovski poti z vzhoda**
Jože Drab
- 33 **Dobrač, z juga**
Jože Drab
- 35 **Dobrač, z zahoda**
Jože Drab
- 35 **Dobrač, s severa**
Jože Drab
- 37 **Planini Geu Alta in Tuglia**
Mojca Stritar
- 37 **Monte Lastroni, iz doline Val Sesis**
Mojca Stritar
- 37 **Monte Peralba in Monte Chiadenis**
Mojca Stritar
- 37 **Terza Piccola**
Mojca Stritar

Znamina na pot

- 41 **Podrta gora nad dolino Zilje**
Dobrač
Andreja Tomšič
- 46 **Dolina sonca med Dolomiti in Karnijci**
Gore nad Sappado
Mojca Stritar

ALPINIZEM

- 51 **Kugy-Hornova smer v Montažu**
Po sledih topniških opazovalcev
Iztok Rutar

ALPINISTIČNA TEHNIKA

- 56 **Sidrišča v skali – 2. del**
Tadej Debevec, Aljaž Anderle

TRENING

- 58 **Moč in gibljivost**
Tadej Debevec

NOVICE IZ VERTIKALE

NOVICE IZ TUJINE

PISMA BRALCEV

LITERATURA

IZ DEJAVNOSTI PZS

PLANINSKA ORGANIZACIJA

planinski VESTNIK
REVUIJA ZA LJUBITELJE GORA

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:
Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344

Izhaja petnajstega v mesecu.
Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke,
ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.

110. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:

Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorčakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 87, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK: Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:

Marjan Bradeško, Mateja Pate, Irena Mušič Habjan,
Emil Pevec (tehnični urednik), Andrej Stritar (namestnik
odgovornega urednika), Slavica Tovšak

ZUNANJI SODELAVCI:

Tina Leskošek, Dušan Škodič, Andrej Mašera

LEKTORIRANJE:

Mojca Volkar Trobevshek, Mojca Stritar, Marta Krejan, Katarina
Marin Hribar

GRAFIČNA PRIPRAVA: Repro studio Schwarz, d. o. o.

TISK: Schwarz, d. o. o.

NAKLADA: 6090 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno.

Naročanje: Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorčakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 24 ur na dan**.

Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport in Fundacija za financiranje športnih organizacij v Republiki Sloveniji.

Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Jutranji Viš nad Žabniško krnico
FOTO: VLADIMIR HABJAN

MODRA ŠTEVILKA

080 18 93
NAROČANJE 24 UR NA DAN

Vsebine vseh Planinskih vestnikov

od leta 1895 do danes
na www.pvkazalo.si
od 1949 do lanskega letnika
v formatu pdf.

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje po gorah po navodilih iz te revije.

Široko odprta vrata za vzpone na vrhove

Planinci iz vse države na svečanem odprtju

✍ Slavica Tovšak 📷 Dušan Škodič

Množica ljubiteljev gora pred novim planinskim muzejem

V soboto, 7. avgusta 2010, so že v jutranjih urah v Mojstrano začeli prihajati planinci z vseh strani Slovenije, da bi počastili 115-letnico postavitve Aljaževega stolpa na vrhu Triglava in vstopili skozi vrata svojega muzeja, za katerega so si prizadevali dolga desetletja. Bilo je praznično vzdušje, polno pričakovanj. Premišljeno izbrani govorniki so imeli kratke, a vsebinsko bogate govore. 1500 prisotnim sta spregovorila župan Občine Kranjska Gora Jure Žerjav in vodja projekta Miro Eržen, ki se je posebej zahvalil vsem dobro namernim ljudem, ki so verjeli v muzej in doprinesli k uresničitvi ideje o njem. K nagovoru je bil povabljen tudi

predsednik republike Danilo Türk, ki je poudaril pomen planinstva in alpinistične dosežke kot del slovenske narodne identitete. Dodal je, da smo dokazali, da lahko uspemo, zato lahko uspemo tudi na drugih področjih. Prijazno planinsko vzdušje je zaokročil kulturni program, ki so ga izvajali Obrtniški pevski zbor Notranjska, baritonist Marko Kobal in citrar Tomaž Plahutnik, Pihalni orkester Jesenice-Kranjska Gora in folklorna skupina Jaka Rabič Dovje Mojstrana. Pesem Slovenec sem je pustila sledove ponosa v srcih vseh prisotnih.

Po končanem programu je skupina za skupino disciplinirano vstopala v novi hram planinstva. Že na začetku sta nas

pritegnila časovni trak z 68 fotografijami in prostor, ki resnično spominja na goro. Nanjo se lahko povzpemo, ko izberemo vrh in opravimo vrsto nalog na poti. S kartico v roki smo spoznavali planinski svet in postajali del prostora ter aktivni udeleženci planinskega dogajanja. Posebej nas je privabila multivizijska dvorana Triglav, kjer smo si lahko ogledali film Svetloba gora režiserja Igorja Likarja, opremljen z besedilom Matjaža Kmecla. Kartica nas je peljala tudi do prijaznega koticčka Želiš vedeti več?, kjer nas je pričakal računalnik, ki z dotikom prstov vrne odgovor na vprašanja.

Slovenski planinski muzej je gotovo pridobitev, ki se lahko kosa s tovrstnimi

muzeji v Evropi in svetu. Namenjen je vsem generacijam in vsem starostim, tudi invalidom, slepim in slabovidnim. Posebej razveseljiv je spodnji prostor Trisul, namenjen tematskim razstavam. Prva bo odprta že decembra in bo predstavila etnološko obarvano vsebino z naslovom Življenje pod Triglavom.

Vsi planinci se lahko odzovejo tudi prijaznemu vabilu, da prinesejo v muzej predmet z zgodbo. Če bo zanimiva, ga bodo v muzeju za določen čas vključili v del stalne razstave. Skratka, na muzejskih eksponatih se ne bo nabiral prah. To je muzej, ki živi za nas in za bodoče rodove. Lahko ga sooblikujemo in spreminjamo – tudi mi, obiskovalci. ◉

Na prireditvi v Mojstrani smo zbrali nekaj misli posameznikov, ki dopolnjujejo podobo muzeja, na katerega bi bil zagotovo ponosen tudi ustanovitelj in začetnik Triglavske muzejske zbirke Avgust Delavec.

MARINKA KOŽELJ STEPIC, predsednica MDO PD Ljubljane:

"Vesela sem, da sem kot ena izmed soavtorjev aktivno sodelovala pri vsebinski zasnovi razstave. Predstavila sem prostovoljno vodništvo in pripravila dve verziji gradiva. Dovolj ga bo tudi za kasnejšo predstavitev na eni izmed tematskih razstav. Vsebina predstavitve muzejske zgodbe me je prijetno presenetila, saj se je bilo težko odločiti za pravi koncept. Razstava nas ves čas zaposluje in skrbno vodi od začetka do cilja. Tudi

veselje na vrhu gore ima svoj pomen. Menim, da je to res vseslovenski muzej in da so enakomerno prikazane vse slovenske regije. Muzej je postavljen na vhodu v dolino Julijskih Alp, zato se njegova zunanja oblika lepo prilagaja okolju. Želim, da bi ga obiskovale vse generacije in da bi ga v okviru šolskega pouka obiskal vsak devetošolec, pa naj bo iz Prekmurja, Gorenjske ali Dolenjske, saj smo Slovenci vendarle planinski narod."

ALEŠ ARIH, PD Maribor Matica, član projektne skupine SPM:

"Planinski muzej je po moji oceni in oceni mnogih drugih muzejev z dušo. V osnovnem konceptu je v celoti upoštevan sodobni muzejski pristop, ki ga uvajamo v muzealski stroki. K temu sta doprinesla tudi arhitektka Sonja Ifko in seveda celotna strokovna ekipa. Upam, da bomo muzej sedaj, ko je odprt, znali vključiti v planinsko in turistično ponudbo. Vključitev v marketinški pristop Gorenjske je na mestu, potrebna in nujna. Prav tako bo moral muzej dobiti status nacionalnega muzeja, država pa ga vključiti v nabor državnih muzejev. V nasprotnem primeru bo preveliko breme za občino, posebej v smislu vzdrževanja in nadaljnega razvoja. Zelo se je, zlasti v vsebinski pripravi, aktiviral Gornjesavski muzej v Jesenicah s strokovnimi delavci, za kar jim gre vsa zahvala. Projekt je bil zelo zahteven, sedaj, ko je postavljen na ogled, pa odlično zaobjame vso slovensko planinsko zgodovino. Ne dvomim, da bo Miro Eržen s svojo avtoriteto in energijo, pravnim pristopom ter ob podpori PZS, Občine Kranjska Gora, ustanove Triglavskega narodnega parka, planinskih društev in številnih posameznikov znal peljati muzej in njegovo vizijo naprej."

Slavica Tovšak

DR. DANILO TÜRK

Kaj menite o novem planinskem muzeju?

"Trenutno sem na dopustu v Livku nad Sočo. Sicer nisem nikakršen alpinist, a se vsakodnevno z veseljem sprehajam po grebenu Kolovrata in občudujem Krn, Matajur in Benečijo, pa tudi razgledi na dolino Soče so izredni. To je vsekakor lokacija po mojem okusu, saj omogoča preživeti kvaliteten teden dopusta. Kot ljubitelj gora tudi ocenjujem ta muzej, ki ni enostaven in pred obiskom zahteva nekaj osnovnega predzna-

nja. V prvi vrsti bo zanj vsekakor najpomembneje, da postane čim bolj domač našim ljudem, treba pa bo razmisliti, kako bi ga lahko najbolje uporabili tudi v izobraževalne namene. Seveda bi morali z njim motivirati še turizem, saj imamo vendar zgodovino, ki jo lahko brez sramu pokažemo tujcem. Tu gre za važen del naše nacionalne biti, ki je ne smemo zanemariti. Rad bi tudi, da bi muzej razvil čim več specializiranih delavnic, ki bi namenjale pozornost določeni temi, kot na primer ekologiji, kajti kot sem lahko videl, je to objekt, ki to brez težav omogoča.

V muzeju se pri obiskovalcu sprostijo tudi stari spomini. Sam sem se na primer spomnil, kako sem še kot otrok bral o Kunaverjevi odpravi na Trisul leta 1960, o tem se je takrat veliko pisalo v časopisih in pri mladih ljudeh vzbujalo domišljijo. Za mojo generacijo so na primer podrobnosti iz tistega časa zelo zanimive."

Ko že govorimo o muzeju, velik del zgodovine je tudi revija Planinski vestnik, ki izhaja že od leta 1895. Ali ga poznate?

"Poznam. Ravno te dni, ki jih preživljam v Soški dolini, sem ga prebiral in naletel na članek o Mrzlem vrhu nad Tolminom, ki ima zelo težko zgodovino iz časa prve svetovne vojne, in sem ga z zanimanjem prebral. Na splošno pa ocenjujem, da ima revija sedaj zelo dobro grafično zasnovano, tudi oblikovno, in vsebuje lepe fotografije, tako da me nekoliko spominja na National Geographic. Mene rade pritegnejo zgodovinske teme, so pa v reviji tudi takšne, ki jih sam težje ocenjujem, ker potrebujejo nekaj več predznanja. A poglobitvena je raznovrstnost člankov, tako da lahko vsak bralec najde nekaj zase. Tudi med današnjim ogledom muzeja sem videl, da je soška fronta, ki je zajela velik del naših Alp, lepo predstavljena, kar je tudi prav, saj gre za ogromno tragedijo in ogromen dogodek na našem ozemlju, ki še vedno ni v polni meri v naši zavesti, tako da menim, da boste v Planinskem vestniku lahko o tem še veliko napisali."

Dušan Škodič

STEPHEN GOODWIN, urednik Alpine Journala

"Prepričan sem, da je bila postavitve takšnega muzeja dobra naložba. Na odprtje je prišlo izredno veliko ljudi in tudi vzdušje je bilo na izrednem nivoju. Že na daleč se je videlo, da je Slovenija dežela planincev. Sam muzej me je navdušil tako zunaj kakor znotraj. Že

njegova oblika je nekaj posebnega, saj vsebuje pridih tradicionalne arhitekture, po svoji prišekani obliki pa spominja na ogromen balvan, ki se je prikotalil v dolino in tam vzbuja zanimanje. Razstava vsebuje vrsto različnih sklopov, ki vsak zase pripoveduje zgodbo vaših planinskih in gorniških prednikov. Menim, da so Miro Eržen in ekipa, ki je postavila razstavo, opravili odlično delo. Ni namreč zadosti le razporediti predmete v vitrine. Stare in funkcionalno mrtve eksponate je treba postaviti pravilno in smiselno, da lahko obiskovalcu povedo svojo

zgodbo. Zelo domiselna se mi je zdela tudi postavitve bivaka, v katerega lahko vstopimo, nato pa se vključijo zvočni efekti, ki nam pričarajo atmosfero gorske nevihte. Po taki mali izkušnji ni nikomur več treba razlagati, čemu služijo ta zavetišča. Na to ustanovo ste lahko upravičeno ponosni. Kot Angležu mi je prav nerodno, ker država, ki so ji gorniško zgodovino pisali Whymper, Mallory, himalajske ekspedicije v petdesetih letih in še pozneje v sedemdesetih pod vodstvom Bonningtona, ne premore takšnega objekta. Imamo naravnost bajno dediščino na tem področju, ne pa tudi prostora, kjer bi jo lahko videli na enem mestu. Imamo veliko zgodbo, imamo tudi eksponate, a na žalost nam ti propadajo po raznih kleteh in garažah. Vi pa imate sedaj to v veliki meri že urejeno."

Dušan Škodič

JANEZ BIZJAK

Kako in kdaj ste sodelovali pri izgradnji muzeja?

"Prištevam se med soustvarjalce Triglavske muzejske zbirke, ki je bila odprta leta 1984 kot začetek vseslovenskega planinskega muzeja. Za delo nas je znal navdušiti neumorni Gustl Delavec, strokovno pomoč je nudil Gorenjski muzej, izvajalci pa so bili kar

člani GRS iz Mojstrane in številni domačini. Ti so iz njihovih skic sproti žagali, barvali in sestavljali vso potrebno opremo za razstavo. Vsi smo delali brezplačno. Čeprav smo v hiši opremili tudi informacijsko točko Triglavskega narodnega parka, mi takratni direktor ni dovolil delati v službenem času. Zato sem vzel dopust, da smo pravočasno končali do slavnostnega odprtja. Ljubljanska planinska srenja je bila ljubosumna in ni podpirala početja mojstranskih zanesenjakov, ki jim je uspelo uresničiti idejo, o kateri so v Ljubljani dolga leta le brezplodno modrovali, komisijsko prelagali dokumente in zaprašene makete planinskih koč, dokler ni veliko dragocenega gradiva shodilo v neznanu. Z leti se je nezaupanje pomirilo in vodstvo PZS se je počasi sprijaznilo, da v Ljubljani z muzejem ne bo nič. Še zanimivost: pred letom 1984 sem v Trubarjevem antikvariatu večkrat kupil kakšno staro planinsko knjigo. Prijazna prodajalka mi je zaupala, da dva starejša planinca (znani imeni bom zamolčal) sproti odneseta vse staro dragoceno planinsko gradivo, ker ga, bojda, zbirata za planinski muzej v Mojstrani. V Mojstrani nikoli nismo videli eksponatov njune zbirateljske strasti.

Kot veteran iz leta 1984 in kot direktor TNP sem sodeloval tudi pri nastajanju SPM, največ v strokovni komisiji za pripravo vsebinskega koncepta. Naše delo je usklajeval trmasto zagnani Miro Eržen. Če ne bi bilo njega, SPM letos ne bi bil odprt. Zaradi nesoglasij v konceptu zadnje leto nisem bil več zraven."

Ali je prav, da je SPM v Mojstrani?

"Vedno sem bil prepričan, da mora biti SPM nekje pod gorami in ne v Ljubljani. Našo prvo planinsko muzejsko zbirko so v

zgodnjih šestdesetih letih v Trenti nabrali in uredili trentarski in tolminski gorski reševalci. V osemdesetih letih sem kot član gospodarske komisije PZS ter njene gradbene podkomisije deset let opazoval delo ljubljanskih planinskih velmož. Brezplodne debate in obljube, da bo slovenski planinski muzej enkrat na ljubljanskem gradu, drugič v Zoisovi palači, tretjič v futurističnem slovenskem muzeju športa, brezglavo kupovanje steklenih vitrin (da denar ne bi propadel) na zalogo, predvsem pa nobenega jasnega koncepta in resne volje, da bi opustili sestankovanja in začeli delati, so se končali v slepi ulici, ljudje pa utrudili. Ko sem spoznal navdušence v Mojstrani, ni bilo več dileme, kje naj bo SPM. V Mojstrani seveda! Bilo bi nepošteno do vloženega voluntarizma, ki je dihal iz Triglavске muzejske zbirke, ki je v 25 letih upravičila svoje poslanstvo. PD Dovje - Mojstrana in občina Kranjska Gora sta si prisluženo zaslužila SPM pod Triglavom."

Kako ocenjujete razstavo?

"Bilo bi nekorektno, da bi kot avtor drugačnega koncepta ocenjeval razstavo. Ko sem na dan odprtja poslušal obiskovalce, so bili vsi navdušeni nad načinom predstavitve naše planinske in gorniške zgodovine. Naj taka ocena ostane. Sodelavci SPM se zavedajo, do bo treba vsakih nekaj let razstavo predruščiti in dopolniti. Če ne bo ničesar novega, bo začel obisk upadati. Tudi občasne tematske razstave lahko popestrijo obisk. Osebnostno bi zelo rad videl, denimo, tematsko razstavo o prvih obiskovalcih slovenskih gora: Potočka zijalka, Divje babe, kamenodobni lovci pod Krnom, rudarji in pastirji pred 3000 leti. Nič še ni zamujeno. SPM potrebuje, tako kakor ministri, vsaj 100 mirnih dni, da se uspešno zasidra v slovensko zavest."

Kako ocenjujete arhitekturo?

"Prej sem omenil, kako so na odprtju vsi udeleženci pohvalili notranjo razstavo. Nikogar pa nisem slišal, da bi pohvalil arhitekturo SPM. Večina se je zgražala in zmajevala z glavo. Sam mislim nasprotno: da je stavba SPM po svoji arhitekturi dobra in sveža novost v gorskem okolju. Bil sem član strokovne komisije, ki je izbirala najboljšo arhitekturno rešitev na javnem natečaju. Soglasno smo sklenili, da je od vseh natečajnih predlogov projekt dr. Leskovca in sodelavcev najbolj primeren. Lahko bi tudi ponovili natečaj, pa ni bilo časa. Torej sem sokriv za to, kar stoji v Mojstrani. Prepričan sem, da se bodo ljudje počasi navadili in sprejeli tudi drugačne poglede na novo arhitekturo v Alpah."

Vladimir Habjan

TONE TOMŠE, podpredsednik PZS

Kaj je po vašem mnenju glavna sporočilna vrednost novega planinskega muzeja?

"Obiskovalci bodo dobili predstavo, da navezanost Slovencev na gorski svet ni le trend zadnjih desetletij, ampak je že zgodovinsko pogojena. Kot prebivalci ve-

činoma gorate države so bili namreč primorani iskati dodatne možnosti preživetja tudi v gorah. Z razvojem organiziranega planinstva v 19. stoletju pa so gore poleg gospodarskega dobile tudi turistični, naravovarstveni in rekreativni pomen. Naloga muzeja je, da prek posameznih vsebinskih sklopov prikaže sistematično obdelavo in proučevanje dediščine slovenskega gorništvva in planinstva. Vsebinska in delovanje Slovenskega planinskega muzeja bi morala postati temelj izobraževanja osnovnošolske mladine v okviru domovinske in okoljevarstvene vzgoje. Obenem naj bi bil tudi nepogrešljiva postaja dopolnilnih in specializiranih izobraževalnih programov v okviru šol v naravi in planinskih taborov. Obiskovalci bodo lahko na enem mestu dobili napotke o varnem gibanju in o naravovarstvenem obnašanju, turisti in naključni obiskovalci pa sveže informacije o možnih izletih, vzponih in možnostih prenočevanja."

Na kakšnem nivoju je pravzaprav današnja planinska zavest in kakšen pomen pri tem bi lahko imel planinski muzej?

"V zadnjem obdobju večkrat govorimo, da je planinska zavest slaba. To se odraža predvsem s pripadnostjo osrednji planinski organizaciji. Če bo muzej imel pravilno predstavitev in sporočilnost, in prepričan sem, da ju ima, bo predvsem mladi rod spoznal pomen organiziranega planinstva v najširšem spektru. Zasnova muzeja je takšna, da bo zanimiv tudi mladim. Prav tu lahko odigra ključno vlogo, saj bo s svojo zgodovinsko pripovedjo o delovanju Slovencev v domačih in tujih gorah ter prikazom lepote in vrednot gorskega sveta trajno ohranjal pomen naše planinske tradicije. Mlade rodove bo skozi vzgojno-izobraževalne vsebine vzgajal v planinskem duhu in spoštovanju narave. Naloga muzeja je tudi, da postane središče, ki bo z raznovrstnimi dogodki in aktivnostmi ustvarjalo nove možnosti za razvoj planinskega in pohodniškega turizma v Mojstrani, obenem pa bo dopolnilo turistično ponudbo Občine Kranjska Gora, Gorenjske in Slovenije."

Dušan Škodič

Kdaj in za koliko v Slovenski planinski muzej?

Od maja do septembra: 9.00-19.00

Odprto vsak dan, razen 1. maja.

Od oktobra do aprila: 9.00-17.00

Odprto vsak dan, razen 1. novembra, 25. decembra in 1. januarja.

Najavljene skupine (najmanj 10 udeležencev) sprejemajo tudi izven urnika.

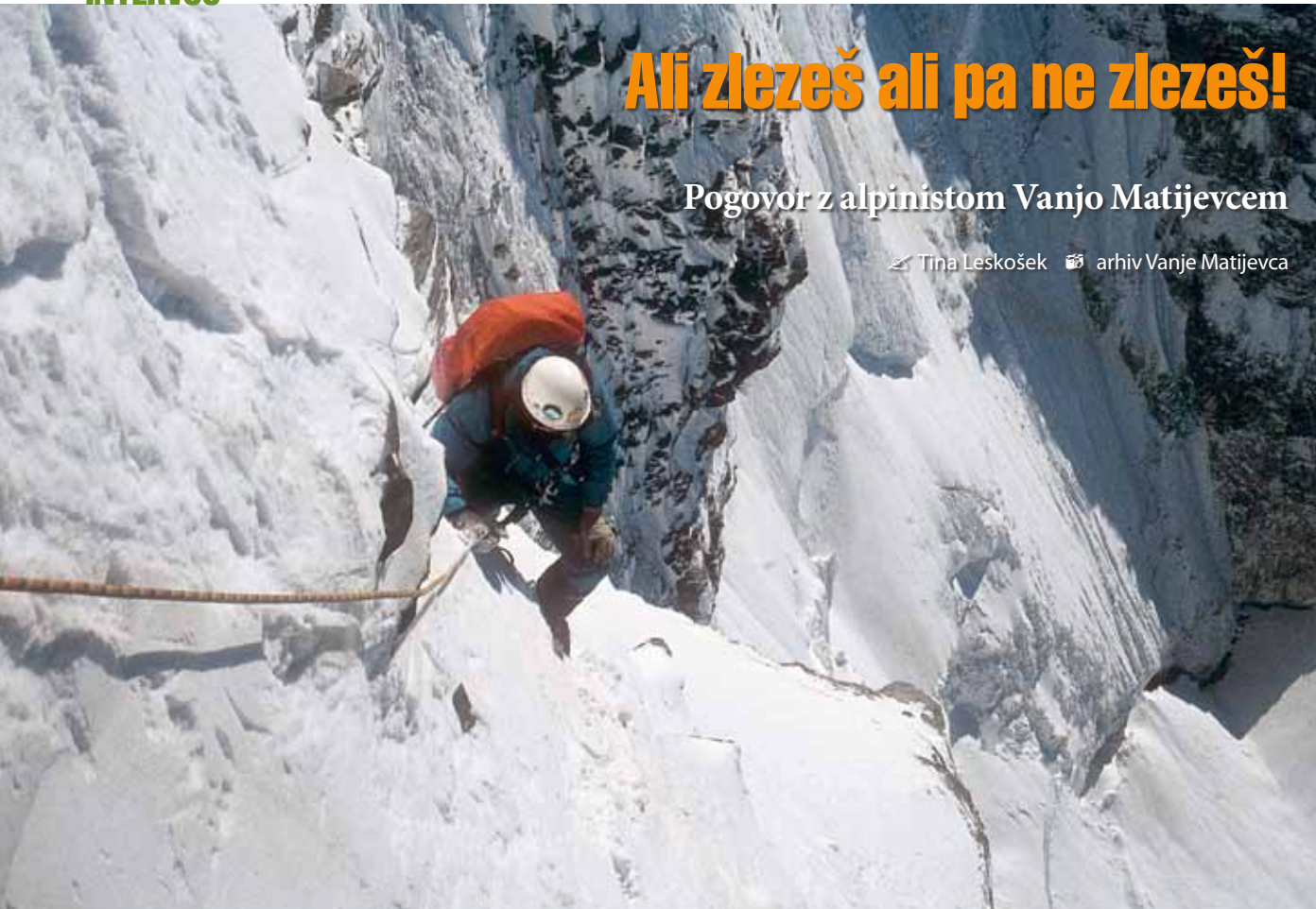
Cena posamezne vstopnice	
odrasli	5,00 €
učenci, dijaki, študenti in upokojenci	3,50 €
Cena vstopnice za skupine nad 10 oseb	
odrasli	4,00 €
učenci, dijaki, študenti in upokojenci	3,00 €
Cena vstopnice za skupine nad 10 oseb z vodstvom po razstavi	
odrasli	5,00 €
predšolski, učenci, dijaki, študenti in upokojenci	3,50 €
Cena družinske vstopnice	12,00 €
Vstopnice za člane ICOM ali SMD in predšolske otroke	brezplačno

Več informacij na <http://www.planinskimuzej.si/>

Ali zlezeš ali pa ne zlezeš!

Pogovor z alpinistom Vanjo Matijevcem

✍ Tina Leskošek 📁 arhiv Vanje Matijevca

V južni steni Lotseja (1981)

V gorah in stenah se nam marsikdaj pripetijo razne "situacije", ki jih v tistem trenutku morda nismo tako zelo veseli, ampak vseeno postanejo del nas in sčasoma prerastejo v zgodbe. Ker je Slovenija tako majhna, je zelo verjetno, da so se v istih stenah in celo v istih smereh zelo zanimive zgodbe dogajale že našim predhodnikom. Tudi oni so tam odlomili kakšno skalo ali pustili v poki klin, ki so ga plezalci še danes veseli. Enega takih alpinistov, ki ima v žepu veliko dobrih zgodb in najmanj toliko dobrih vzponov, sem našla na AO Rašica.

Vanja, kdo te je navdušil za gore in kako si se znašel na alpinističnem odseku?

Doma sem s hribov, otroštvo sem preživel v dolini nad Trzičem in na Golniku. Krave smo pasli na Dolžanki, tako da je šla hoja po planinah nekako zraven. Kasneje sem začel hoditi tudi v druge hribe, o alpinizmu pa tja do zgodnjih 70. let sploh nisem nič vedel. Potem sem v službi dobil sodelavca, ki nam je v nočnih izmenah pravil zgodbe z gora – to je bil Jože Hočevnar, takrat eden tistih, ki so si dosti upali. Peljal me je plezat in preko njega sem

prišel na alpinistični odsek v Medvode. V dobri družbi sem kar hitro napredoval in že leta 1975 naredil izpit za gorskega vodnika. Po odpravi na Everest¹ sem se preselil v Šentvid in prišel na alpinistični odsek Rašica. Tu sta bila že od prej prijatelja Lado Vidmar in Blaž Oblak.

V gorah si hitro začel plezati težke smeri. Si napredoval postopoma ali si preskočil kakšno stopničko?

Imel sem zelo dobrega mentorja – Hočevarja. Prva smer, ki sva jo plezala, je bila neka prvenstvena smer v Srebrnjaku. Ker sem bil sploh prvič v steni, sem bil temu primerno tudi zbežan – kladivo sem recimo pozabil doma. Nato sva si tisto eno kladivo pošiljala po vrvi gor in dol. Jože tudi ni bil pristaš tega, da pleza vse samo eden naprej, tako da sva plezala izmenično. Saj smer ni bila zahtevna. Tako se je začelo. Jože je imel ideje za cel kup prvenstvenih smeri, ni pa imel soplezalca. Isto leto sva splezala še prvenstveni smeri v Malem in Velikem Draškem vrhu – vsekakor je bilo na začetku več prvenstvenih smeri kot kakšnih drugih!

Tudi slap Lucifer spada med tvoje prvenstvene smeri. Še danes velja za resen slap, čeprav je ledna oprema že

¹ Jugoslovanska odprava na Mount Everest leta 1979.

precej boljša kot leta 1979. Kako je izgledal vzpon v tistih časih?

Ta vzpon se je zgodil čisto slučajno. Namenjeni smo bili v Špik, pa je bilo vreme preslabo. Tisti slap sem že večkrat opazoval, sicer pa sem že leto ali dve prej začel ledno plezati. Sem si rekel, če lahko plezaš ledne smeri v Centralnih Alpah, potem lahko plezaš po ledu tudi tukaj. Vidmar in Oblak sta bila za. Prvi raztežaj je bil zelo zanimiv – imeli smo sicer dereze s prednjimi zobmi, podobne današnjim, cepini pa so bili taki, da so po pol ure razbijanja nekoliko prijeli. Način plezanja v navpičnem ledu je bil zato povsem drugačen, saj se ni nič plezalo na roke, tako kot se to počne danes. Tudi ledni vijaki so bili še najbolj podobni odpiracem za buteljke. Najprej si ga moral zabiti, nato pa na silo zaviti v led z oklom lednega kladiva. Prvi raztežaj sem plezal 4–5 ur. Tam sem zabil v skalo in videl, da je naprej še težje. Bilo je že pretemno, zato smo se spustili dol. Naslednjič smo zadevo dokončali in jo celo posneli. Rokavice smo imeli volnene, kar je bilo tudi praktično. Lado je en del zlezal tako, da je lepil rokavice na led, počakal, da so primrznile in se potegnil naprej.

S Frančkom Knezom si leta 1981 dosegel rob južne stene Lotseja, kar je izjemen dosežek. Sta se spraševala o vrhu ali je bil rob dovolj?

S Frančkom sva različno gledala na stvar. Franček je bil za tiste čase zelo moderen plezalec. Vrh mu ni pomenil nič. Preplezati steno pa dol po njej, preplezati jo še enkrat pa dol po njej, to je imel v malem prstu. Jaz sem bil

Vanja Matijevac

pa bolj stara šola. Preplezati steno in potem konec – za tisti dan ga ne bomo več *srali!* Meni je bilo veliko več do tega, da greva še na vrh, če sva že na robu stene, njemu pa ne. Mislim, da je imel prav. Ne vem, kako bi se končala zgodba, če bi šla čez.

Torej sta še debatirala o tem ali gresta čez ali ne? Kakšen je bil tisti dan?

Niti ni bilo kaj dosti debate. Če sem čisto pošten, jaz na robu sploh nisem bil. Zadnjih 15 m je prečnica na škrbino. Bil sem sicer v višini robu, on pa je splezal prečnico na rob.

Plezalci so na nekaterih mestih v južni steni Lotseja postavili tudi lestve.

Ko je prišel do roba, je rekel: "Jaz grem nazaj in grem dol. Ti pa naredi, kar hočeš!" Če bi šla vsak po svoje, ne bi prišla nikamor. Tako sva ostala skupaj in sva imela neko možnost. Gor grede se nama je teren namreč večkrat podrl. Franček je letel 30 m, jaz pa 15. Če se kaj takega zgodi, te reši samo to, da te prijatelj ustavi. Jaz sem tudi zelo malo plezal sam, skoraj vedno sem plezal v navezi in sem bil tega tudi navajen. Ta dan bi lahko obnovil od minute do minute, bil je eden bolj norih dni in noči. Začel se je na okoli 8100 m, tam je bil tabor 6. Jaz sem računal, da bova v 4 do 6 urah na robu. Najprej sva se morala nekoliko spustiti in nato prečiti ogromen lijak v vršnem delu stene. Iz tabora je izgledalo krasno – pobočje, po katerem bova *odpikala* levo ven na rob. V resnici je pa to izgledalo tako kot harmonika – samo razi. Plezal si 15 m noter, 15 m ven, pa malo gor po razu ... Eden takih razov se je Frančku podrl in je padel 30 m. Takrat naju je rešilo to, da sva bila navezana. Vrv se je zarežala v snežni raz. V takšni strmini nisem še nikoli videl takega snega – včasih sva do pasu kopala v sneg. Po padcu sem se moral odvezati, da sva iz raza dobila vrv, zarežana je bila pet metrov v sneg. Ko sem pa jaz plezal okoli drugega raza, se je ta podrl name, vendar me je Franček od zgoraj zadržal. Kisika mi je zmanjkalo že zjutraj. Frančku je jeklenka držala nekoliko dlje, pa ne prav dosti. Po svoje sva bila kar zadovoljna, da sva se lahko znebila jeklenk, ki so bile težke. Nekje okoli 16. ure sva bila na robu stene. Potem je padla odločitev, da greva nazaj. Gor grede sva v najbolj strmem delu pustila kos vrvi. Preden sva jo dosegla, se je znočilo. K sreči se je spet zjasnilo in izza roba stene se je pokazala polna luna. Vedela sva, da se ne smeva ustaviti niti za hip, saj bi drugače primrznila v steno. Franček je dejal, da če

prideva tam čez, sva rešena. Tam čez sva prišla okrog desetih ponoči, se spustila še približno 80 m čez neke odlome in prišla na naslednje snežišče, kjer so bile že naše vrvi. Po njih sva se spustila do tabora 4, kjer naju je pričakalo najlepše presenečenje, kar si ga na smrt izčrpan človek lahko zaželi – Aleš² nama je poslal nasproti dvojico najboljših šerp, kar jih je kdaj bilo, in pričakala sta naju s toplim čajem. Nikoli se jima ne bom mogel dovolj zahvaliti za požrtvovalnost.

Vreme na Lotseju je bilo obupno. Zjutraj je bilo lepo, okoli poldneva je vsak dan pričelo snežiti in nato je plazilo ves čas. Cela stena je tako strma, da je z nje takoj padlo vse, kar je padlo z neba. Na začetku je še kdo zavpil pazi plaz, potem niti teh opozoril ni bilo več. No, plazovi so bili precej brez moči, razen v spodnjem delu, kjer se je nabralo več snega. Smo se pa najedli snežnih kristalov. Na koncu smo že vsi kašljali tudi kri. Eden od fantov je prišel k zdravniku (dr. Horvatu) in dejal: "Posluš, jest kri pljuvam! Daj mi neki!" Doktor, ki smo ga ljubkovalno klicali Veliki vrač, pa je rekel: "Kaj naj ti dam, pejt na morje za 14 dni!"

Kaj pa vaša prvenstvena smer v Grandes Jorasses?

Smer je od vseh štirih (Knez, Zupanc, Vidmar, Matijavec). To je tudi *luštna* zgodba. Jaz sem tja prišel z Ladom Vidmarjem in še s kolegom Pučkom.³ Zmenjen sem bil z Zvonetom Andrejčičem - Zvoncem, ki je prihajal za nami, da greva plezat. Sicer sem imel idejo za to smer že doma. Kak mesec prej je na naslovnici v reviji *La Montagne* izšla slika "Jorassov" s krasno vrisanimi vsemi smermi. Videlo

² Aleš Kunaver

³ Miha Pučko

V Hudičevem žlebu v Prisojniku, po katerem je Vanja tudi prvi smučal.

se je, da v tistem delu ni nič. Eno zimo prej sva z Zvoncec splezala Vogalni steber v Mont Blancu – težko ledno smer in sem si mislil, zakaj pa ne. Zvone je zbolel in ostal doma. Zato sem se zmenil z Vidmarjem, ki je bil tudi sorte "zakaj pa ne". Prišli smo s ture v "Vertih" v naš kamp za *britofom*. Tam smo vedno na divje kampirali, vedno so nas tudi preganjali, na koncu obupali in nam prinesli vrečke za smeti. Tam je bil Franček in brusil cepine, pred sabo pa je imel to isto sliko. "Kaj, a semle noter misliš iti?" sem rekel. "Ja!" je odgovoril. "No, ne boš šel sam!" Ogleдал si je isto linijo kot jaz in to za isti dan! Prav tisti dan sem naletel nanj. Šli smo skupaj. Zadeva je potekala tako, da sva začela midva, s prvega na drugo ledišče pa je šel naprej Franček z Jožetom Zupanom. Nato se ga ni dalo več ustaviti. Bil je izrazit vodilni plezalec. Zgornji del je ves čas plezal naprej, midva pa sva se menjala, ne glede na to, da je bila to za Vidmarja prva resna ledna smer. Nekje v zgornji polovici se mi je zlomilo oklo lednega kladiva, zato sva pričela zaostajati. Kljub počasnemu plezanju sva ju ujela, ko je Franček pri prvih vršnih skalah snel dereze in plezal po drobnih skalnih vršičkih, ki so gledali iz ledu. Franček se je takrat bolje počutil v skalah kot na ledu. Tam smo se navezali v eno navezo in skupaj splezali zadnja dva raztežaja. Sestopili smo v Italijo brez potnih listov, a smo brez težav prišli čez mejo – povedali smo samo, da smo v "Jorassih" splezali novo smer.⁴ Pred kratkim sem videl posnetek plezanja te smeri. Prav lepo je videti, kako gre to zdaj tekoče s temi orodji. Takrat sicer ni bilo tako težko, kakor je bilo tvegano. To je krasna ledna smer. Najraje imam, da pogledaš med nogami in vidiš nekaj sto metrov zraka in *poden*. Ves čas 55–60 stopinj in vmes navpični odstavki.

Opravil si prvi smučarski spust po Hudičevem žlebu. Je šlo vse gladko?

Redkokdaj je šlo vse gladko, vedno pa sem imel srečo. Spet sem bil z Vidmarjem. Bil je maj, takrat je Hudičev žleb prijazen za plezanje. Seveda pa je v tem času po sredini tudi globoka plaznica, ki nastane zaradi številnih plazov čez zimo. Največji problem je bil, kako priti čez njo na zaplato snega, da si potem lahko ob njej speljal, pa spet čez njo ... Previdno sem prečil plaznico, potem mi je že *fino* šlo. Takrat smo imeli smuči dolge 2,10 m. Ker je šlo kar dobro, je pogum zrasel in naslednje prečenje plaznice sem hotel opraviti kar med vožnjo. V trenutku, ko sem bil s špicami že čez, so se smučke tako upognile, da sta se odpeli obe vezi in izstrelilo me je na glavo v plaznico. Na srečo ni bila čisto ravna, malo je zavijala, in z vso močjo sem tiščal vse štiri od sebe, da bi zmanjšal hitrost drsenja. 50 m nižje sem se ustavil. Prijatelj Pučko je snemal, a je ob padcu spustil kamero in atrakcije ni posnel. Ko sem se vrnil gor po smuči, ni mogel verjeti, da bom smučal naprej. Lado za menoj je bil nekoliko previdnejši, pa tudi boljši smučar je bil in tako sva ga na nek način presmučala. Ponekod je bilo hudičevo ozko – okoli štiri metre. Smo imeli pa spet srečo z razmerami. Teden dni kasneje je plaz tam ujel skupino Škofjelčanov ...

Na južnem grebenu Salcantaya v Peruju

Pri vzponih dostikrat premikamo svoje meje – tako fizične kot psihične. Se ti je kdaj zdelo preveč?

Po svoji volji ne. So se pa zgodile stvari, ki jih je bilo pač potrebno rešiti. Ena od teh stvari je bil Lotse. To je bilo do roba, prav gotovo. Tako daleč do roba, da se je zgodilo, ko me je Aleš čez šest mesecev prosil, naj o tem kaj napišem, da nisem mogel napisati niti stavka. Podobno se mi je zgodilo tudi v Sfingi. Takrat se je Sfinga še plezala z bivakom. Z Janezom Kalanom sva zjutraj vstopila v *Prusika*,⁵ priletela pod Sfingo okrog dvanajstih in si rekla – do noči sva morda lahko že čez in bivakirava na Plemenicah. Ko se je delal mrak, so bili vsi težki raztežaji Raza mojstranskih vervec za nama, pred nama je bilo le še zadnjih 30 m prijazne štirice. Rekla sva si, da bova to pustila za jutri in se bova lepo zjutraj na sončku grela. Čez noč je prišla nevihta, pričelo je snežiti in zjutraj sva imela nad seboj leden kot. Brez kakršnekoli zimske opreme. Ne vem, kako sem tisto splezal, ne da bi treščil dol, ampak je bilo pač treba splezati, kaj pa naj bi. Mobilnega telefona za klic v sili takrat še nismo poznali. Nekako sem pririninil ven. Na vrhu se spomnim štirikotne skale, okrog katere sem vsaj dvakrat navil plezalno vrv in jo potem vlekel tako močno, da Janez niti vponk ni mogel pobirati, samo izpenjal je lahko! Čim prej sva hotela ven in dol. Ko sva prišla v Vrata, sva oba sedela na zakurjenem štedilniku štiri ure! Teden kasneje sva šla z Miho Pučkom pobrat še vponke ...

Še ena taka zgodba je bila na Everestu, ko smo šli pomagat Šraufu, Stipetu in Ang Phuju. Plezal sem naprej in ko sem prišel do Ang Phuja, mi je hotel vrniti cepin, ki sem mu ga posodil za na vrh. Rekel sem mu, naj ga kar

⁴ To je okoli 1000 m dolga Slovenska smer, ki poteka po boku Crozovega stebra.

⁵ Smer Prusik-Szalay

obdrži in odplezal naprej po Hornbeinovem kuloarju, da bi čim prej dosegel Stipeta, ki je, brez ene dereze, obstal na koncu vrvi pod bivakom, kjer so prestali najhujšo noč v življenju. Medtem ko sem se jaz ukvarjal s Stipetom, je Ang Phu srečal Ivča (Ivč Kotnik) in Čito (Borut Bergant). Ob srečanju se je menda kar usedel in odpeljal po ledeni strmini v brezno. Ko sva jih s Stipetom dosegla, smo se za nadaljevanje spusta navezali in jaz sem bil zadnji. V grapi pod seboj sem zagledal cepin, ki ga je Ang Phuju iztrgalo iz roke. Odločil sem se, da splezam navzdol in ga pobrem. Ob prvem koraku me je spodneslo in z obrazom naprej sem letel v globino. Ko sem priletel spet na sneg, sem v hipu zaril okel cepina v sneg in se ustavil. Splezal sem navzdol, pobral Ang Phujev cepin in se pridružil prijateljem, ki so pravkal pričeli s sestopom. Nikomur se ni niti sanjalo, da sem bil medtem že onkraj.

Katera smer je nate naredila res močan vtis?

Južni greben Salcantaya v Peruju. Z Bucikom,⁶ Frantarjem⁷ in Vidmarjem smo hoteli potegniti novo smer čez južno steno gore. Ko smo bili pod njo, se je dobesedno cela stena utrgala in smo se *usrali*. In zavili na greben. Kasneje se je izkazalo, da bi šlo verjetno veliko lažje v steni. To je bil pravi andski greben – vse v zavesah in opasteh, kar videl si skozi. Prvi so ga splezali Japonci 15 let pred nami. Na njem so napeli 8 km vrvi in ga plezali 14 dni. Mi pa smo ga z dvema bivakoma. Bilo pa je vse – od navpičnega ledu do nevarno majavih opasti. Nejc bi rekel, da tudi slike ne bi upal gor obesiti. Nismo pa našli niti najmanjše sledi o teh vrveh. Tam izgleda v nekaj letih vse izgine.

Si splezal vse, kar si želel, ali je ostala kakšna velika neuresničena želja?

Nikoli nisem imel nobenih želja. Kar se je pokazalo v dosegu, sem poskusil. Kar sem poskusil, sem tudi splezal, včasih ne povsem po zamisli, a vseeno. Ko smo bili leta 1976 v Trisulu 1, smo splezali po razu do grebena in potem na vrh – iskali smo najlažje prehode. Že takrat sem si rekel, zakaj nismo šli tukaj direkt čez Z steno. Ker bi jo splezali! Vendar smo bili vsi prvič v Himalaji, razen Tonača,⁸ ki je edini karkoli vedel o plezanju v Himalaji. Če se je Tonač odločil tako, je bilo tako. Mi smo pri sebi že vedeli, kaj lahko splezamo, to ja. Zato sem kasneje *nakuril* Vidmarja, da smo šli z AO Rašica spet tja in splezali vse, kar bi morali že takrat. Potegnili smo direktno smer na raz, ki gre z najnižje točke stene direktno do grebena, čisto naravnost. Potem smo splezali Z steno naravnost na vrh in potem smo še prečili vse tri vrhove. Trisul je *podelan* tako, kot mora biti! Pa še Marinčič⁹ in Vlasta Kunaver sta s padalom poletela dol.

Ali spremljaš aktualne alpinistične dogodke?

Nekaj ja. Velike zadeve prav gotovo. Čeprav se mi alpinizem nikoli ni zdel šport, o katerem bi bilo potrebno na

veliko pisati. Ker itak ljudje, ki tega ne počnejo, tega tudi ne razumejo. In potem imaš bedaste komentarje, ki filozofirajo o samomorilski naravnosti alpinistov. Najbolje se mi zdi, da ljudje, ki se z alpinizmom ne ukvarjajo, o tem tudi nič ne vejo. Potem pa poslušas o Humarju in njegovi samomorilnosti. Ljudje, ki pa so ga poznali, vedo, da o tem v njem ni bilo niti sledu in tudi v ostalih alpinistih ni tega. Mihelič,¹⁰ ki je šel umret pod Pihavec – tudi temu ne moreš reči samomor, samo umret je šel.

Kaj bi kot alpinist sporočil ljudem, ki alpinizem v glavnem poznajo iz črne kronike?

Ne morem jim nič sporočiti. Ravno dovolj sem star, da določene stvari razumem. Ljudje smo v kalupu, takem ali drugačnem. Nekateri gredo izven tega kalupa, to so raziskovalci, ker jih zanima, kaj je zunaj, velika večina pa ne. Ti imajo svoj mali svet, za katerega mislijo, da je normalen, vse ostalo pa je abnormalno. Kaj ga boš potem prepričeval ... Poskušam se držati nauka Bude, ki je rekel: "Preden izrečeš kar koli, se vprašaj: 1. Ali je resnično?, 2. Ali je potrebno?, 3. Ali je prijazno?. Če si trikrat odgovoril z da, potem le izreci, kar si misliš." In sem vedno bolj tiho!

Smo tudi alpinisti na nek način ukalupljeni?

Morda nekateri. Vendar mislim, da je kakršnakoli dejavnost, kjer skušaš sebe pripeljati na rob svojih sposobnosti, raziskovanje. Nisi zadovoljen s tem, kar je, ampak te zanima, kaj bi bilo, če bi. Taki ljudje vidijo več, razumejo več.

Pa imaš kakšno življenjsko modrost, ki bi jo zaupal današnjim mladim generacijam alpinistov?

Vsaka generacija je pametnejša in se mi zdi brez veze, da tisti iz starejših generacij solijo pamet mlajšim. Lahko me kdo vpraša, kako se naredi zavoj s smučmi, pa mu bom pokazal. Lahko me kdo vpraša, kako se varuje, pa mu bom pokazal. Da bom pa pametoval o kakšni filozofiji, to pa ne. Jaz nisem poslušal starejših, čeprav sem se rad učil od njih, tudi oni niso poslušali starejših in ne vem, zakaj bi zdaj kar naenkrat mlajši začeli poslušati starejše, posebej, če gre za soljenje pameti.

Česa se najraje lotiš v prostem času?

Golfa. Golf je neverjetno blizu alpinizma. Si zunaj v naravi. Ne moreš *zblefirat*. Ali zlezeš ali pa ne zlezeš. Udariš žogico tako, kot je treba, ali pa ne. Posledice so takojšnje. Ni tako kot pri smučanju, malo ja, malo ne. Malo *bla bla bla* za šankom in že lahko veljaš za dobrega smučarja. Golf bi jaz uvedel kot obvezen predmet v šolo. Tudi potapljanje na dah ali z jeklenko je krasna stvar. Podvodni svet je svet zase, če ne kar vesolje. In skoraj povsem neraziskano. Zdaj pa bom malo moraliziral. Česa te današnja šola ne nauči? Spoštovanja do drugih. V golfu ni spotikanja, vlečenja za dres, ni agresije. Če bi tega navadili otroke, tudi kasneje ne bi imeli težav s spoštovanjem. Moji otroci so spoznali, da z agresivnostjo ne dosežeš ničesar, kar bi ti lahko bilo v trajno zadovoljstvo in veselje. ○

⁶ Tine Bucik

⁷ Slavko Frantar - Čopk

⁸ Tone Sazonov - Tonač

⁹ Sandi Marinčič

¹⁰ Tine Mihelič

Prvič čez Vrše

Kaj je še ostalo od tistega davnega leta?

✍️ Rafael Terpin

Nad Čepovanom FOTO: MIHA PAVŠEK

Čas: 1974. Na zimo. Brez snega.

Kraj: Čepovanske Vrše, Velike in Male, Skopica. Ozka planota med Trebušo in Čepovanskim Dolom.

Bilo je davno nazaj, skoraj še v prazgodovini. Proti koncu jeseni, tako rekoč na zimo. Od Podkoritarja mimo trebuške cerkve v klanec proti Ščuri je šlo še v mraku. Edina cestna vez med Dolenjo in Gorenjo Trebušo se je onkraj Trebušice zapodila trdo v strmino. Predihalo se jo je le s pametjo.

SKALNE STRMINE NA ZELENIM TRAVNIK

Moj načrt je bil jasen: priti na Čepovanske Vrše, po poti ali pa naglih (brezpotju). Mlad, kot sem bil, sem si rekel: "Prva steza pod Ščuro bo moja!" In je bila. Kratko se je zvila v nebo do Trav-

nega brda. Hiša je tičala kot pes v griču, imela je primorsko položno streho. Za čuda. Človeka ni bilo nobenega. Mahnil sem jo torej naprej po edini vidni stezi. Že kmalu so me v nos žgečkale visoke zlate trave. To se bo slabo izšlo, sem si mislil. Vendar me je potka privedla k sosеду. Hiša Na Mandrji je bila obrnjena na sever, tudi njena skromna košenica. Njena slamnata streha je bila vsa zelena, zelene so bile tudi oblaste gmote bele omele v hruškah in jablanah. Bil je to skrajno pozabljen svet, lastniki so očitno prihajali le še na obisk. So pa postrgali košenico. Nobene večje poti nisem opazil, le pod hišo se je zvila stezica. Navzgor po grebenu ni bilo ničesar shojenega. Udril sem jo na celo. K sreči sem takoj vrh "kovka", kjer si je moj greben nekoliko oddahnil, naletel na dobro pot z leve; najbrž s Ščure, sem pravilno sklepal. A glej, tudi navzgor po gabrovem grebenčku se je speljala

drobna stezica. Zagnal sem se skozi gabrovo-jesenov gozd s slečem in reso v podrasti.

Že od daleč sem videl, da se bližam ven štrlečim skalnatim čukom. Na enega se je dalo stopiti. Odprl se mi je divji, predivji pogled. Do polnega zavedanja mi je poromal le postopoma. "Kaj pravzaprav gledam?" sem bil splašen. Počasi sem tipal z očmi: spodaj sem slutil Trebušico, onkraj raztegnjeni Janov Vrh, iznad njega Gabrovo brdo, ki se podaljšano vleče prav na vojskarski Hudournik. Bolj desno je bil v strašljivo senco zataknjen divji urez Gačnikove grape, cele, celovite, v enem kosu. Spodaj bolj levo je štrlel Prvejk, Kuk, greben čez Plešo proti Lokvarskemu griču. Onkraj Idrijce je precej poravnano valovila Planota. Bolj v zadnjem planu sta se že blede postavljala Kojca in Porezen. Sem vse razvozlal? Še kar. A šlo je počasi in zlagoma. Zame je bilo vse novo.

Pri Šuletu, Male Čepovanske Vrše, pastel

Malo nad razglediščem sem se pretaknil skozi kamnit in grmovnat plot in glej – znašel sem se na zelenem položnem travniku. Sprememba od prejšnje skalnate strmine je bila grozovita. Deloma košen travnik je prijateljsko motivilil do bolj odprtega sveta. Stopil sem na širšo pot in po njej do hiše, ne do hiš. Pod potjo sem sredi že obupanega sadovnjaka *zamerkal* ogrodja podrtih kmečkih stavb. Bil sem pri Gabru.

Do Velikih Čepovanskih Vrš z Lukom, Brezavščkom in Cvekarjem me je privedel dober kolovoz. Vrše so visoka, suha in trpka planota. Med Velikimi in Malimi je slabe pol ure hoda. Velike in Male Vrše se imenujeta tudi dva izrazitejša vrhova, med njima izvira divja Kozijska grapa, ki se precej nižje izliva v Trebušico. Lukovo hišo, ki edina še stoji, je kmalu po letu 1900 tako rekoč sam postavil izredni

Luka Brezavšček (o njem sem v PV že pisal, 1991/5).

Vrše so se mi že prvič zdele presenetljive. Videl sem zidovja napol podrtih, a ogromnih hiš, nekaj stavb je do 1974. leta že izginilo. Bilo je še nekaj samotnih *štirn*. V glavnem so nekdanje kamnite košenice spremenili v pašnike. Čez poletje se je na planoti paslo, čez zimo pa je nekdanj živahen kmečki svet sameval, se bodel z mrazom in zvesto čakal pomladi. Z robov ponvaste plitke dolinice so pogledi na Julijce popolni, tudi cerkljanski in idrijski konec sta presenetljivo pregledna. Zima je tod zgodnja, včasih prav hitro zahladi in veter prinese prvi sneg. Vse stavbe sem črno belo poslikal.

LEPOTA GRAPARSKE KRAJINE JE ZAIHTELA DO NEBES

Dalje me je neslo izza Cvekarja, izpod njegovih zaščitniških bukev in preko brinovega travnika, skreganega s koso, na dober kolovoz v gozd. Do Malih Čepovanskih Vrš sem *priklamal* po skrajno zložni poti, ves čas po gozdu. Levo spodaj sem videl, največkrat pa le slutil, Čepovansko dolino, tekočo z Vrat proti Čepovanu, in belo cesto po njej. Z desne se je pod bližnjo škربی-

V Kozjeku, Dolenja Trebuša, pastel

no rojevala pravljíčno divja Kozijska grapa. Nekam tja dol sem namenjen, sem si kimal.

Na Malih Vršeh me je sprejel zaraščen rupast svet, poln polegih kopriv, šipkovih grmov in drugega ščavja. Iz vsega tega je rasla velika Šuletova hiša, delno še krita s slamo. Vlaga je z vseh koncev lezla vanjo. Mirno se ji je vdajala. Mimo skoraj zakrite štirne sem se prirnil do portala s trikotno preklado. V hiši brez šip, peč pa odprtih vrat, se mi je bilo milo usesti na klopi ob peči. Prostor je bil razdrt, a bolj prazen kot ne. Z luščenjem starega ometa so v praznino med *bohkovim kotom* in krušno pečjo vdrle tisočere barve in zasvojile pogled. Tudi moj. Obmiroval sem za nekaj trenutkov. Stara domačnost nekdanjega doma se me je nežno dotaknila.

Precej let pozneje sva na isti klopi vedrila s prijateljem Jožetom. Zunaj je tiho, v debelih platah naletaval prvi sneg. Oblak se je nekaj minut v zgoščeni tišini reševal bremena. Nisva veliko govorila. Tako redke trenutke je treba dojemati brez veliko besed, le čutilom se mora dopustiti, da se odzivajo.

Razgledal sem se tudi po okolici. V bližini sta stali vsaj še dve manjši hiši. Na kuclju nad še stoječo bajto je bil

Pri Luku, Velike Čepovanske Vrše, pastel

1963. leta postavljen partizanski spomenik. Tu je bilo znamenito partizansko okrevališče bolnišnice Pavla izpod Hudega polja (1942–1945). Nekje južno pod hišo so imeli v naravni jami pripravljen bunker, sem pozneje izvedel.

Razmišljal sem: pravzaprav žalostno, da so hiše, ki so med vojno dale od sebe toliko dobrega, človeškega in vrednega, po njej izginile v divjini razbesnelega gozda. Bo tudi spomenik na kuclju nekoč mrknil v razraščeni šipkovih grmih?

Na bližnjo Skopico ali Škopico je bilo toliko shojeno, da se ni dalo zgrešiti. Na vrhu sem široko stopil in takoj mi je bilo jasno, kje sem (takrat ni bilo nobene tablice ali vpisne knjige). Pod mano je pregnana rovtarska lepota graparske krajine zaihtela do nebes in preko. Od vznese svečanosti, že kar prazničnosti, so mi šli mravljin

po telesu. Le zlagoma mi je kapljalo do možganov, koliko vsakdanjega dela so tod v tisočletjih opravile vode. Še prej, sem bil nehote siten, jo je s Tolminkskega prisekal "idrijski prelom", za Prvejkom po Hotenji, čez Oblakov Vrh v Kanomljo, za Kopo čez Kanomeljsko Razpotje in v Idrijo: pemf! Kakšne sile so to bile. A kaj, saj so najbrž delovale po drobcih, malo danes, malo jutri. Od čudenja sem opletal z glavo. Skoraj bi mi odletela. Grozno, k sreči nemogoče, se je zavedati vsega preteklega. Lažje je uživati v lahkonosti rečnega toka, v barvi prečiste Trebušice, v grebenih in vrhovih, ki so skozi neverjetne čase še ostali pri-sebni, a jih vode kljub temu dan za dnem po malem glodajo. Povsem z dna videne se mi je gor na Skopico smejala oštarija pri Podkornitarju v Dolenji Trebuši.

VSE ENKRAT GRE, VSE MINE, VSE IZGINE

Zapomnil sem si, da so mi rekli, da vodi skozi Kozjek steza, vstop nanjo se dobi ob robu jase pred Skopico (s Šuletove strani). Torej sem šel levo. Upanja nisem imel preveč. Kako raznolika, razvejana in divja je Kozjijska grapa, sem pač vedel. A imel sem srečo, vstop sem hitro našel. To bo, mi je odleglo. Po kratki prečnici sem se lotil spusta v divjino. Steza se je usmerila h grebenu s Skopice in potem je po njem cikcak brkljala navzdol, na skalnatih tleh plitka, na mehkem globoko užrta. Na manjšem sedelcu si je oddahnila. Čez bližnji *kovk* se je greben podaljševal na Vojnačevo brdo. Moja stezica se je čez stare meline nagnila v desno, včasih je za kratko izginila in se spet prikazala. Približala se je glavni grapi. Še nekoliko nižje se je odlično speljana in upehana od stalnega spuščanja pretegnila po skalnatem in tudi raz-

glednem pomolu nad vodo, še zmeraj visoko. Oziral sem se nazaj v robe, da bi ugotovil, od kod sem se spustil, a je bil pogled navzgor tako divje razklan, da o Skopici ni moglo biti niti slutnje. Da bi šlo le še naprej in navzdol, sem si želel. Šlo je.

V trdem gozdu – in spet na kratkem hribčku – so spali ostanki kmečke hiše, imenovane V Kozjeku. Ob meni so stale stene hiše s polkrožnim sestavljenim *portonom*, ob vhodu je na škarpici visela okrogla kamnita mizica, k steni je bila prislunjena tudi kamnita klopca. Poleg je bilo zasajeno nekaj zelenega. 1976. je streslo iz Furlanije sem, takrat je zvrnilo tudi mizico. Ostalim ruševinam se potres ni mogel poznati. V bližini so k nebu silili že pokojni orehi, pod potjo se je obupno razrasel pušpan. Pod hišo so na istem grebenčku jemali konec ostanki velikega hleva.

Skozi *porton* se je dalo vstopiti v razmetane prostore brez streh. On-

kraj hiše se je skozi podoben *porton* prišlo na stezico, po njej do razrušene kleti, zraščene s hudim bregom. Od tam se je zanesljivo moglo stopiti do vode. Vsekakor, ko sem v poznejših letih prihajal z vrha do Kozjeka, so me njegove podobe presunile. Vse njegove košenice je že davno nazaj posrebral gozd. Ostalo je nekaj komaj vidnih stezic, ostalo je kamenje, iz katerega je bil postavljen dom. Ves kamen je bil od tam, iz Kozjijske grape. Pa les, pesek, voda, najbrž tudi apno. O njivah skoraj ni več sledov. Vse enkrat gre, vse mine, vse izgine.

Do kraja ponižen sem bil in ves blag, ko sem se spuščal do širše poti ob potoku in po njej k Trebušici. Dobro sem vedel, da se bom pri Podkoritarju od blizu srečal z Idrijco. Od tam se bo vredno še enkrat ozreti navzgor, na zahod. A kdo te bo od spodaj prepoznal, Skopica? ◊

Na Mandrji, Dolenja Trebuša, pastel

S Škrlatice na Srednji Rokav in z njega v prepad

Moj zadnji gorniški dan

✍ in 📷 Gorazd Gorišek

Dolkova špica (levo), Škrlatica in venec Rokavov nad krnico V kotlu FOTO: PETER STRGAR

Rodil sem se na Daljnem vzhodu. Kot vsi moji kolegi sem imel tudi jaz veliko željo, da bi dolgo živel in služil svojemu namenu. Vendar življenje ubira svoja pota. Moje je bilo burno, a žal mnogo prekratko. Da bom doživel marsikatero zanimivo dogodivščino, sem spoznal že prvi dan, ko sta me moja lastnika peljala na sprehod. No, vsaj rekla sta tako, a sem že takrat videl veliko novega na razglednem grebenu osrednjih Karavank. Vsak konec tedna sta me vzela s seboj. Manjkal nisem na nobeni resni turi. Zvečer sem bil sicer utrujen, vendar so mi dnevi do naslednjega konca tedna dali novih moči.

JUTRANJE OGREVANJE

Dober mesec smo veselo hodili in plezali po gorah. Moje zadnje jutro se je začelo tako kot vsa prejšnja. Budilka me je zbudila sredi noči in obenem naznanila, da je čas za nov potep. Odpeljali smo se v Vrata. Že začetek je obetal, da bo ta dan nekaj posebnega. Na Škrlatico se od tod še nismo povzpeli in v jutranji furiji in

zaspanosti smo že na izhodišču zgrešili pravo pot. Tabla z imenom druge najvišje gore je obrnjena malo iz prave smeri, ki vodi čez travnik. Kar po svoje smo jo ucvrli skozi gozd in pet minut višje stopili na pot. Kmalu zatem pa se je začela prava dirka. Ne vem, kaj je bilo mojima spremljevalcema, a navzgor sta drvela s takšno hitrostjo, kot da se za nami podi

cela turška vojska. Žal nisem vedel, kaj se dogaja, saj mi vse do vrha Škrlatic nista omogočila, da bi pokukal na svetlo. Ponavadi mi že med potjo razkazujeta prelepi gorski svet, tokrat pa ni bilo tako.

Še sreča, da sta prehitela nekaj počasnejših od sebe. Iz pogovora sem razbral, da je zunaj megla, ki se vse do sto metrov pod vrhom ni hotela umakniti. Pri (pre)velikem križu na Škrlatici pa sem le dočakal razgled. In to kakšnega! Iz megleneja objema so gledali samo najvišji vrhovi moje dežele. Kar "moja" ji rečem, čeprav sem prijokal na svet daleč stran. V slovenskih gorah je res lepo ... Dolgo (vsaj zame) žal ne bo več.

SPUŠČAJOČA MEGLA JE "DVIGNILA" CILJ

Ker smo na vrh pritekli v dobrih dveh urah, je bil daljši počitek zelo dobrodošel.

Malo pred nesrečo na Srednjem Rokavu. Zadaj Široka peč in Dovški križ.

Megla se je vendarle začela spuščati in hkrati obetati, da bomo še danes splezali na Srednji Rokav, ki je bil glavni cilj mojega, kot se je izkazalo kasneje, zadnjega dneva. Sestopili smo do škrbine v južnem grebenu Škrlatice in poiskali

prehod v Kotel. Iz njega je bilo treba splezati na Rokavsko škrbino. Skala je na zahtevnejših mestih dovolj trdna, tako da večjih težav ni bilo. S škrbine do vrha nas je ločilo še slabih sto metrov plezanja.

Na Srednjem Rokavu je bilo komaj dovolj prostora za dva človeka in mojo malenkost. Sedli smo k počitku in se dodobra razgledali. Pod nebo so kipele skalne ostrice Rokavskega grebena, na drugi strani pa nas je nad meglenim

RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA

informacije, izobraževanje,
kultura, šport, glasba,
zabava ...

SE SLIŠIMO!

RADIO UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

DOŽIVETJA NARAVE

Vsaki petek ob 17h
Radio Ognjišče

<http://oddaje.ognjisce.si/dozivetja>

morjem pozdravljaj očak. Vse je bilo tako lepo, potem pa ...

NESREČA

Fant je očitno menil, da si hočem od blizu (in zelo na hitro) ogledati še severni prepad. Želel me je pospraviti v stranski žep na nahrbtniku, a pozabil je odpreti zadrgo. Padel sem na tla. Na manj prepadnem in s prostorom raddarnejšim vrhom se z mano ne bi zgodilo nič hudega, saj sem bil lepo pospravljen v torbico, tukaj pa sem začel z veliko hitrostjo drveti v pogubo. Vse se je zgodilo v trenutku. Preletel sem steno in pristal več kot sto metrov nižje na grušču Rokavskega ozebnika. Ovoj mi je sicer pomagal preživeti, a poškodbe so bile zelo hude. Vse je bilo polomljeno, le srce je ostalo celo. Toda to mi ni veliko pomagalo. Prepričan sem bil, da me lastnika ne bosta našla. Le kako bi vedela, kje sem končal svojo gorniško pot? Po dobrih dveh urah sem dokončno obupal. Do teme ni bilo več dolgo. Sprijaznil sem se z usodo, da bo moj zadnji dom v kraljestvu gorá. V to sem bil še bolj prepričan, ker me je živ grušč v Rokavskem ozebniku skoraj popolnoma prekril. Toda ...

ISKANJE

Nad seboj sem opazil dekle, ki se je spuščalo po ozebniku. Na ves glas sem

Posledice nesreče

zakričal: "Hej, tukaj sem!" Ni me slišala, videla pa tudi ne, saj me je kamenje, ki se je valilo izpod njenih nog, dokončno zasulo. Ko se je vračala, me tudi ni zagledala, ker je hodila po drugi strani ozebnika. Nato je prišel v iskalno akcijo še fant. Ustavil se je na veliki skali čisto blizu mene. Še enkrat sem zavpil. Nisem verjel, da bo kaj pomagalo, a tokrat je! Čeprav je izpod kamenja gledal le majhen del ovojnine, je njena črna barva kljub vsemu toliko izstopala od sivega gruščá, da me je moj krvnik vendarle opazil. Po glasnem vzkliku, ki ga je namenil svojemu dekletu: "Našel sem ga!" me je previdno vzel v roke. Zadrge ni bilo treba odpreti, ker jo je raztrgala že sila pri padcu. Od mene ni ostalo veliko. Fant me je za "zahvalo" še stresel v

roki. Vse v meni je ropotalo in oddajalo čudne zvoke. Fotografije pa so vendarle bile ... Toda bile so zadnje. Spominska kartica je ostala cela in doma sta si moja rablja pričarala še zadnje utrinke, ki smo jih skupaj doživeli v gorah.

Nekaj mi še vedno ni šlo v račun, zato sem ju povprašal: "Zakaj sta potrebovala toliko časa, da sta me našla?" Odgovorila sta mi: "Hja, veš kako, ljubi fotoaparát, najprej sva z vrha oba splezala tja, kamor si ti odletel. V steni te žal nisva našla. Nato je odšel prvi del najine 'odprave' po ozebniku navzdol, a te do skoka v njem ni bilo videti. Medtem je drugi splezal še enkrat na vrh, tokrat bolj proti levi skozi zanimivo votlino, vendar te tudi tam ni našel. Na Rokavski škrbini sva se srečala in še zadnjič poizkusila v ozebniku. Uspejo je! Zadovoljen z odgovorom?"

Škrlatica, 2740 m, Srednji Rokav, 2589 m

Izhodišče: Aljažev dom v Vratih (1015 m). Iz Mojstrane 12 km; peš 2.30 h.

Škrlatica: S parkirišča pred Aljaževim domom do Bivaka IV Na Rušju (1980 m), dalje v krnico Zadnji Dolek in po zavarovani poti na vrh. Priporočljiva čelada in samovarovalni komplet. Zahtevna označena pot; iz Vrat 5–6 h.

Na Škrlatico se lahko povzpemo v petih urah tudi od Pogačnikovega doma na Kriških podih (do njega je iz Vrat ali Zadnjice dobre štiri ure) in od Koče v Krnici čez Kriško steno, kjer se priključimo prej omenjeni poti; 6–7 h. Obe poti sta zahtevni. Priporočljiva sta čelada in samovarovalni komplet.

Srednji Rokav: Vzpon je do višine 2550 m enak markirani poti na Škrlatico. Ko dosežemo južni greben naše druge najvišje gore, se ločimo od markacij in po lahko prehodni gredini sestopimo v krnico V Kotlu. Vzpon na Rokavsko škrbino in z nje desno na vrh je ocenjen z drugo težavnostno

stopnjo. Obvezna je uporaba čelade in varovanje. Za manj izkušene spremstvo gorskega vodnika. Alpinistični vzpon z oceno II/I, 200 m; iz Vrat 6 h. Na Srednji Rokav vodi tudi pristop s Poldovega rovta po neoznačeni poti do Bivaka II. Na Jezerih (2120 m) in skozi Rokavski ozebnik se povzpemo na istoimensko škrbino, kjer se priključimo smeri, ki pripelje iz krnice V kotlu. S Poldovega rovta 5.30 h. **Opomba:** Ta vzpon je najbolje prihraniti za pomladni čas, ko leži v ozebniku dobro predelan sneg minule zime (cepin, derezel), medtem ko so vršne skale že kopne. Poleti in jeseni je ozebnik zelo krušljiv, podrt in nevaren!

Vodniki: Tine Mihelič: Julijske Alpe, PZS, zadnji natis 2009. Vladimir Habjan: Brezpotja, Sidarta 2009. Tine Mihelič: Julijske Alpe – Severni pristopi, Sidarta 2004.

Zemljevida: Triglav, 1 : 20 000 in 1 : 25 000. Kranjska Gora, 1 : 30 000.

V ZASLUŽENEM POKOJU

No, naj vama bo. A na mojega naslednika vendarle bolj pazita. Vem, da je bila naslednji dan nedelja in vama ni ostalo drugega, kot da kupita film za mojega predhodnika. Tudi povedal mi je, kam ste šli. Na sprehod čez Prvi, Srednji in Zadnji Vogel. A kako sem to izvedel? Dovolj časa imava za pogovor. Sedaj namreč skupaj počivava v predalu in uživava zaslužen pokoj, saj sta kupila boljši in zmogljivejši fotoaparát. Moram pa dodati, da mi ni prav nič všeč, ker je nekdo od vaju ob moji nesreči izjavil: "Še dobro, da je strmoglavil v prepad. Sedaj imava končno dovolj zmogljiv fotoaparát." Ni lepo, da se delata norca iz mene. Čisto lepe fotografije sem delal. In še bi jih, če me ne bi Gorazd poslal v "predčasno penzijo". Roko na srce pa sem si beneficirani delovni staž pri vaju več kot zaslužil. Vseskozi sem imel obilo dela. Največ ob sobotah, nedeljah in praznikih ... ○

Prof. dr. Tone Wraber

4. marec 1938–6. julij 2010

✍️ Nada Praprotnik

V deževnem julijskem dnevu pred več kakor petintridesetimi leti sva se z dr. Tonetom Wrabrom povzpela na Vrtačo v Karavankah. Tam sem popisovala rastlinstvo za diplomsko nalogo. Moj mentor je bil sicer prof. dr. Ernest Mayer, Tone Wraber pa je bil tedaj njegov asistent. Dež ga ni niti malo motil, čeprav je bil vrh zavil v goste oblake in čeprav sva hodila po brezpotju, ker takrat na Vrtačo še ni bilo markirane poti. Malo pod vrhom bi on zavil nekoliko v desno, jaz pa v levo. Šla sva torej naravnost in prišla točno do velikega cepina, ki je označeval najvišjo točko. Tako se je začelo najino botanično in pozneje prijateljsko sodelovanje.

Njegovo botanično zanimanje je bilo dediščina očeta Maksa, ki je študiral biologijo in leta 1933 postal prvi doktor znanosti s področja botanike na ljubljanski univerzi. Že kot desetletnemu dečku mu

Prof. dr. Tone Wraber FOTO: VLADIMIR HABJAN

je oče iz kartona Unrinih paketov naredil prvo herbarijsko mapo, ga vodil s seboj po botanično-gozdarskih poteh in mu povedal prva rastlinska imena. V dijaških letih si je zgradil skalnjak, leta 1954 pa se je vrnil k herbarijskim mapah, ki so ga vse življenje spremljale na vseh poteh.

Svojo poklicno pot je začel v Prirodoslovnem muzeju Slovenije in v alpskem botaničnem vrtu Juliana v Trenti. V letu 1960 je prof. Ciril Jeglič urejal in obnavljal vrt. Tone Wraber je z njim sodeloval in mu pomagal. Ko je leta 1963 izšel Jegličev vodnik *Alpinum Juliana*, je mnogo podatkov prispeval prav mladi kustos za botaniko.

Kot muzealec je pripravil nekaj razstav. Leta 1963 je bila to odmevna razstava o zavarovanih rastlinah, ki jo je spremljal tudi vodnik *Naše zaščitene rastline*, prvo pomembnejše delo botaničnega naravo-

varstva do tedaj. Sam je o svojem muzejskem delu v Novi reviji leta 1995 zapisal: "V tem času, ki se ga rad spominjam, sem že dejavno preučeval slovensko floro in vegetacijo, deloval na področju varstva narave in skrbel za alpski vrt Juliana v Trenti. Iz bohinjskih gora, v katere sem največ zahajal v študentskih letih, sem prestopil v mnogo bolj divje gore nad Trento in dobro spoznal to lepo dolino ter vrhove okoli nje. Družil sem se z Antonom Tožbarjem, vrtnarjem v Juliani, spoznaval trentarskega človeka in doživil duha tedaj že minevajočega Kugyjevega časa. Tožbar in vrtnarica Ančka sta bila še njegovi neposredni priči. Širil sem vednost o flori Julijskih Alp, močno pa tudi utrdil in poglobil svoje gorištvo."

Ko sem se po diplomi zaposlila v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, sem kot kustodinja za botaniko postala njegova naslednica. Prvi me je popeljal med stare herbarijske zbirke, ki jih hrani naš muzej, in mi z dragocenimi nasveti pomagal tudi pri delu v Juliani. Bližala se je petdesetletnica alpinuma in urednica zbirke vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije ga je prosila, naj kot dober poznavalec napiše vodnik. Predlagal je mene, ker sem bila službeno strokovni vodja vrta. Zdelo se mi je, da me je porinil v vodo, in morala sem pač plavati! Še sedaj se čudim in se sprašujem, kako mi je lahko zaupal, saj Juliane nisem kaj dosti poznala in s pisanjem nisem imela nobenih omembe vrednih izkušenj.

Prof. dr. Tone Wraber se je rodil 4. marca 1938 botaniku in fitocenologu Maksu Wraberju ter klasični filologinji Sabini, r. Šonc, v Ljubljani. Tam je hodil tudi v osnovno šolo. Med letoma 1948 in 1956 je obiskoval klasično gimnazijo. Od 1956 do 1961 je študiral biologijo na ljubljanski univerzi in leta 1961 diplomiral z delom *Rastlinstvo melišča pri Črnem jezeru nad Komarčo*. Doktoriral je leta 1972 v Trstu z delom o vegetaciji skalnih razpok v Julijskih Alpah. Leta 1960 se je zaposlil v Prirodoslovnem muzeju Slovenije kot honorarni kustos, 1961 je postal kustos pripravnik in leta 1963 kustos za botaniko. Leta 1968 je bil imenovan za asistenta v Botaničnem vrtu Univerze v Ljubljani, leta 1973 pa je postal asistent na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete za predmet taksonomija rastlin in postal kurator herbarijske zbirke LJU pri katedri. Leta 1978 je postal docent, leta 1984 izredni profesor in leta 1990 redni profesor. V samostojni Sloveniji je bil nekaj let prorektor za študentske zadeve. Upokojil se je leta 2003. V letošnjem maju je postal zaslužni profesor Univerze v Ljubljani. Umril je 6. junija 2010 v Polhovem Gradcu.

Kot botanik se je dr. Wraber udeležil kar dveh jugoslovanskih himalajskih odprav (Anapurna, 1969, in Makalu, 1972) pod vodstvom Aleša Kunaverja, "kar je bistveno prispevalo k moji podobi gornika in tudi botanika. Kako imenitno je, če hodiš po domačih gorah s himalajskimi izkušnjami in primerjavami."

Veliko svojega časa je posvečal tudi preučevanju rastlinstva na Balkanu in bil velikokrat v gorah v Srbiji, na Kosovem, v Makedoniji, Črni gori in Albaniji.

Sodeloval je pri vseh štirih izdajah določevalnega ključa Mala flora Slovenije. V letu 1963 so izšle Naše zaščitene rastline in v letu 1967 Gorsko cvetje. Rezultat zanimanja za Trento je bil istoimenski vodnik (1976). O tej drobni knjižici je avtor zapisal: "... ima največ botanične vsebine, sega pa tudi na druga področja narave in življenja v Trenti".

V letu 1980 je prevedel in dopolnil Alpsko floro, skupaj z Milanom Lovko pa sta prevedla in priredila Alpsko cvetje. Dopolnil je tudi prevod knjižice Alpske

Dr. Tone Wraber se je ukvarjal predvsem s floristiko, taksonomijo in fitogeografijo slovenskega ozemlja ter z zgodovino botanike na Slovenskem. S predavanji se je udeleževal kongresov, simpozijev in srečanj doma in v tujini.

Opisal je sedem za znanost novih vrst in podvrst, med njimi Vardjanov košutnik s Komne.

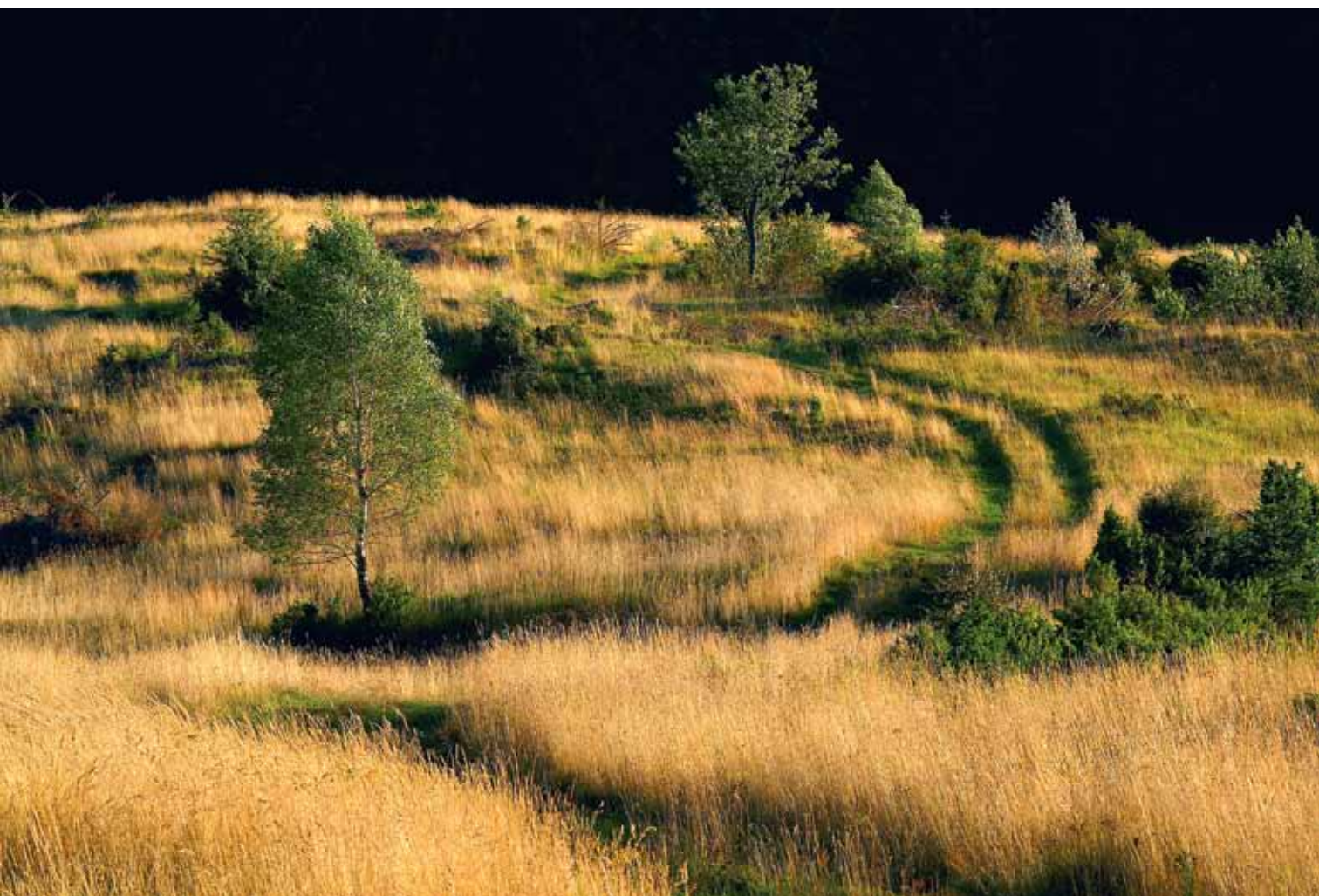
Odkril in objavil je na desetine novih vrst za rastlinstvo Slovenije. Na področju fitocenologije se je ukvarjal z raziskavami vegetacije v subalpinskem in alpskem pasu Julijskih Alp in je bil najboljši poznavalec rastlinstva naših Alp, čeprav je raziskoval v vseh slovenskih pokrajinah od Prekmurja do morja. Zapustil je bogato herbarijsko zbirko.

Njegovo znanstveno in strokovno delo obsega številne razprave in članke, ki so objavljeni v domačih in tujih publikacijah. Seznam objavljenih prispevkov obsega več kakor 1000 enot (knjige, znanstvene razprave, strokovni in poljudni članki, gesla v enciklopedijah, ocene, prevodi ...).

rastline nad gozdno mejo in prispeval besedilo za Pintarjevo fotomonografijo Rože na Slovenskem. Skupaj z Andrejem Seliškarjem sta napisala Travniške rastline na Slovenskem (1986). V letu 1989 so izšle Rastline od Krasa do morja.

V letu 1990 je izšlo delo Sto znamenitih rastlin na Slovenskem, v katerem odsevajo avtorjevi poznavanje rastlinstva na Slo-

venskem, vednost o zgodovini botaničnih raziskovanj pri nas, široka razgledanost in klasična izobrazba. Vsak opis je doživetje znane ali tudi manj znane vrste, pogoste ali redke. Tekoče berljive in včasih napete zgodbe ne nizajo samo golih podatkov, ampak opisujejo tudi avtorjeva čustva in osebna doživetja. Kot rdeča nit teče skozi vso knjigo avtorjevo prepričanje,

Laze v Kočevskem Rogu FOTO: ALEKSANDER ČUFAR

da je "preučevanje flore slovenskih dežel del slovenske narodne kulture".

V letu 2006 je pri Prešernovi družbi izšlo v *nizu stotih* njegovo delo z naslovom 2x sto alpskih rastlin na Slovenskem. Bilo je le vprašanje časa, kdaj bomo dobili prvo izvirno slovensko alpsko floro izpod njegovega peresa!

Rad je pisal tudi za Planinski vestnik. Bil je član uredniškega odbora od leta 1969 do 1985. Njegov prvi objavljeni prispevek sploh je bil prav članek v Planinskem vestniku leta 1955, torej še v dijaških časih. Sodeloval je v natečaju za rubriko Mladi pišejo in njegov spis Planinec – botanik na Stolu je bil nagrajen z denarno nagrado! V skoraj 55 letih se je zvrstilo okrog 70 člankov: Triglavske cvetke, Moreš na Morež?, Planinec – botanik na Mangartu, *Scabiosa trenta* se ni rodila še enkrat ... Njegov zadnji prispevek je bil objavljen leta 2009.

Vsa leta je bil aktivno vključen pri naravovarstvenih prizadevanjih in je pripravljaj gradiva za najrazličnejše naravovarstvene zakone in odloke. Skupaj s Petrom Skobernetom sta v letu 1989 pripravila Rdeči

seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije.

Ogromno njegovega znanja in izkušenj je skrito v delih njegovih botaničnih kolegov, sopotnikov in učencev. Pri tem je posebej pomembno njegovo enciklopedično poznavanje botanične literature od najstarejše do sodobne in široko razpredeno sodelovanje s kolegi v tujini, ki ga cenijo kot izrednega poznavalca slovenske, balkanske in tujerodne flore.

Z njegovo smrtjo so se nekateri krogi njegovega delovanja zaključili. V muzejskih časih je napisal članek Blagajev volčin na severozahodni meji svojega areala, nekaj dni po njegovi smrti smo v Proteusu prebrali prispevek Blagajev volčin v furlanskih karnijskih Predalpah. V šestdesetih letih je v Jegličevem vodniku pisal o pisanem cvetnem bogastvu v Juliani, za publikacijo 200 let Botaničnega vrta v Ljubljani pa je napisal prispevek Alfonz Paulin, Juliana in Albert Bois de Chesne.

V začetku oktobra bo v Idriji posvet o Francu Hladniku. Tone Wraber naj bi osvetlil predvsem botanično delovanje

ustanovitelja Botaničnega vrta v Ljubljani. Med drugim je želel razvozlati nejasnosti v povezavi z nizko in kranjsko latovko. V herbarijski zbirki našega muzeja sem mu poiskala nekaj pol z obema vrstama. Zmanjkalo mu je časa, da bi si jih ogledal, vendar ga še vedno čakajo.

Skupno nama je bilo zanimanje za zgodovino botanike na Slovenskem, za rastlinstvo v alpskem svetu in za Juliano. Pogrešala ga bom! Ko kaj delam ali pišem, se večkrat zalotim, ko si rečem, da moram to pa vprašati Toneta!

Njegovi botanični sopotniki, sorodniki, taborniki rodu Sivi volk in prijatelji smo se od Toneta Wraberja poslovili 16. julija v Trenti, dolini mlade Soče, kjer so se začenjale njegove številne botanične poti, in v Juliani, v Kugyjevem "čarovnem vrtnu na osrečujočem počivališču bogov". ◉

Viri:

Bačič, T. & N. Jogan, 2009: Bibliografija dr. Toneta Wraberja (ob njegovi 70-letnici). Hladnikia 23: 3–52.

http://bds.biologija.org/gradiva/hladnikia/online_issue/HLADNIKIA_23_03-52.pdf

Bajt, D., 1995: Pogovor s Tonetom Wrabrom. Intervju. Nova revija 14 (155): 78–90.

Stene in oblaki FOTO: DAN BRIŠKI

Blagajev volččin

Zakaj ga imenujejo tudi kraljevska roža?

✍ Eva Holz

Potovanje ob Gradaščici, med gorami in čez Dobrovo proti Polhovemu Gradcu, nudi potniku veliko priložnosti za občudovanje okolice; naši botaniki so tudi na tej poti našli veliko zanimivega. V Polhov Gradec so pripotovali ob devetih. Po krajšem postanku, med katerim so saškemu kralju na gradu postregli z zajtrkom, so se podali na 2560 čevljev (824 m) visok hrib Lovrenc (Gora), kjer stoji podružnična cerkev sv. Lovrenca. Na severni strani hriba, kamor je saški kralj prispel okrog enajstih, so našli izredno lepe primerke Blagajevga volččina. Na povratku s hriba proti gradu je kralj našel še vrsto botaničnih dragocenosti, saj je na Lovrencu, ki ga je mogoče obhoditi v eni uri, sedaj kar 356 poznanih rastlin; zelo malo je bogatejših področij. Saški kralj je bil prvi botanik, ki je Blagajev volččin videl v naravnem okolju. Grofu je priporočil, naj rastlino varuje pred navalom neizobražene množice. Po vrnitvi z Gore je kralj kosil v gradu. Pri kosilu so bili navzoči še lastnik gradu grof Blagaj, njegova žena,

Blagajka FOTO: MARJAN BRADEŠKO

baron Mandelslohe, konzul vitez Sartorio in kustos Henrik Freyer. Saški kralj, ki je zaprisežen ljubitelj narave, je bil z izletom zelo zadovoljen in je po poobedku še botaniziral v okolici gradu. Ob nih

popoldne se je družba poslovila od Polhovega Gradca. Kasneje je grof Blagaj obisk visokega gosta ovekovečil s postavitvijo spomenika.

Iz Polhovega Gradca je kralj potoval proti Idriji, pot ga je vodila čez Lesno Brdo in Vrhniko. V Idrijo so prispeli šele proti večeru, kajti med potjo so ponovno botanizirali. Do Vrhnike sta kralja spremljala še grof Blagaj in kustos Freyer; s svojo nepričakovano prisotnostjo sta kralja v Idriji zelo presenetila. Freyer, ki je bil v Idriji domačin, je za kralja pripravil vrsto zanimivih ogledov, ki so se začeli 15. maja zgodaj zjutraj. Zaradi slabega vremena so si najprej ogledali rudnik živega srebra in njegove naprave. Potem pa saškega kralja tudi slabo vreme ni več zadržalo, da se ne bi podal med rastline v bližnjo okolico Idrije. Najprej se je napotil ob Idrijci do slapa Kobilja, nato pa do Divjega jezera, kamor ga je smel spremljati le Freyer.

Na težavni in tudi nevarni poti do Divjega jezera je kralj našel vrsto redkih in

SAŠKI KRALJ FRIDERIK AVGUST II. JE LETA 1838 IN 1841 SKICIRAL NAŠE KRAJE

V Polhograjskem hribovju cveti Blagajev volččin. Po pripovedovanju poznavalcev se rastišča zmanjšujejo. K vpisu v botanični sistem je pripomogel polhograjski grof Rihard Ursini Blagaj, ki je spomladi leta 1838 primerek poslal kustosu Kranjskega deželnega muzeja Henriku Freyerju, ta pa je cvetlico razposlal strokovnjakom po Evropi. Polhograjska Gora je tako postala klasično nahajališče te rože. Po odkritelju so rožo poimenovali Blagajev volččin. Eden od občudovalcev naše flore v tistem času je bil saški kralj Friderik Avgust II., ki si je na kraju samem ogledal novoodkrita cvetlica. Takrat so začeli to rožo, dotlej imenovano rumena jožefica, imenovati tudi kraljeva roža.

Henrik Costa je visoki obisk opisal v sestavku z naslovom Sr. Majestät Friedrich August II. von Sachsen, botanische Reisen in Krain. Objavljen je bil v njegovi knjigi Reiseerinnerungen aus Krain, Ljubljana 1848. Podlaga objavljenemu spisu pa je izsek prevoda Costovega članka, ki ga je za zbornik Gospod z rožo (Polhov Gradec, 2009) pripravila dr. Eva Holz.

Milka Bokal

dragocenih rož. Ko sta se kralj in Freyer pripravljala, da se bosta spustila v kotel Divjega jezera, je do njiju priplezal Ferjančič, lekarniški laborant iz Idrije, ter od kralja prevzel že nabrane rastline. V strmi skali je vodila pot do jezera, na čigar bregu je raslo vsaj petdeset različnih rastlinskih posebnosti, zato je to globel dr. Sieber imenoval botanični vrt. Kralj je obžaloval, da vsega tega bogastva in raznovrstnosti flore ne more videti dr. Reichenbach.

Med tem časom je čez skale prilezel še poročnik baron Mandelslohe. Divje jezero v loku obkrožajo visoke stene in ta globoki in ozki kotel napravi na obiskovalca turoben vtis, jezerska voda je temna, črnazelena. Kralj je Divje jezero narisal v svojo popotno skicirko. Ko so se vračali, je kralj dejal, da imajo Idrijčani na razpolago zavidanja vredne lepe sprehode. Kralj je nato nadaljeval pot do Kevdra, kjer ga je očaralo bogato rastlinje. V Idrijo so se vrnili okoli pol treh.

Popoldne se je nekoliko zjasnilo in kralj je ob štirih, po kosilu, odpotoval v Spodnjo Idrijo, spremljala pa sta ga baron Mandelslohe in lekarniški laborant Ferjančič. Povzpeli so se proti Kendovemu vrhu na Jelenku. Ostro vreme je bilo krivo, da je rastlinje vsaj za štirinajst dni zaostajalo v rasti. *Primula venusta* je bila pomrznjena, vendar pa je kralj v nekem zavetju vseeno našel lep primerek pomladanske rože, ki jo je leta 1822 odkril Ferjančič in je razen njega in Freyerja še nihče ni videl na rastišču.

Ob odhodu je kralj obdaroval Freyerja z lepo dozo;¹ bil je zelo zadovoljen z rezultati svojega obiska. Odpotoval je proti Trstu in naprej v Dalmacijo.

Saški kralj je ponovno pripotoval na Kranjsko poleti 1841. 28. julija zjutraj je bilo nebo jasno in ob šestih so odpotovali proti Jesenicam. Freyerja je doletela čast, da se je peljal v kočiji s kraljem, grof Blagaj pa je potoval z majorjem von Englom. Od Jesenic dalje sta šla saški kralj in Freyer nekaj časa peš in botanizirala. V Mojstrani so prestopili na enovprežne vozove, kajti samo s takimi se je dalo voziti po teh poteh. Ko so se peljali proti slapu Peričniku, je sijalo sonce. To je zelo lep slap, od Mojstrane je oddaljen približno uro hoda, vendar pa je bil takrat zaradi pomanjkanja vode bolj skromen.

Naprej od Peričnika so prišli do dokaj nevarnega kraja, kjer je neka skala visela na cesto in jo je bilo treba previdno obvoziti. Čim bliže so bila Vrata, toliko bolj je bila romantična okolica. Cmir in Triglav sta bila veličastna, na koncu doline pa se je dvigoval njun sosed Stenar. Kralj je priznal, da je prav vse presešlo njegova pričakovanja, in okolico skiciral. Med Triglavom in Stenarjem je prehod v Trento in naprej v Furlanijo, zato je ta tudi imenovan Vrata. Ta romantična soteska je dokaj lahko dosegljiva peš ali na konju in prav bi bilo, da bi bila bolj znana.

Dovje naj bi bilo 1129 čevljev (704 m) nad morjem. Vprega je ostala pri oglarskih kočah, njegovo veličanstvo, major in kustos Freyer pa so šli peš in botanizirali do izvira mojstranske Bistrice ob vznožju Triglava. Tu je kralj spet skiciral okolico. Ob vrnitvi v Mojstrano je kralj ponovno odprl beležnico in vanjo narisal še Triglav. Na Jesenicah so obedovali, nato pa nadaljevali pot proti Bledu. Ob vznožju blejskega gradu je dal kralj ustaviti in s kustosom Freyerjem se je peš podal na grad, hkrati pa se je razgledoval po cve-

”Kralj je priznal, da je prav vse presešlo njegova pričakovanja, in okolico skiciral.

tlicah ter narisal grad v popotno mapo. Prenočili so v gostišču Petran.

Naslednjega dne, 29. julija, so se že ob petih zjutraj odpravili proti Bohinju. Tokrat se je s kraljem peljal grof Blagaj, kustos Freyer je potoval z majorjem, v tretjem vozu pa je potovala prtljaga. V Bistrici si je kralj ogledal Zoisove fužine, ko so ravno prebili visoko peč in je goreča masa iztekla. Od tu so potovali do sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru, kjer so kralja sprejeli z enajstimi strelji iz možnarjev, okoliški hribi pa so dali stokratno odmev. Zaradi vetra je bila vožnja čez jezero težavna in je trajala dve uri, do enih popoldne. Pot od jezera do Savice je bila pravi užitek za botanike in tako so prišli do izvira šele ob dveh popoldne.

V tem času se je začelo vreme slabšati, oblaki so postajali vse bolj grozeči in začelo je deževati. Ne glede na slabo vreme se je saški kralj s Freyerjem podal po živinski poti na Komno. Vzpon se zaradi rastja ni izplačal, se je pa zaradi izrednega razgleda. Zaradi razmočenih tal je bil spust težji od vzpona. S primernege prostora je

kralj narisal Bohinjsko jezero, nato pa so se spustili do jezera, kjer so čakali nanje grof Blagaj, major von Engel, preostali spremljevalci in čolnarji. Ob vrnitvi so kralja spet pozdravili strelji iz možnarjev. Kralj je prenočil v Zoisovi hiši v Bistrici.

Naslednje jutro je bilo nebo temno in dež je lil v potokih. To pa saškega kralja ni motilo in v spremstvu majorja von Engla, kustosa Freyerja, svojega osebnega zdravnika ter vodnika in nosačev se je odpravil na Črno prst. Grofa Blagaja je milostno odpustil v Bistrici in ta se je takoj podal domov v Polhov Gradec.

Črna prst je vzhodna veja julijskih Alp, ki tvorijo razvodje med Savo Bohinjsko in Selško Soro, svoje ime pa ima zaradi temne ilovice. Visoka je 970 dunajskih sežnjev (1844 m). Steza do planinske kočice za Črno goro je bila dokaj dobra, tako da so jo prehodili že do sedmih zjutraj, tam pa je planince zajel hud naliv. Popili so nekaj svežega mleka in junaško krenili dalje proti svojemu cilju. Tudi če bi bilo vreme primerno in pot ravna, bi bila hoja zaradi razdrobljenega apnenca še vedno težavna. Med potjo so seveda botanizirali. Zaradi megle niso mogli uživati razgleda s same Črne prsti.

Megla in veter sta ovirala prehod čez sedlo na tolminsko stran, čez strmo travniško pobočje nad Stržiško planino. To pobočje je bilo še posebej nevarno, ker ni bilo nobenih oprijemal. Marsikateri mestni gospodič bi tu izgubil ne le pogum, pač pa tudi držo, roke in noge. Vodič se zaradi goste megle ni več znašel, Freyer pa je našel pot do nekega senika, ki ga je poznal. Kosci, ki so se zaradi slabega vremena zatekli vanj, so družbi pokazali pot do Podbrda. Pod senikom se je odprl razgled na ozko tolminsko dolino in na Porezen.

Saški kralj je ne glede na to, da je znova začelo deževati, vso pot zopet zbiral rastline. Vodič se je znova izgubil, a družba je preko kamenja in drugih ovir po deseturni hoji končno le prišla srečno v Podbrdo, kjer so jo sprejeli s strelji iz možnarjev. Kralj je prenočil v župnišču pri župniku Salamantiju. Navsezgodaj naslednjega dne je nadaljeval pot preko Volč, Kobarida, Bovca in Trbiža na Goriško. V Trbižu so prišli ob desetih zvečer. V Bovcu je kralj odpustil tudi kustosa Freyerja ter mu ob tem podaril dragoceno uro "v dokaz njegove dobrohotnosti in zadovoljstva".

¹ Manjša, lepo izdelana škatla za shranjevanje.

Soodvisnost v naravi

Encijan, rdečke in še metulj povrhu

✍ in 📷 Dušan Klenovšek

Tako rekoč vsak ljubitelj planin med pisanim cvetjem prepozna encijan, kakor pogovorno večinoma imenujemo rastline iz rodu svišč. O najbolj prepoznavnem med njimi, Clusijevem, sem pisal v aprilski številki, tokrat pa o manj znanih poletno-jesenskih predstavnikih. Pa ne toliko o njih, kakor o njihovi tesni povezanosti z mravljami rdečkami (iz rodu *Myrmica*) in metulji mravljiščarji (večina ljudi jim pravi kar modrini).

V poletno-jesenskem času (tudi v nižinah) zacvetijo nekatere vrste encijanov – močvirski in navzkrižnolistni svišč ter svečnik. Predvsem zadnji je dokaj pogost

Močvirski svišč z jajčeci sviščevega mravljiščarja (*Gentiana pneumonanthe*, *Maculinea rebeli*), Nerajski Lugj - Bela Krajina

Navzkrižnolistni svišč (*Gentiana cruciata*), Ponikve

po gozdnih robovih celotne Slovenije. Najredkejši je prvo omenjeni, predvsem zaradi uničevanja nižinskih mokrotnih travnikov. Kjer se kateri od omenjenih encijanov v poletnih mesecih pojavlja v večjem številu, bodimo pozorni in si rastline oglejmo od blizu. Mogoče bomo ob cvetovih opazili bele kroglice – jajčeca metulja sviščevega mravljiščarja. Mnogim je znano, da so gosenice metuljev zelo izbirčne, kar se tiče prehrane. Kljub neizmernemu apetitu namreč konzumirajo le liste ene ali nekaj sorodnih rastlinskih vrst. Če se pojavijo v večjem številu, lahko naredijo tudi škodo (npr. kapusov belin na zelju). Iz jajčec na svišču izlegle gosenice pa ne ostanejo dolgo na gostitelju. Prav kmalu preidejo na tla in čakajo, da jih zaradi sladkobnega izločka hrbtna žleza mravlje prepoznajo kot svoje ličinke. Seveda jih odnesejo v svoje mravljišče ter hranijo enako vneto kakor lasten zarod. Po zimski otrdelosti se spomladi nadaljuje lenobno (parazitsko) goseničino življenje. Maja ali junija se zabubijo, od sredine junija naprej (odvisno od nadmorske višine) pa preobražajo v odrasle metulje. Tedaj morajo čim hitreje zapustiti mravljišče, saj je prevare konec. Marsikateri sveže izlevljeni metulj sedaj postane plen dotedanjih gostiteljev. A vendar, vsako poletje

poletí dovolj sviščevih mravljiščarjev, da se bo zgodba lahko ponovila, njihova vrsta pa preživela še eno leto.

A marsikje sviščevi mravljiščarji ne letajo več. Zakaj? Dovolj je, da na travniku ni več encijana ali pa mravelj rdečk. Predvsem tistim na mokrotnih nižinskih travnikih trda prede, saj zaradi melioracij in gnojenja močvirski svišč izginja. Tudi navzkrižnolistni svišč, ki uspeva na suhih negnojnih tleh, je vse redkejši. Čeprav samice redkeje odlagajo jajčeca tudi na že omenjeni svečnik, različne sviščevce ter celo na košutnik (Nanos), si vzemimo čas med poletnimi pohodi in od blizu pogledjmo cvetove. Mogoče bomo nagrajani s pogledom na bele bisere, jajčeca sviščevega mravljiščarja. Začenja se njihova odisejada, tekma za življenje ... Prvo oviro jim je premagala mama, ki je našla encijan. Njihov let prihodnje leto je pogojen z veliko če-ji. Če so blizu rdečke, če jih bodo prenesle v mravljišče, če to ne bo uničeno, če jih v mravljišču ne pojedjo, če, če, če ...

Kakšna burna in negotova prihodnost je pred drobnim belim biserom! ◉

Vir:

Rebeušek, F., Mravljiščarji Slovenije: razširjenost, ekologija, varstvo. Miklavž na Dravskem polju. Center za kartografijo favne in flore. 2006.

Olajšanje ali zaskrbljenost

Zakon o Triglavskem narodnem parku

✍️ Slavica Tovšak 🗣️ Dan Briški

Večerna igra oblakov pred steno Velikega Špičja

Po dolgoletnih bolj ali manj uspešnih usklajevanjih in številnih razpravah je Državni zbor Republike Slovenije 17. junija 2010 v tretjem branju sprejel Zakon o Triglavskem narodnem parku. Od 72 navzočih poslank in poslancev jih je za zakon glasovalo 71. V uradnem listu je bil objavljen 30. 6. 2010 z razglasitvijo predsednika republike (Uradni list RS št. 52/2010), v veljavo pa je stopil 15. 7. 2010. Vsebina zakona je razdeljena na deset poglavij, ki opredeljujejo območje narodnega parka, varstveno območje, ožje zavarovano območje, razvojne usmeritve, pravila ravnanja in varstveni režim, upravljanje parka in načrt upravljanja, financiranje, nadzor in kazenske določbe za kršitelje.

V razprave o novem zakonu so se vključevali mnogi prebivalci, ki živijo na tem območju, PZS, civilna iniciativa, nevladne organizacije, Koalicija za ohranitev TNP, naravovarstveniki, predstavniki lokalnih skupnosti in društev ter mnogi drugi. Narodni parki so povsod po svetu definirani kot regijska raziskovalna središča, centri za izobraževanje, magnet za obiskovalce, učilnica varovanja narave, flore in favne in kot takšni vplivajo na regionalno gospodarstvo in dvigajo njegovo vrednost. Ali to velja tudi za naš Triglavski narodni park? V uredniškem odboru Planinskega vestnika smo se odločili, da nekatere posameznike povprašamo, kaj po njihovi presoji pri naša sprejeti zakon. Pridobili smo zelo zanimiva mnenja in stališča, ki med drugim kažejo tudi na to, da bo morda treba nekega dne zakon dopolniti, popraviti, dodati splošno veljavne evropske smernice o varovanju narave ali morda celo temeljito dodelati podzakonske akte.

URESNIČEVANJE ZAKONA JE POGOJENO S SPREJEMOM PODZAKONSKIH AKTOV

Miro Eržen

Miro Eržen, predsednik PD Dovje - Mojstrana, vodja projekta Slovenski planinski muzej in predsednik Ustanove Avgusta Delavca v Mojstrani:

Sprejemanje zakona o Triglavskem narodnem parku so spremljala velika pričakovanja, ustvarjeno je bilo skoraj dramatično ozračje, ki je dajalo vtis, da gre za sprejemanje usodnih odločitev. Osebnost takih pričakovanj nimam, saj menim, da se ključni elementi upravljanja zaščitene območja Triglavskega narodnega parka ne spreminjajo, seveda pa so se glavni interesi križali predvsem na območjih, ki so zanimiva za turistični razvoj ali širitev počitniških naselij. Uresničevanje zakona je sicer pogojeno še s sprejetjem podzakonskih aktov, predvsem pa upravljalvskega načrta, od katerih je odvisna njegova implementacija v praksi. Upam, da bo njegovo uresničevanje odpravilo bistveno slabost obstoječega zakona, to je finančna podpora za izvedbo tistih programov, ki pomenijo vzpodbudo lokalnemu prebivalstvu v parku za ohranjanje takega načina življenja in obdelave krajine, ki bo sledilo ciljem, ki jim sledi zakon. Uspešna realizacija teh ciljev bo nedvomno največja promocija za park in seveda tudi jamstvo, da bodo ljudje, ki so stoletja s svojim sonaravnim delom ohranjali to, kar danes park varuje, še naprej videli možnost in smisel takega dela. Pa ne zaradi zakona, pač pa zaradi lastnega preživetja.

Pomembno se mi zdi tudi, da je v zakonu nekoliko bolj urejena usklajenost z drugimi zakonodajnimi področji, kar bo pozitivno vplivalo na reševanje nekaterih perečih problemov, na primer umirjanje prometa v alpskih dolinah in podobno. Nedvomno se bo pritisk na obisk parka povečeval. Zato bo ključna naloga, kako te tokove obvladovati v okvirih, ki jih prinaša novi zakon, pa kljub temu park ohranjati dostopen za vse. Tudi planinska društva, ki upravljajo s planinsko infrastrukturo – kočami in potmi, na tej poti čakajo številni izzivi.

Pomembno se mi zdi tudi, da je v zakonu nekoliko bolj urejena usklajenost z drugimi zakonodajnimi področji, kar bo pozitivno vplivalo na reševanje nekaterih perečih problemov, na primer umirjanje prometa v alpskih dolinah in podobno. Nedvomno se bo pritisk na obisk parka povečeval. Zato bo ključna naloga, kako te tokove obvladovati v okvirih, ki jih prinaša novi zakon, pa kljub temu park ohranjati dostopen za vse. Tudi planinska društva, ki upravljajo s planinsko infrastrukturo – kočami in potmi, na tej poti čakajo številni izzivi.

NOVEGA ZAKONA SE NE SMEMO BATI

Rozi Skobe

Rozi Skobe, predsednica komisije za varstvo gorske narave (KVGN) pri PZS:

Pripombe na Predlog zakona o TNP je za PZS pripravila posebna delovna skupina. Člani smo se udeležili tudi ene izmed javnih predstavitev, in sicer tiste v Kranjski Gori. Pripravili smo kar nekaj pripomb, ki so se nanašale na planinstvo in PZS. Predvsem v zvezi z razlago nekaterih terminov (npr.

planinska kočica, ohranjanje narave, vzdrževanje planinskih poti, vodenje po parku, objekti na gorskih vrhovih, urejanje prometa, tudi kadar gre za usposabljanje PZS, dostopnost parka, da bi

PZS bolj aktivno sodelovala pri ocenah ogroženosti, predstavnik PZS v svetu TNP itd).

Večina predlogov in pripomb sicer v novem Zakonu o TNP ni bila upoštevana, nekaj pomembnih pa je, predvsem tista o našem predstavniku v svetu TNP, o tem, da planinske kočice niso gostilne, ampak objekti nujne oskrbe in zavetja za obiskovalce gora, tista, ki tudi planinska usposabljanja štejejo med izjeme glede prometa v parku, in še kakšna. Pravzaprav je imela KVGN razmeroma lahko nalogo, saj so bile tudi druge nevladne organizacije dovolj aktivne, da je bil osnovni namen zakona, kljub številnim kompromisom, nekako dosežen, naše pripombe, torej pripombe PZS, pa so bile zato bolj usmerjene na področje planinskih poti, dovoljenih dejavnosti v parku in planinskih koč. Treba je razumeti, da se je PZS znašla v težjem položaju kakor druge nevladne organizacije, saj ima v parku tudi obširno infrastrukturo in lastništvo, v njenem interesu je tudi prost in brezplačen dostop v park, torej ne zgolj vlogo zaščite in varovanja tega območja kot nekakšne divjine.

Obstoječi zakon je bil gotovo ovira za nadaljnji razvoj parka, zato se novega zakona ne smemo bati, je pač tak, kakršnega smo Slovenci ta trenutek sposobni sprejeti, ampak moramo še naprej delovati v duhu njegovega osnovnega namena, kakor so to počeli že naši predniki (npr. dr. Angela Piskernik in dr. Miha Potočnik), ki so zaslužni, da ta park sploh imamo.

PREDLAGATELJI SO KLJUČNE VSEBINSKE ZAHTEVE KOALICIJE ZAVRNILI

Marjeta Keršič Svetel

Marjeta Keršič Svetel, članica Koalicije za ohranitev Triglavskega narodnega parka:

Med letoma 2006 in 2008 sem Koalicijo zastopala v strokovni skupini, ki jo je za pripravo ZTNP ustanovil takratni minister Podobnik. Žal so sprejeli ali upoštevali le malo naših mnenj, pripomb in zahtev – čeprav smo jih nenehno utemeljevali z vsemi mogočimi dokumenti. Ključne vsebinske

zahteve so pa vse zavrnilo. Po nekem čudnem naključju je v zakonu ostalo nekaj naših drobtin – recimo to, da TNP varuje tudi duhovne vrednote (ki pa niso pozneje nikjer pojasnjene ali opredeljene), definicija divjine (ki je pa ZTNP ne varuje) ... in še nekaj malenkosti. V glavnem nam je pa popolnoma spodletelo. Ministrstvo za okolje in prostor zavrnitve naših predlogov ni z ničemer utemeljilo. Vse so zavrnilo z isto obrazložitvijo: ni sistemsko in se zato zavrne. Zakon je natanko tak, kakršnega so na MOP in v občinah hoteli. Vso odgovornost zanj in za posledice, ki jih bo imel, nosijo osebe, ki so popolnoma obvladovale nastajanje tega predpisa.

Županom prav nič ne zamerim njihovega stališča do parka – zamerim pa državnim uradnikom, ki jih mi plačujemo, da bi naravo varovali – oni pa delajo z njo kot svinja z mehomo. Država občinam TNP ni bila sposobna ponuditi primernih razvojnih scenarijev, ki bi bili kompatibilni z narodnim parkom. Strateško načrtovanje takega razvoja občin je zelo zahtevna strokovna naloga, ki presega strokovno usposobljenost občinskih struktur po slovenskih občinah – to lahko z gotovostjo trdim, ker že

sedem let delam kot članica mednarodne žirije, ki za fundacijo MAVA/Sklad za varstvo narave in CIPRA International/Mednarodna komisija za varstvo Alp presoja razvojne projekte v Alpah. Nalogo, ponuditi modele trajnostnega razvoja občinam v Julijskih Alpah, bi morala nujno prevzeti država – odločili bi se pa seveda domačini, kaj res hočejo. Sprejetje posebnega zakona, ki je omogočil divjo privatizacijo turističnih nepremičnin v parku – zlasti v Bohinju, je pripeljalo do tega, da si je ključno turistično infrastrukturo pridobil zasebnik, ki je načrtno sesul bohinjski turizem – verjetno prav z namenom še večjih nepremičninskih poslov zdaj, ko to zakon lepo omogoča. Ključni problem je, da celo država vidi edini možni razvoj v tem, da se zmanjša ohranjanje narave in na veliko posega v park – nikakor pa ne modelov razvoja na podlagi ohranjanja naravne in kulturne dediščine. Res škoda in res žalostno ... Še posebej, če položaj primerjam z Avstrijo. Tam jemljejo varstvo krajine zelo resno, da o narodnem parku ne govorim. Seveda imajo tudi oni težave – težave so normalna stvar, ampak jih rešujejo zelo dobro in s sodelovanjem vseh. Ključni akter ohranjanja narave je pa prav Avstrijska planinska zveza. Podrobno sem preučila primer Krimmlskih slapov, kjer je Alpenverein eden ključnih upravljavcev svetovne dediščine UNESCO in nalogo opravljajo vzorno v polnem sodelovanju z upravo parka in z lastniki zemljišč. Torej se da, če le ljudje še imajo prave vrednote, etiko, načela, strokovno znanje in željo, da se nekaj lepega in

edinstvenega ohrani. Pa še služijo s slapovi prav dostojno – kar ni seveda nič narobe, prav vzpodbudno je.

ZAKON O TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU JE KOMPLEKSEN IN TEŽAK PREDPIS

Martin Šolar

Martin Šolar, direktor javnega zavoda Triglavski narodni park:

Triglavski narodni park je naposled, po več kot desetletju prizadevanj, dobil nov zakon. V javnem zavodu TNP, ki upravlja park, smo zadovoljni, da je novi ZTNP končno sprejet. V TNP smo že v začetku devetdesetih let pripravili analizo stanja in predlog za spremembo zakona. V ta namen

smo v TNP leta 1994 povabili posebno strokovno komisijo IUCN (Mednarodna zveza za varstvo narave), ki je ocenila naše predloge in nam izdala priporočila. Ves čas pripravljanja in nastajanja novega ZTNP smo tem priporočilom tudi sledili.

Kaj prinaša novi zakon, kako smo z njim zadovoljni v javnem zavodu TNP? Smo upravljavska ustanova, ki je sodelovala pri oblikovanju strokovnih podlag za novi zakon. Strokovne rešitve

Pašnik v dolini Zadnjice

so izhajale iz izkušenj, znanj in na osnovi v Sloveniji uveljavljene in predpisane sistema varstva narave. Te rešitve so se nadalje usklajevale med sektorji, z lokalnimi prebivalci, s širšo javnostjo in nevladnimi organizacijami, zakon pa je zadnjo podobo dobil tudi v postopku političnega sprejemanja v vladi in v parlamentu.

V novem ZTNP ni vsega tistega, kar smo si želeli. Naše mnenje, da je zakon o TNP dober kompromis med zelo nasprotujočimi interesi, so povzeli mediji in politiki. Vsekakor nas veseli, da je bil ZTNP v državnem zboru sprejet s političnim konsenzom.

Novi ZTNP je v resnici kompleksen in težak predpis. Vsekakor prinaša boljša in strožja naravovarstvena določila, hkrati pa tam, kjer živijo ljudje, z razvojnimi usmeritvami in ukrepi ponuja možnosti za sonaravni razvoj s trajnostno naravnimi dejavnostmi, kakršne so kmetijstvo, gozdarstvo in turizem. Novi ZTNP na treh četrtinah parka postavlja visoke standarde varovanja, posebej prvo območje z okoli 31.000 hektari predstavlja naravno območje brez poseganj človeka. Tako velikost nam v Evropi zavidajo in nam priznavajo uspeh pri širitvi in povečanju najbolj varovanega dela parka. ZTNP upravljavcu prinaša mnogo več nalog in pooblastil. Ne le v strogem naravovarstvenem smislu, pač pa tudi v smislu ustvarjanja upravljavskega načrtovanja, vključno z nalogami trajnostnega razvoja območja parka.

Kaj pomeni novi ZTNP za obiskovalce, planince? Za vse tiste prave ljubitelje gora, ki jim je mar za ohranjanje gorskega sveta, novi zakon ne pomeni nič novega. Na srečo to torej velja za veliko večino obiskovalcev, ki se v naravi vedejo primerno in jo znajo doživljati na pravi način. PZS je sodelovala pri pripravi zakona in je po našem vedenju z njim zadovoljna.

Novi zakon o TNP je torej tu. Do popolne uspešne uveljavitve nas čaka veliko dela. Verjamemo, da ga skupaj zmoremo ob predpostavki, da bo država držala obljubo in zagotovila možnosti (denar) za izvajanje.

ZAKON NE ZAGOTAVLJA CELOVITEGA IN UČINKOVITEGA UPRAVLJANJA Z NARODNIM PARKOM

Borut Peršolja, PD Domžale:

Član koalicije nevladnih organizacij za ohranitev Triglavskega narodnega parka sem od njenega začetka v letu 2003, ko je poslanec Dušan Vučko vložil predlog novega zakona. Leta 2005 smo pripravili svoj predlog zakona, ki ni doživel obravnave in pozornosti s strani ministrstva za okolje in prostor ter uprave Triglavskega narodnega parka. To je tudi privedlo do tega, da pri pripravi končnih rešitev zakona nismo sodelovali. Bili smo povabljeni v delo delovne skupine MOP, sej, ki so bile sklicane v dopoldanskem času, ki je za prostovoljce nevladnih organizacij izrazito nenaklonjen, smo se redno udeleževali, vendar v delovni skupini ni bilo volje in interesa za prisluh in upoštevanje naših predlogov.

Sprejeti zakon ne zagotavlja sodobnega, celovitega in učinkovitega upravljanja z narodnim parkom ter preprečevanja vse bolj

Borut Peršolja

Peričnik FOTO: VLADIMIR HABJAN

razširjenih nedovoljenih posegov, saj ohranja institucionalno sestavo upravljanja parka, ki se je izkazala za neuspešno. Zakon tudi ne zagotavlja ustreznega sistema varstvenih območij, s katerim bi zagotovili 75 % območja brez rabe, učinkovito ohranjanje kulturne krajine v ostalih območjih in omejitev ter okoljsko in naravovarstveno sanacijo območij intenzivne rabe. Zakon ne odgovarja na izziv prevladujočega zasebnega lastništva zemljišč in ne vzpostavlja učinkovitega sistema upravljanja z državnimi zemljišči in lastnino v parku. Zakon ne zagotavlja ustreznih finančnih virov za programe trajnostnega razvoja v parku in njegovem vplivnem območju. Zakon ne nudi podpore celovitemu razvoju in varstvu biosfernega območja Julijske Alpe, v katerega so vključene celotne parkovne občine, niti ne odgovarja na vprašanje, kako upravljati dele območij Nature 2000, ki segajo izven sedanjih meja parka.

Kompromisni zakon ni dogovor med interesi prebivalcev parka in naravovarstvenimi smernicami, ampak kompromis med željo navidezno ohraniti narodni park (ker je to pač območje, ki slovenski javnosti še vedno veliko pomeni) in hkrati zadostiti zaslužkarskim apetitom najrazličnejših skupin in posameznikov. V okoliščinah, ki jih slovenska ustava imenuje kot pravna in socialna država, je iskanje trajnih in nepovratnih rešitev na račun narave in njenih pokrajinskih sestavin, ki ji ne priznavamo stranke v postopku, nevedno dosežene ravni človekove zavesti in deklariranega trajnostnega razvoja. ●

Svetlobna igra gorskih grebenov

✍ Miha Pavšek

Karnijske špice nad Sappado FOTO: ANDREJ STRITAR

Za nami je meteorološko poletje, doslej eno najtoplejših nad izventropskim delom severne poloble. Tega na srečo pri nas nismo občutili, tudi v gorah ne, sploh pa ne v taki meri kot drugod. Nadpovprečna snežna sezona 2009/10 in snežni ter hladni maj sta nam pustila vsaj nekaj snežišč, ki so vztrajala vse do najlepšega, lahko bi mu rekli tudi najbolj planinskega meseca – septembra. Z nekaj sreče in s še pravočasnim obiskom babjega poletja se lahko lepi vikendi podaljšajo vse do sredine oktobra. Če vam je ostal kakšen dan dopusta, naj vam ga v tem delu leta nikar ne bo škoda zapraviti za osvajanje ciljev na "visokem nivoju". Marsikdo si prav za ta čas prihrani najdražje planinske sladkorčke. Saj veste, to so tiste ture, ki jih imamo že nekaj časa na papirju in še več let v glavi in nikakor ne pridejo na vrsto. Izgovorov in razlogov za to, da izvedba še ni bila realizirana, torej septembra res ni več! Sneg v najvišjih delih domačih gorah kimavca še skopni, kasneje pa vse teže oziroma traja dlje, da so poti spet normalno "prevozne".

Z nastopom jesenskega hladu pa se spremenijo tudi nebesni in oblačni barvni odtenki. Mrč je vse nižje, poleg

tega pa pri daljnih razgledih tudi manj moteč. Vidljivost je vse boljša in boljša, kar traja do takrat, ko se začne poja-

vljati za naše kraje predvsem po megli prepoznavni dolinskotlinski temperaturni obrat. A vrnimo se k barvnim zadevam in se vprašajmo, od kod prav v gorah tako izraziti barvni odtenki neba. Sončeva svetloba se na poti skozi atmosfero siplje na molekulah plinov in na majhnih trdnih ali tekočih delcih. Prevladuje Rayleighovo sipanje (velja za optično nehomogena sredstva, kakršno je tudi ozračje), ki je mnogo izrazitejše za kratkovalovni del vidnega spektra. Modrina neba sicer vsebuje vse barve spektra, vendar prevladuje delež vijolične in modre svetlobe. Do opazovalčevega očesa pride sipana svetloba po zelo zverženih poteh prav iz vseh smeri neba. V gorah je nebo navpično nad nami bolj modro (temno) kot pri enakem pogledu iz doline. V nižjih plasteh ozračja vsebuje zrak tudi večje delce, na katerih pride do izraza Miejevo sipanje (pomembno za medije z večjimi delci). Pri slednjem se bolj

sipljejo tudi dolgovalovne sestavine svetlobe, ki ostrino modrine nekoliko zbledijo. Običajno je nebo nad nami bolj modro kot nebo proti obzorju. Nekaj podobnega lahko opazujemo tudi po dežju ali nevihti, ko pravimo, da je "zrak opran".

Bistvenega pomena za odtenek nebesne modrine je predvsem smer opazovanja. Svetloba, ki pride do opazovalca iz smeri obzorja, napravi daljšo pot od svetlobe nad nami (zenit). Zamislimo si dolg, vodoravno položen zračni valj, na katerega nekje od zgoraj vpada bela Sončeva svetloba. Če gledamo skozi ta "predor" proti obzorju, prihaja do našega očesa sipana svetloba vseh valovnih dolžin, pri čemer se razprši več modre kot rdeče. Toda modra svetloba, ki prihaja do očesa z nasprotnega konca valja, se na svoji poti še dodatno siplje, zaradi česar tudi slabi, rdeča pa precej manj. Daljši kot je predor, bolj se učinka izniči in zato vidimo obzorje belkasto. Podobno lahko razložimo pojav, ko v gorah opazujemo sončni zahod za gorskimi grebeni in slemeni, nanižanimi drug za drugim. Dlje kot je greben, več sipane svetlobe se na poti pridruži žarkom, ki potujejo neposredno od grebena proti našemu očesu. Zato zelo oddaljene vrhove vidimo bolj blede in sive ter z manj podrobnostmi, medtem ko so bližnji razločnejši, a z rahlo modrikastimi odtenki. Kako enostavno, kajneda, samo gor je treba iti ter pogledati v dalj in šir ... ◦

Stabilno vreme je omogočalo zanimive ture. FOTO: MIHA PAVŠEK

Program za hormonsko, lastveno in rožnato strukturo
postojalke & postojalke

Severni del Lj.: 91,4 MHz
Ljubljana: 103,3 MHz
Notranjska: 104,1 MHz
Gorenjska: 107,4 MHz

Radikalno zmeren,
da ne bi bili moteni.

RADIOBUR

Dobrač je markantna gora nad dolino reke Zilje. Že pogled nanjo vzbudi željo po obisku. Zato in zaradi dokaj enostavnega dostopa z vzhoda, kjer na višino nekaj čez 1700 m pripelje udobna asfaltirana gorska cesta, je Dobrač zelo obiskan. Večina obiskovalcev se zadovolji s sprehodom po makadamski

cesti, ki se vije do kočice malo pod vrhom. Nekateri se spotoma povzpnejo še na katero od bližnjih vzpetin, ki le malo izstopajo iz okolice: Zehnerock, Elfernock in Zwölfernock. Zelo malo pa se jih odloči za Lovsko pot, ki poteka po robu Dobraške planote in nudi izredno lepe razglede.

Cesta s Trat proti vrhu Dobrača.
FOTO: ANDREJA TOMŠIČ

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot. Lovska pot je mestoma izpostavljena, a dovolj široka.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 2166 m

Višina izhodišča: 1733 m

Višinska razlika: 433 m

Izhodišče: Parkirišče na planini Trata (Roßtratte). Skozi Karavanški predor ali čez Korensko sedlo do Beljaka, mimo Beljaških toplic (Warmbad Villach) in kraja Mölttschach, kjer se prične Beljaška alpska cesta (Villacher Alpenstrasse) – cestnina. Po njej do najvišjega parkirišča št. 11 (WGS84: 46,593102, 13,710702).

Koči: Roßtrattenstüberl, 1733 m, 0043 4242 219 517, 0043 6765 415 003;

Ludwig-Walter Haus, 2143 m, 0043 4242 219 512, WGS84: 46,603133, 13,672185. (Koča je do 1. 10. 2010 zaprta zaradi obnove.)

Časi:

Trata–Dobrač 2.30 ure

Dobrač–Trata 1 ura

Skupaj 4 ure

Sezona: Lovska pot v kopni sezoni od maja do novembra, po cesti vse leto.

Vodnik: Wanderatlas Kärntner Bergwelt. Freytag&Berndt WG 300.

Zemljevidi: Kompass WK 64, Villacher Alpe–Unterdrautal, 1 : 50.000; Freytag&Berndt WK224, Faakersee–Ossiachersee–Villach–Dreiländereck–Unteres Gailtal, 1 : 50.000; ÖK 200 Arnoldstein, 1 : 25.000.

Dobrač, 2166 m, z juga

Odkar se je Dobrač pred dobro polovico tisočletja razklal in nad reko Ziljo pokazal svoje gole stene, se ni spremenilo veliko. Pogled na prepadne južne stene ne pusti ravnodušnih ljubiteljev narave, kaj šele prave gornike, za katere vzpon preko južne stene Dobrača predstavlja eno najzanimivejših doživetij in pravi izziv. In ni jih veliko, ki se lahko pohvalijo, da so opravili to pot! Steza se spretno izogne vsem stenam in pre-

ko naravnih prehodov vodi na vrh, vendar je dolga, naporna, z veliko višinsko razliko in zahteva dober občutek za orientacijo ter zanesljiv korak. Markacij je izredno malo, ponekod pomagajo možiči. Zaradi dolžine, južne lege in malo vodnih izvirov sta pomembna zgoden začetek vzpona in dovolj pijače v nahrbtniku.

Med vzponom čez južno steno. FOTO: ANDREJA TOMŠIČ

Zahtevnost: Zahtevna (ne)označena pot.

Oprema: Pohodniška oprema, dobra gorniška obutev, pohodne palice, čelada, pijača!

Nadmorska višina: 2166 m

Višina izhodišča: 541 m

Višinska razlika: 1625 m

Izhodišče: Preko mejnega prehoda

Korensko sedlo do kraja Podklošter (Arnoldstein), kjer v središču mesta (pod samostanskim gradom) zavijemo desno v smeri parka Freizeit in gostišča Almgasthof. Sledimo oznakam za Almgasthof in po 3,4 km od glavne ceste pripeljemo do hidroelektrarne (HE), kjer parkiramo (WGS84: 46,570003, 13,722004).

Koči: Roßtrattenstüberl, 1733 m, 0043 4242 219 517, 0043 6765 415 003; Ludwig-Walter Haus, 2143 m, 0043 4242 219 512, WGS84: 46,603133, 13,672185. (Koča je do 1. 10. 2010 zaprta zaradi obnove.)

Časi:

HE–rob stene 5 ur

Rob stene–Dobrač 1 ura

Dobrač–Trata 1 ura

Trata–Alpengarten 1 ura

Alpengarten–HE 3 ure

Skupaj 11–12 ur

Sezona: Kopna sezona od maja do novembra.

Zemljevidi: Kompass WK 64, Villacher Alpe–Unterdrautal, 1 : 50.000; ÖK 200 Arnoldstein, 1 : 25.000.

Opis: Od parkirišča se mimo gostišča Roßtrattenstüberl in otroškega igrišča po makadamski in za promet zaprti cesti (pot št. 291) vzpnemo do prvega, že od daleč vidnega ovinka. Tu zapustimo cesto in krenemo levo na Lovsko pot (Jägersteig). Markacije z oznako 294 vodijo do roba stene na stezo, ki preči jugo-vzhodna strma pobočja pod vrhom Zehnerock (1966 m), kjer je tudi plezališče. Pot je zelo razgledna, a mestoma precej izpostavljena, zato je potrebna previdnost. Na travni planjavi na 1800 m pot zapusti neposredni rob stene in nadaljuje po nezahtevnem terenu do sedelca (1950 m), kjer se z leve priključi neoznačena Južna pot. Od tod vodi po robu stene do kočice Ludwig-Walter Haus poleg antenskega stolpa. Pet minut nad kočico je nemška cerkva, po grebenu dodatnih deset minut pa tudi vrh Dobrača. Nekoliko na južni strani pod vrhom stoji še slovenska cerkva. Dostop na greben in do slovenske cerkvice je precej izpostavljen in zahteva zanesljiv korak ter previdnost.

Sestop: Sestopimo po zložni makadamski cesti (pot št. 291) mimo vrhov Elfernock, Zwölfernock in Zehnerock do planine Trata.

Jože Drab

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2010

Opis: Najprej prečkamo reko Ziljo (Gail) čez jez do gozdne ceste. Levo po njej v 15 minutah dosežemo gostišče Almgasthof. Nadaljujemo po delno makadamski, delno asfaltirani cesti še pol ure do križišča, kjer zavijemo ostro desno, na gozdno cesto z zapornico in oznako "Forststrasse".

Na 795 m je odcep desno po cesti (možic), po 15 minutah pa je na 865 m odcep s ceste ostro desno proti vzhodu na lepo vidno stezico v strm gozd (rdeči puščici). Na 1220 m začne gozd prehajati v skalovje. Za prvo klopco na poti prečno navzgor po melišču, pod skalno steno (padajoče kamenje) do sedelca nad globoko grapo, prečno navzgor v gozd čez drugo grapo in skozi gozd do naslednje, tretje grape, nato pa levo ob njej skozi gozd in ruševje do roba Böse Grabna, kjer najdemo drugo klopco. Skozi ruševje po zelo strmi poti severno proti robu stene, kjer pridemo do križišča z Lovsko potjo (Jägersteig, pot 294) s planine Trata (Roßtratte). Po njej lahko do vrha Dobrača.

Sestop: Sestopimo po daljši Lovski poti (pot 294) ali krajši makadamski in za promet zaprti cesti (pot 291) do planine Trata in naprej po poti 292 do Alpskega botaničnega vrta (Alpengarten). Poleti od planine Trata do Alpengartna vozi avtobus, kar nam lahko skrajša turo. V spodnjem delu Alpengartna

(1502 m) poiščemo odcep poti 292a proti Almgasthofu oz. Arnoldsteinu. Sprva še precej proti vzhodu, nato navzdol, preko zapuščene ceste v strm gozd, ki ga z obeh strani omejujeta prepadni steni. Pot neprestano vodi desno proti zahodu pod znamenito Rdečo steno (Rotewand), kjer je bil ob potresu največji odlom in na vrhu

katere je tudi zanimiva razgledna ploščad. Na 1000 m je edini vodni izvir. Nižje preide pot v vlako in končno v gozdno cesto. Po njej desno do gostišča Almgasthof, tu levo do jezui in čezenj do izhodišča.

Jože Drab

Slovenec najbolj neznana stran Dobrača je prav gotovo njegov zahodni del, ki daje vtis, da je precej gozdnat in nerazgleden. Res kar precej poti poteka po gozdu, kar pa nam še kako prav pride v vročih dneh, ko nas sonce doseže šele v zgornjem delu. Takrat smo deležni tudi najlepših razgledov,

tako na vrh kot na okoliške gore in doline. Pri povratku pot lahko zaokrožimo in se ustavimo na planini Alpl, kjer se pri izviru odžejamo in odpočijemo na klopeh ob lovski koči. Takrat bomo ugotovili, da smo zahodno pot na Dobrač res predolgo zapostavljali in pozabljali.

Vrh Dobrača med vzponom z zahoda. FOTO: JOŽE DRAB

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Pohodniška oprema, dobra gorniška obutev, pohodne palice.

Nadmorska višina: 2166 m

Višina izhodišča: 900 m

Višinska razlika: 1266 m

Izhodišče: Preko mejnega prehoda Korensko sedlo ob reki Zilji (Gail) mimo krajev Podklošter (Arnoldstein) in Nötsch proti Bad Bleibergu. V kraju Graben se cesta odcepi ostro desno in strmo vodi proti Hermsbergu. Nekaj 100 m naprej od vasi delno po makadamu pridemo do majhnega gozdnega parkirišča na 900 m (WGS84: 46,615762, 13,625726).

Koča: Ludwig-Walter Haus, 2143

m, 0043 4242 219 512, WGS84: 46,603133, 13,672185. (Koča je do 1. 10. 2010 zaprta zaradi obnove.)

Časi:

Parkirišče nad Hermsbergom—Dobrač 4 ure

Dobrač—parkirišče nad Hermsbergom 2.30 ure

Skupaj 6–7 ur

Sezona: Kopna sezona od maja do novembra.

Zemljevidi: Kompass WK 64, Villacher Alpe-Unterdrautal, 1 : 50.000; Freytag&Berndt WK224, Faakersee-Ossiachersee-Villach-Dreiländereck-Unteres Gailtal, 1 : 50.000; ÖK 200 Arnoldstein, 1 : 25.000.

Severnemu delu Dobrača rušilni potres leta 1348 ni prizadejal tolikšne škode kot južnemu, je pa pri tem sprostil vročo vodo, ki jo izkoriščajo toplice v Beljaku (Warmbad Villach) in zdravilišče Plajberk (Termalbad Bad Bleiberg). Pot s severa je priljubljena predvsem pri turistih iz toplic in zdravilišča. Predstavlja direkten dostop skoraj tik pod vrh in je precej enakomerno strma, toda nikjer izpostavljena.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot.

Oprema: Pohodniška oprema, dobra gorniška obutev, pohodne palice.

Nadmorska višina: 2166 m

Višina izhodišča: 902 m

Višinska razlika: 1264 m

Izhodišče: Preko mejnega prehoda Korensko sedlo mimo Beljaka ali skozi Karavanški predor po avtocesti do izvoza Beljak zahod (Villach West) in naprej do kraja Plajberk (Bad Blei-

berg). Dobrih 100 m naprej od cerkve je na desni strani majhno parkirišče (WGS84: 46,62415, 13,685625).

Koči: Roßtrattenstüberl, 1733 m, 0043 4242 219 517, 0043 6765 415 003; Ludwig-Walter Haus, 2143 m, 0043 4242 219 512, WGS84: 46,603133, 13,672185. (Koča je do 1. 10. 2010 zaprta zaradi obnove.)

Časi:

Plajberk—Dobrač 3.30 ure

Dobrač—Trata 1 ura

Trata—Plajberk 2.30 ure

Skupaj 7 ur

Sezona: Kopna sezona od maja do novembra.

Zemljevidi: Kompass WK 64, Villacher Alpe-Unterdrautal, 1 : 50.000; Freitag&Berndt WK224, Faakersee-Ossiachersee-Villach-Dreiländereck-Unteres Gailtal, 1 : 50.000; ÖK 200 Arnoldstein, 1 : 25.000.

Dobrač s severa. FOTO: ANDREJA TOMŠIČ

Opis: S parkirišča naprej po makadamski cesti mimo zapornice, kjer se z desne priključi pot iz kraja Noč (Nötsch). Kratko naprej po cesti do odcepa poti desno v gozd. Po poti št. 296 preko nekaj opuščeni gozdnih cest do grabe, ki je spodnji del mogočnega Alplgrabna. Čeznjo navzgor po gozdu do gozdne ceste. Najprej desno in na ovinku levo, nato pa se kmalu pot odcepi desno, kjer se prične strmina. Vzpon vodi po manjšem grebenu vseskozi levo od Alplgrabna. Više se gozd redči, pot preči graben in preide v ruševje. Kmalu dosežemo sedlo, preko katerega zagledamo južna ostenja Dobrača. Zadnji del vodi severovzhodno po strmih kamnito-peščenih okljukih. Tik pod vrhom dosežemo slovensko cerkev, takoj zatem pa vrh s kovinskim križem. Nekaj minut pod vrhom na drugi, severni strani stoji koč Ludwig-Walter Haus.

Sestop: Sestopimo lahko po isti poti ali pa nad Alplgrabnom prečimo levo po kratki, neoznačeni poti do planine z izvirom in lovsko koč Alplhütte. Od koč nadaljujemo navzdol po makadamski cesti levo od Alplgrabna. Na

1800 m zavijemo s ceste levo navzdol nazaj na markirano pot, ki nas pripelje do izhodišča.

Jože Drab

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2010

Opis: Od parkirišča v Plajberku (Bad Bleiberg) čez cesto. Pot z oznako št. 295 se začne direktno iz mesta, sprva po travniku, desno mimo kapelice in v gozd. Vzpon poteka vseskozi levo od tovarne žičnice na Dobrač. Pot v spodnjem delu prečka nekaj gozdnih cest. Na polovici poti sta izvir in klopca. Višje, ko pot vstopi v graben Alpenlahner, se gozd umakne ruševju, pot postaja vse bolj kamnita. Nad ruševjem poteka sprva dobro utrjena po desni strani melišča, kasneje, nad balvanom s klopco, pa je nekoliko slabša in zahteva previdnejši korak. Tik pod izstopom iz grabna je melišča konec, pot se prebije skozi skrotje in strme trave. Izstop iz grabna na vršno planoto Dobrača je približno na 2000 m. Tu se priključimo poti 291 in v kratkem dosežemo koč Ludwig-Walter Haus ter nad njo vrh Dobrača.

Sestop: Sestopimo lahko po poti vzpona, a je precej lepša nekoliko daljša, vendar položnejša pot: po makadamski in za promet zaprti cesti (pot št. 291) zložno navzdol mimo vrhov Elfernock, Zwölferrnock in Zehnernock do planine Trata. Tu zavijemo levo po

travnikih navzdol do gostišča Aichingerhütte, 1650 m. Pot 291 nas usmeri čez cesto navzdol mimo več koč (lovska, knapovska, Ottova). Skozi gozd čez gozdne ceste in po njih do planine

Waagtal, kjer zapustimo pot 291 (ta vodi desno v kraj Sveti Duh (Heiligengeist, 916 m) in zavijemo levo. Pot št. 290 gre sprva po cesti, na desnem ovinku pa jo zapusti, se usmeri levo

in v dolgem prečenju zlagoma doseže izhodišče v Plajberku.

Jože Drab

Nad Sappado (skoraj) ni gora, ki bi bile sprehajalno blizu in brez tehničnih težav, zato se je na dan, ko ni časa, vremena ali volje za kaj več, treba ozreti pod vrhove. Pri tem je težko spregledati nizka mogočneža, štrleča stranska vrhova Monte Geu (2109 m) in Monte Tuglia (1931 m) na severni strani Pesarinskih Dolomitov. Fotogenična, ne

preveč zahtevna in ne preveč naporna krožna tura vodi med njima in še visokostnejšima Creto Forato (2462 m) in Monte Cimonom (2422 m), čez lahko, a strmo feratico, mimo dveh planin, skozi prijeten gozd in čez prelazi Passo Geu basso (1876 m), na katerem tišino motijo le poskočni svizci.

Zahtevnost: Nezahtevna pot, le na kratki ferati na planino Geu Alta je nekaj lažjega, ne preveč izpostavljenega plezanja ob jeklenicah, primerljivega s potjo čez Taško na Kokrsko sedlo. Ta del poti je v vlagi lahko nevarno spolzek.

Oprema: Običajna pohodniška oprema, čelada in za manj izkušene samovarovanje za ferato.

Višina: 1876 m

Višina izhodišča: 1276 m

Višinska razlika: 700 m

Izhodišče: Spodnja postaja žičnice v Cimi Sappadi, prvem zaselku Sappade

iz smeri Fornija Avoltrija. Parkirišče je na levi takoj za tablo za kraj.
WGS84: 46,566925, 12,719471.

Časi: Izhodišče—odcep ferate 30 min
Ferata—planina Geu Alta 1—1.30 ure
Planina Geu Alta—planina Tuglia 1 ura
Planina Tuglia—izhodišče 1.30 ure
Skupaj 4—4.30 ure

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnik: Giovanni Borella: Sappada dai sentieri alle vette, Editrice CO.EL., 2002.

Zemljevid: TAB. 01 Sappada, 1 : 25.000.

Planina Geu Alta

Monte Lastroni, 2449 m, iz doline Val Sesis

Kot radodaren razglednik med Sappado in njeno glavno zvezdnico Monte Peralbo in kot eden redkih okoliških vrhov brez tehničnih težav je Monte Lastroni tako rekoč samoumevni cilj. Da ne bomo preveč samoumevni, ga bomo obiskali z vzhoda, iz doline Val Sesis. Vzpon nad potokom Rio della Miniera, mimo spokojnih jezer Olbe, travnikov, pregledanih in prežviž-

ganih od svizcev, dinamičnih sten in položajev iz prve svetovne vojne je zložen, enostaven in slikovit. Za celotno sappadsko panoramo se je treba sprehoditi čisto do vrha, turo pa zaokrožimo s sestopom čez prelaz Passo del Mulo, prek očarljivih severnih pobočjih Lastronija in ob rojevajoči se rečici Piavi.

Zahtevnost: Nezahtevna označena pot, nekoliko zračen je le vršni grebenček. Sestop čez Passo del Mulo je zahtevna označena pot z nekaj skrotja in izpostavljenimi mesti.

Oprema: Običajna pohodniška oprema. Večino časa je ob poti voda.

Višina: 2449 m

Višina izhodišča: 1457 m

Višinska razlika: 1200 m

Izhodišče: Baita del Rododendro, 3,5 km po cesti iz Cime Sappade proti izvirom Piave.

WGS84: 46,594252, 12,720837.

Časi: Izhodišče—jezera Olbe 1.30–2 uri
Jezera Olbe—vrh 45 min–1 ura
Vrh—jezera Olbe 30 min
Jezera Olbe—Passo del Mulo 30 min
Passo del Mulo—izhodišče 2.30–3 ure
Skupaj 6–7 ur

Sezona: Kopni letni časi. Po poti z vrha smučišča je Lastroni z ustrežno opremo tudi primeren zimski cilj.

Koča: Baita Rododendro, 1457 m, telefon 349 160 1420

Vodnik: Giovanni Borella: Sappada dai sentieri alle vette, Editrice CO.EL., 2002.

Zemljevid: TAB. 01 Sappada, 1 : 25.000.

Monte Lastroni

Vzpon: S parkirišča gremo po makadamski cesti, označeni z markacijami št. 320, v smeri Fornija Avoltrija. Makadam kmalu zavije desno v gozd, kjer se zložno dviguje in sčasoma spremeni v dobro uhojeno pot do potoka Rio Geu. Na razpotju zavijemo desno (tabla "Ferrata") in se strmo vzpnemo do skalne zapore. Čeznjo nas od desne proti levi povedejo jeklenice, nato pa se brez varoval dvigujemo po precej zaraščeni stezi po strmi desni strani doline čez skale in nizko zelenje. Višje se pot obrne levo in se spusti v suho strugo potoka Geu. Skozi zanimiv kanjon pridemo do zelenega kotla z ostanki planine Geu Alta med Cimonom in Creto Forato. Naša pot, označena s št. 230, se levo ob stenah dvigne na prelaz Geu basso (1876 m).

Sestop: Po široki poti se mehko spustimo do makadamske ceste in se desno v 10 minutah dvignemo na planino Tuglia. Po omenjeni cesti se nato usmerimo proti dolini. Na dobro označenem razcepu izberemo levo pot (št. 320, tabla "Sappada"), ki se najprej malo vzpne, nato pa se zložno

spušča skozi gozd mimo križišča, kjer smo med vzponom zavili na ferato, in do izhodišča.

Mojca Stritar

planinskiVESTNIK · SEPTEMBER 2010

Monte Lastroni, 2449 m, iz doline Val Sesis

Vzpon: Od parkirišča pod kočo sledimo markacijam čez Piavo in za mostom kmalu zavijemo levo po poti št. 138. Mulatjera se zložno vzpenja desno od potoka Rio della Miniera do stika s še širšo mulatjero pri žičnicah. Tu zavijemo desno in mimo opuščene planine Casera d' Olbe dosežemo največje od jezer Laghi d' Olbe (2156 m). Naša pot št. 138 se nadaljuje daleč desno po položni, dobro uhojeni mulatjeri. Čez nekaj skal moramo stopiti le tik pod vrhom Lastronija.

Sestop: Po poti vzpona se vrnemo do jezera. Lahko sestopimo po isti poti, lahko pa od jezera sledimo označeni mulatjeri št. 135 na prelaz Passo del Mulo (2356 m; slabih 100 m nad jezerom je med mulatjerama z možicem označena prečna povezava, ki nam prihrani nekaj višine). Spust na severno stran prelaza je lažji, kot obeta sprano skrotje, in hitro smo na sedlu Sella Franza (2152 m) pod piramidasto Monte Franzo (2329 m). Tu zavijemo desno na pot št. 129 in prečimo slikovita, s skalami in macesni začinjena strma travnata pobočja proti vzhodu. Tik pred robom nas markacije in napisi

"deviazione" (obvoz) usmerijo strmo levo dol čez ruševje in balvane, prek katerih dosežemo kolovoz. Sledimo mu čez blaga poraščena pobočja med Peralbo in Lastronijem do sedla Passo

del Roccolo (1815 m). Od tod lahko nadaljujemo do ceste pri izviri Piave in se na izhodišče vrnemo na stop (glede na število obiskovalcev to ne bi smelo biti problem), lahko pa zavijemo desno

po poti Sentiero Naturalistico Piave in se po njej spustimo do izhodišča.

Mojca Stritar

Peralba in Chiadenis kot jin in jang kraljujeta nad izviri Piave: ona čokata tretja najvišja gora Karnijskih Alp, on nižji, a toliko siloviteje priščienci vladar. Njune kompaktne, s soncem spogledujoče se stene cenijo plezalci, dostopna pa sta vsakomur z nekaj veselja do izpostavljenega plezanja ob jeklenicah. Turo začne zmerno zahtevna ferata Sartor na Peralbo, prečenje kamnite

trdnjave Chiadenisa po dveh feratah pa je občutno težje. Izletu dajejo piko na i svizci, ostanki prve svetovne vojne ter razgledi na blažje Karnijce ter ostrejšje Dolomite. Ker je izhodišče visoko, izlet ni prenaporen, vseeno pa so užitki večji, če ga razdelimo na dva dela in prespimo v koči Calvi. Morda pa drugi dan obiščemo še *odštekane* gore vzhodno od Chiadenisa!

Zahtevnost: Zmerno zahtevna ferata Sartor in zelo zahtevni ferati na Chiadenis so odlično zavarovane. Normalna pot na Peralbo, po kateri sestopimo, poteka po severni strani, zato je na njej v zgodnji sezoni lahko še sneg – vzemite zimsko opremo ali sestopite po ferati Sartor. Vreme za turo mora biti stabilno.

Oprema: Čelada, samovarovalni komplet in običajna pohodniška oprema.

Višina: 2694 m

Višina izhodišča: 1815 m

Višinska razlika: 1000 m

Izhodišče: Konec ceste pri izviri Piave (Sorgenti del Piave), 8 km po asfaltirani, ozki in ponekod strmi cesti iz Cime Sappade. Ne parkiramo pri koči Sorgenti del Piave, temveč na predzadnjem parkirišču pod makadamsko cesto, ki vodi do rudnika marmorja in koči Calvi.

WGS84: 46,620064, 12,716931.

Časi: Izhodišče – začetek ferate Sartor 1.45 ure

Ferata Sartor – vrh Peralbe 1–1.30 ure
Peralba – začetek ferate na Chiadenis 1–1.30 ure

Prečenje Chiadenisa do koči Calvi 2–2.30 ure

Koča Calvi – izhodišče 30 min

Skupaj 6.30–8 ur

Sezona: Kopni letni časi.

Koči: Rifugio Sorgenti del Piave, 1830 m, telefon 0435 469 260

Rifugio Pier Fortunato Calvi, 2164 m, telefon 0435 469 232

Vodnik: Andrej in Urška Stritar: Karnijska potepanja, Kibuba, 2006.

Zemljevid: TAB. 01 Sappada, 1 : 25.000.

Pod stenami Chiadenisa, zadaj Peralba

Terza Piccola, 2334 m

Ime zavaja: Mala Terza, ki se ji v stari sappadščini reče Eichenkofel, ni zgolj nepomemben privesek velike sestre, ampak samostojna in samozavestna gora. Kot najbolj severna od treh Terz, ki na jugozahodu zapira školjkasto dolino Sappade, si samozavest lahko dovoli – ne samo da zaradi osamljene piramidaste figure ponuja fantastično

panoramo na vse strani, ampak je že sama po sebi prvovrsten cilj: pester, strm in zahteven. Krožna tura nanjo vključuje vzpon skozi pozabljeno dolino Val Eichenkofel, lažje plezanje na vrh in sestop skozi gozd Digola, za katerega so se v preteklosti vnevale sappadske strasti.

Zahtevnost: Tura je strma in zelo zahtevna, primerna za izkušene gornike, ki obvladajo iskanje slabo označenih prehodov. Vršni del je dobro označen, a krušljivo (previdno, če na gori niste sami) plezanje I.–II. stopnje. Vreme mora biti stabilno – če že ne zaradi varnosti, pa vsaj zaradi razgledov.

Oprema: Čelada, varovanje za manj večje plezalce.

Višina: 2334 m

Višina izhodišča: 1186 m

Višinska razlika: 1150 m

Izhodišče: Parkirišče ob potoku Rio Storto. V zaselku Palù v centru Sappade za turističnim uradom zavijemo levo (table za Nevelandio in parkirišče za avtodome), pri parkirišču za avto-

dome pa desno in čez Piavo do table za prepoved prometa.

WGS84: 46,561099, 12,676395.

Časi: Izhodišče – odcep poti 311 30–45 min

Odcep – škrbina Terza Piccola 2–2.30 ure

Škrbina – vrh 30–45 min

Vrh – škrbina 30 min

Škrbina – Passo della Digola 45 min

Passo della Digola – izhodišče 1.30 ure

Skupaj 5.30–6.30 ure

Sezona: Kopni letni časi.

Vodnik: Giovanni Borella: Sappada dai sentieri alle vette, Editrice CO.EL., 2002.

Zemljevid: TAB. 01 Sappada, 1 : 25.000.

Ključno mesto vzpona: prehod pod zagodenim balvanom

Opis: Pot št. 132 nas vodi po makadamski cesti in nekaj bližnjih preko trav do koč Calvi in še naprej proti Peralbi. Ko se približa stenam, se levo odcepi ferata Sartor. Zahtevnejša je v spodnjem delu, višje pa ima dve vzporedni varianti: desna je nekoliko težja, a manj izpostavljena padajočemu kamenju. Do vrha Peralbe nas nato čaka še manj zahtevno, ne preveč izpostavljeno pečevje.

Z vrha sledimo markacijam poti št. 131, imenovane po papežu Janezu Pavlu II., ki se je s 67 leti povzpel na Peralbo, po severovzhodnem grebenu in po razčlenjeni gredini čez teren, ki terja nekaj pazljivosti. Nad prelazom Passo del Castello (2318 m) zavijemo desno po slikoviti varianti na trave prelaza Passo Sesis (2312 m). Tu zavijemo desno po poti št. 173 proti masivu Chiadenisa. Pod njegovimi severnimi stenami se čez krajše sitno mesto sprehodimo do prelaza Falso Passo dei Cacciatori, kjer zavijemo desno gor do sten. Tu se začne naporna ferata skozi splet kaminov do grebena Chiadenisa. Mimo vojaških položajev (tu zgo-

raj!?) nas pripelje levo na vrh Monte Chiadenisa.

Nekoliko lažja, kratka, a strma ferata nas z vrha popelje po jugozahodni strani proti koči Calvi. Tik pred dnom

nas čakajo uživaško nagnjene gladke plošče.

Sestop: Od kočice do izhodišča sestopimo po poti vzpona.

Mojca Stritar

Terza Piccola, 2334 m

Vzpon: Ob potoku Rio Storto gremo do prvega mostu, kjer nas table usmerijo na drugo stran. Pot št. 313 se takoj strmo vzpne v gozd (tu je več shojenih variant in vse so ustrezne, če se ne držimo preveč levo) in se kmalu priključi makadamski cesti iz zaselka Lerpa. Po njej se zložno vzpenjamo do označenega razpotja, kjer zavijemo desno po poti št. 311. Po neprijetnem gozdnem kolovozu se dvigamo do lesenega križa, kjer gre pot 313 levo, mi pa se dokončno usmerimo desno na severno stran Terze. Pričnejo se odpirati razgledi na Sappado, Monte del Ferro in Monte Rinaldo. Po dolgem prečanju nas v nekaj zložitnih okljukih in pod slikovitimi previsi solidna mulatjera pripelje v dolino Val Eichenkofel. Na njeni desni strani nas markacije usmerijo levo gor. Če je bil dosedANJI blagi vzpon duhamoren, se tu začne njegovo nasprotje. Že precej izrabljene oznake vodijo brez milosti navzgor ob grapi, na naši levi so nazobčani grebeni, desno pa vršni masiv Terze Piccole. Končno na desni vidimo škrbino Forcella della Terza Piccola oziroma Sella Dracone (2188 m), na katero nas pripelje shojena stezica čez trave. Na škrbini pogledamo na strmo južno stran, vrh Terze Piccole pa je desno nad

nami. Solidne rdeče pike nas vodijo čez požagano ruševje na samem sedlu. Na levi, južni strani grebena se odpre položna, krušljiva grapa (I), po kateri se vzpenemo in se nato prevesimo v njeno višje nadaljevanje. Ko se grapa razcepi, izberemo levi krak, v katerem nas čaka prehod pod zagodenim balvanom (II) – skala je tu kompaktna,

lažje pa gre brez nahrbtnika. Sledi še kratek, položen, a izpostavljen greben (II) s trdno skalo, nato pa po travah dosežemo vrh s križem, kipcem in vpisno knjigo.

Sestop: Do škrbine previdno sestopimo po isti poti, tam pa zavijemo na južno stran proti prelazu Digola. Tudi tu so markacije slabe. Pod sedlom se držimo desne strani,

spustimo se skozi krušljivo grapo, potem pa sledimo nezahtevni ozki poti čez strmo zelenje vse do prelaza Passo della Digola (1674 m). Tu stopimo na dolgovezno, a nenaporno cesto z markacijami št. 313, po kateri se skozi prijeten gozd vrnemo na izhodišče.

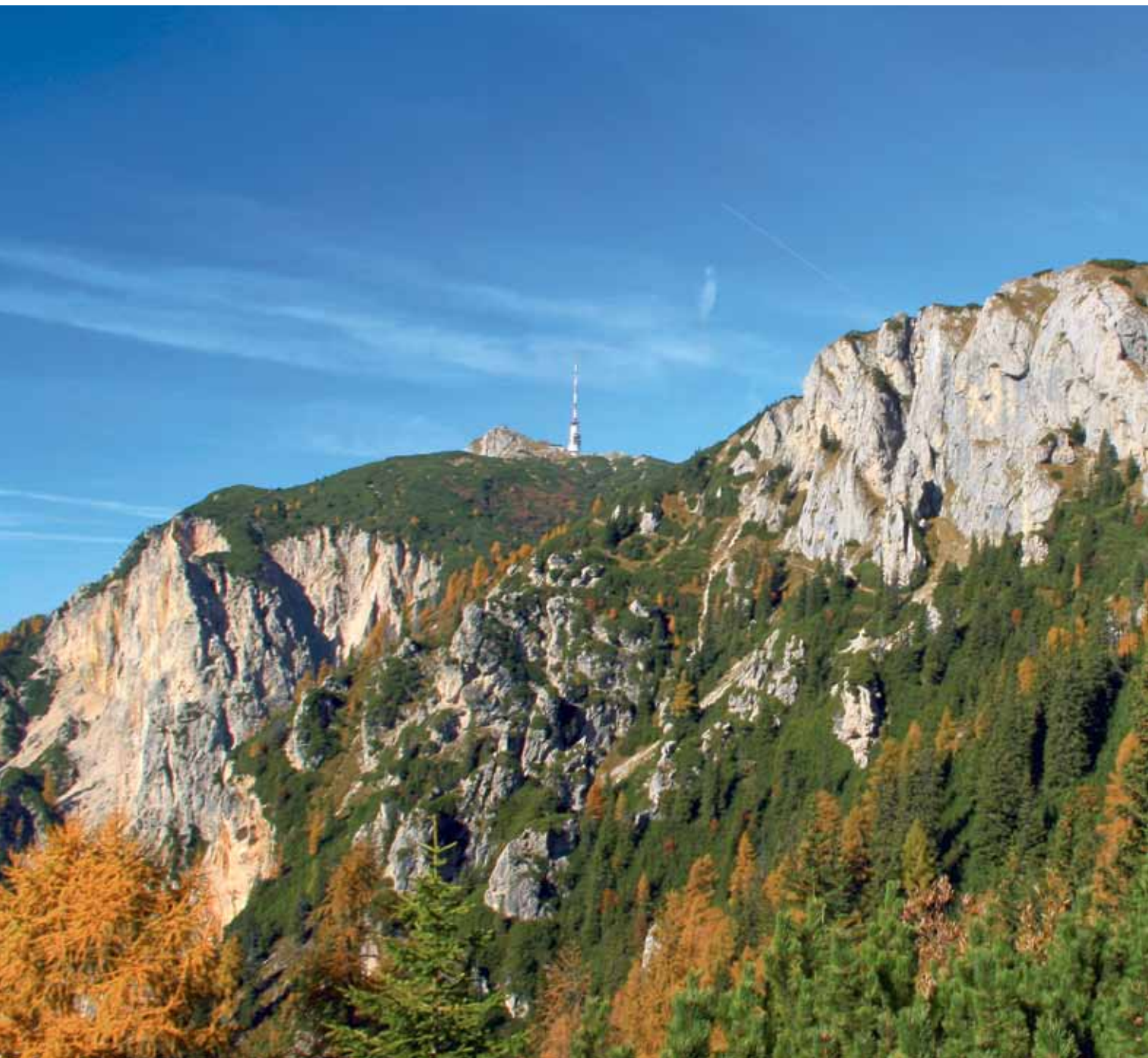
Mojca Stritar

Podrta gora nad dolino Zilje

Dobrač

✍ Andreja Tomšič 📷 Aleš Omerza

"Kakšna zanimiva gora! Tja gor pa moram enkrat ..." Te misli so se mi podile po glavi v letih, ko sem spoznala že kar precej naših gora in začela gledati tudi čez mejo. Prevzele so me seveda skale, ki jih v gorah še vedno najbolj obožujem, in tista podrta Dobračeva južna stena je res izstopala iz obdajajočega zelenja. Vseeno pa je naneslo, da je bil moj prvi vzpon na Dobrač pozimi z vzhodne strani in sem njegove južne skalne stene obiskala šele nekaj let pozneje.

164 metrov visoki televizijski stolp na vrhu Dobrača je od daleč dobro viden. FOTO: ALEŠ OMERZA

GORA ZA VSAKOGAR

Čeprav je prvi vtis gore veličasten in skoraj strašljiv, je masiv Dobrača, ki se kot osamljen velikan dviguje nad dolino Zilje, pravzaprav zelo prijeten za preživljanje prostega časa. Po gorski cesti se pripeljemo do planine Trata (Roßtratte), od koder se lahko sprehodimo do vrha, ali pa naredimo gorniško turo kar od vznožja in to s katere koli strani. Ob razgledni Lovski poti najdemo plezalni vrtec, in ko nam je razgibavanja dovolj, si v koči tik pod vrhom ali v eni od koč okoli planine Trata privoščimo kosilo.

Na Dobraču ne manjka tudi naravnih, zgodovinskih in kulturnih znamenitosti. Alpski botanični vrt (Alpengarten) tik

nad južno steno je v bližini parkirišča št. 6. Nad njim najdemo razgledno ploščad, ki sega sedem metrov iz stene in s katere se lahko skozi rešetkasta tla ozremo navzdol na Rdečo steno (Rotewand), najbolj "podrto" steno Dobrača in simbol njegove strašne zgodovine. Ob razgledni ploščadi je na tablah in skulpturah zgodovina tudi opisana in zelo nazorno prikazana. Med kulturnozgodovinskimi znamenitostmi pa sta najpomembnejši cerkvi, slovenska in nemška, ki stojita tik pod najvišjo točko. Tam je tudi stara planinska koča Ludwig-Walter Haus (2134 m). Zgrajena je bila že v daljnem 19. stoletju in do danes nekajkrat obnovljena. Tudi leta 2010 jo prenavljajo in do 1. oktobra za obiskovalce ni odprta.

ALPSKI BOTANIČNI VRT

Ustanovljen je bil leta 1973 v sklopu Naravnega parka Dobrač, da bi obiskovalcem predstavil rastlinsko bogastvo južnih Alp. Na nadmorski višini okrog 1500 m in na površini 12.000 m² je na ogled visokogorsko rastlinje treh klimatskih pasov, alpskega, submediteranskega in panonskega. Predstavljenih je okoli 25 različnih življenjskih prostorov in preko 900 različnih vrst rastlin. Skoraj polovica jih uspeva avtohtono v vrtu ali njegovi bližini, ostale imajo tu podobne pogoje kot na naravnih rastiščih. Alpski botanični vrt je odprt od začetka junija do konca avgusta med 9. in 18. uro. Vstopnina je 2,5 EUR za odrasle in 1 EUR za otroke, študentje in večje skupine pa imajo popust.

V Alpskem botaničnem vrtu na Dobraču

Zlovešče rdeče, od daleč dobro vidne skale

ZGODBE IZ ZGODOVINE

Dobrač je z naše strani najopaznejši nad Ziljsko dolino, saj se nad reko Ziljo boči njegova južna stena, razbrazdana od naravne katastrofe leta 1348. Takrat je močan potres povzročil velik podor čez Rdečo steno, ki je pod seboj pokopal nekaj vasi, cerkva in gradov ter zajezil reko. V spomin na dogodek so Slovenci iz Ziljske doline v 15. stoletju pod vrhom Dobrača zgradili slovensko cerkev. Prvotna danes kaže le ruševine, vendar je bila v 17. stoletju poleg nje zgrajena nova kot zahvala Mariji Pomagaj, ki je pomagala gluhonememu dečku iz doline spet slišati in govoriti. V 17. stoletju so Nemci, ki so delali kot rudarji na severni strani gore, zgradili tudi nemško cerkev.

Ena od postaj Alpske geološke poti

ALPSKA GEOLOŠKA POT

Leta 2007 je bila na planini Trata odprta alpska geološka pot. Predstavlja različne vrste kamnin, ki sestavljajo masiv Dobrača in med katerimi so tudi 200 milijonov let stari fosilni ostanki polžev in školjk iz nekdanjega morja. Kamnine in njihovo zgodovino lahko otroci in odrasli spoznavajo z več čutili, kar je posebna zanimivost predstavitve.

Nemška cerkev na Dobraču

Slovenska cerkev na Dobraču FOTO: VID POGAČNIK

Dobrač je bil nekdanj bogat vir svinčeve rude, ko pa je usahnila, so kot po naključju odkrili izvir termalne vode, bogate z rudninskimi snovmi. Tako se je ob vznožju Dobrača začel zdraviliški turizem, ki ga označujeta zdravilišči Plajberk (Bad Bleiberg) in Beljaške Toplice (Warmbad Villach).

BELJAŠKA ALPSKA CESTA

Dobrač ni daleč. Ko se s Korenskega sedla spustimo na avstrijsko stran, v dolini zavijemo desno proti Beljaku (Villach). Naprej se peljemo skozi vas Ločilo (Hart) do Beljaka, kjer nas oznake za Spittal usmerijo na obvoznico zahodno mimo mesta. Cesta nas kmalu pripelje v zaselek Židovišče (Judendorf) in le malo naprej opazimo oznake za Beljaško alpsko cesto (Villacher Alpenstrasse), kjer zavijemo desno. Cesta se na dolžini slabih 16 kilometrov dvigne za skoraj 1200 metrov in konča na najvišjem parkirišču na planini Trata (1733 m) pod vrhom Dobrača. Odprta je vse leto, zaprejo jo le pozimi ob velikih količinah snega, dokler je ne splužijo. Med 15. aprilom in 15. novembrom med 7. in 20. uro jo je treba plačati, in sicer 13 evrov za avto in sedem za motor. Speljana je po južnem robu planotastega hrbta gore, ponekod prav blizu prepadov, kjer so balkonska razgledišča na Beljak z okolico, na Julijske Alpe in na mogočno južno steno. Številna parkirišča in prostori ob cesti nudijo različne zanimivosti, od

energijskih točk do igrišč za otroke in mest za okrepčilo in rekreacijo, pa tudi že omenjeni botanični vrt.

Na planini Trata je zadnje izmed enajstih parkirišč za številne obiskovalce gore.

Julijske Alpe z Dobruča
FOTO: ALEŠ OMERZA

POHODNIŠTVO

Na Dobruča nas pripeljejo poti iz katere koli smeri: severne, južne, vzhodne in zahodne. Najlažji, najkrajši in tudi najbolj oblegan je pristop z vzhoda, s planine Trata, do katere se pripeljemo po cesti Alpenstrasse. Od tod se po za promet zaprti makadamski cesti uro in pol zlagoma vzpenjamo pod vrhovi Zehnerock, Zwölfernoeh in Elfernock, dokler ne dosežemo koč Ludwig-Walter Haus na 2134 metrih. Do vrha je nato le še nekaj minut. Pot si lahko podaljšamo in začnimo, če nekoliko nad Trato zavijemo levo na Lovsko pot (Jägersteig), ki se vije tik nad prepadno južno steno. Seveda je tu potreben zanesljiv korak brez vrtočlave.

Pristopi iz ostalih treh smeri so precej daljši, saj moramo premagati višinsko razliko tudi do 1700 metrov. S severne strani si pot na Dobruča najpogosteje izberejo gostje iz tople Plajberk. Prav v tem mestu ob severnem vnožju masiva je izhodišče strme poti, ki večinoma poteka po grabnu Alpenlahner in je pozimi zelo plazovita. Tik pod koč Ludwig-Walter Haus se priključijo lahki vzhodni poti. Izhodišče manj strme, ne tako direktne poti s severa pa je v kraju Sveti duh (Heiligengeist), ki leži le nekaj kilometrov od Plajberka proti Beljaku.

Zanimiv pristop je z zahoda iz Hermsberga, kjer se nekaj časa vzpenjamo po ostrem, poraščenem zahodnem grebenu do sedla, od koder je že vidna slovenska cerkvica tik pod vrhom. Vračamo se lahko po isti poti ali pa turo zaokrožimo in mimogrede po nemarkirani poti obiščemo še planino Alpl.

Južni pristopi na Dobruča so bolj skriti, nekoliko divji in mestoma precej izpostavljeni. Če pa jih odkrijemo, nam bodo nudili neprecenljiv, prvinski užitek, saj tudi sredi sončne nedelje na stezicah med ruševjem, v gozdu in v steni ne bomo srečali žive duše razen gamsov in kakšnega planinskega zajca. Hkrati bomo deležni čudovitih razgledov na Julijske Alpe iz povsem druge perspektive, kot smo je vajeni.

VRH

Vrh Dobruča nam postreže z veličastnim razgledom: Karavanke, Vzhodni in Zahodni Julijci, vzhodne Karnijske Alpe, Visoke Ture z najvišjim Velikim Klekom (Großglocknerjem) in dolina reke Drave. Že od daleč nam ga nakazuje kar 164 metrov visok TV-stolp, ki je tudi najvidnejši znak gore z naše strani meje. Ko se mu približamo, tik pod vrhom najdemo veliko planinsko

kočo Ludwig-Walter Haus. Nad njo opazimo nemško cerkev, najvišje stoječo cerkev v Evropi. Do nje se sprehodimo v petih minutah. Kot pravi Slovenci seveda ne smemo pozabiti slovenske cerkve, ki se sramežljivo skriva nekaj deset metrov zahodneje. Od nemške cerkve se rahlo spustimo in nato povzpemo do znaka upanja in miru, mogočnega kovinskega križa, ki označuje najvišji del Dobruča. Pod njim je kar nekako vraščena v vrh slovenska cerkev. Če jo bomo želeli obhoditi, bo šlo z zadnjega konca precej na tesno, spredaj pa nas bo pričakal prijeten, udoben prostor z lepimi razgledi.

POLETI IN POZIMI

Dobruča je primerna gora za vso družino, tako poleti kot pozimi. V zimskih razmerah je celo eden izmed najlažje dostopnih dvatisočakov. In kdor ga bo enkrat spoznal, ga bo želel spoznavati še in še – spredaj, zadaj, levo in desno, peš, s smučmi ali s krpljami, sam ali v družbi. In vedno znova bo na njegovih poteh in v strminah našel najljubši kotiček. Tako kot sem jaz svojega, prav v tisti južni steni, s katero se mi je ta gora prvič predstavila. ◉

Vrh je prijeten turnosmučarski cilj.

Dolina sonca med Dolomiti in Karnijci

Gore nad Sappado

✍ Mojca Stritar 📷 Andrej Stritar

Monte Peralba, Chiadenis in Monte Avanza

Bere se kot pravljica: nekoč v davnih časih je bila za devetimi gorami in devetimi vodami vasica, v kateri so vladali kruti oblastniki. Tako neusmiljeni so bili do podložnikov, da so morali ti pobrati vse svoje uborno imejte in pobegniti daleč, daleč stran. Naporna pot jih je privedla do sončne doline med visokimi vrhovi, kjer so v slogi in sožitju živeli srečno do konca svojih dni, podli vladarji pa so bili za vse večne čase kaznovani z ... Ker Sappada ni le v pravljici, temveč je resničen kraj, lahko bajeslovni začetek nekoliko dopolnim: ni bilo "nekoč", ampak v 11. stoletju, vasica ni bila "za devetimi gorami" itn., ampak Innervillgraten na Tirolskem, in kruti oblastniki so se pisali Heimfels. Na začetku "sončne doline", v katero so se zatekli ubežni Innervillgratčani, danes piše Sappada oziroma Plodn, in ne, tu niso živeli srečno do konca svojih dni.

JEZIKOVNI OTOK NA SEVERU ITALIJE

Sappada je na severu italijanske dežele Veneto med Furlanijo in Avstrijo zavzela prostoren, 1250 metrov visok prelaz. Na vzhod odteka reka Degano proti Tolmezzu, na zahodu pa se ob slavnejši Piavi pride v dolino Cadore in naprej v Belluno. Sappada je najenostavneje opisati kot mesto, čeprav se na dolžini petih kilometrov razteza 15 ne čisto povezanih zaselkov s nenavadnimi imeni, ki ne zvenijo prav italijansko: Lerpa, Palù, Hoffe, Kratten, Puiche ... Podobno kot Sauris ali Timau je Sappada namreč svojevrsten jezikovni otok, v katerem že napisi na ulicah oznanijo obstoj arhaičnega avstrijskega narečja *sappadino* oz. *plódarisch*.

Ko so se Tirolci priselili v Dolino sonca, Valle del Sole, kot mikavno rečejo svojemu današnjemu domu, so jih od srečnega konca, če se turističnemu razcvetu lahko tako reče, ločile številne preizkušnje. Trd kruh so jim dajali les (posebej, ko je bila s svojim neskončnim apetitom po njem v polnem zagonu beneška republika), divjad, iz čezmorskih krajev uvoženi krompir in ruda v gorah na severni strani doline, na katero še danes spominja Železova gora, Monte del Ferro. Razčistiti so morali odnose z italijanskimi staroselci, s

Gorska telovadba v feratah Chiadenisa

katerimi so se med drugim prerekali za čarobni gozd Digola na jugozahodu doline, in prenašati selitve izpod ene oblasti v drugo. Ne glede na vse pa so zateglo vzdrževali svoja imena, priimke, noše, navade in avstrijsko narečje. Medtem ko je nemščina skozi stoletja zorela do današnje podobe, je sappadščina, skrita pred svetom v gorski dolini, ohranila priokus srednjega veka.

Danes je Sappada skoraj tako zvezdniška kot Cortina d'Ampezzo, saj na vrhuncu sezone kar poka po šivih od restavracij, hotelov, trgovinic, agencij in nešteti zastav(ic). Toda pod turistično fasado še brbota magija starih časov. 1500 prebivalcev, kolikor jih vztraja čez vse leto, se drži svojega jezika, navad in lesenih hiš – vseh skupaj rahlo mračnjakega videza. In čeprav lahko ohranjanje tradicije samo pohvalim, moram priznati, da se v moja ušesa ime "Sappada" vseeno mehkeje usede kot njena starotirolska vzporednica "Plodn" ...

SONČNA URA IN DRUGI VRHOVI

Tako kot je Sappada razklana med italijansko in avstrijsko tradicijo, gore nad njo pripadajo dvema gorskima skupinama, Dolomitom in Karnijskim Alpam. Južno obzorje ostrijo Pesarinski Dolomiti, poimenovani po dolini Pesarina na njihovi južni strani. Eni jih uvrščajo h Karnijcem, drugi k Dolomitom, odvisno pač od trenutnih potreb. Tu imajo glavno besedo skalovja, grapovja in stolpovja! Na vzhodu se začnejo s Creto della Fuina (2350 m) in z omarastim Monte Cimonom (2422 m), ki ju z zahoda podpira Creta Forata (2435 m), edina pesarinska velikanka, na vrh katere ni treba resneje prijeti za skale. Severno od njih s priostreno podobo v oči bodeta nižja izrastka Monte Geu (2109 m) in Monte Tuglia (1931 m), rezervirana za mazohistične sladokusce. Še zahodneje je postavljena znamenita "sončna ura": Cima Dieci (2151 m), Piccolo Siera (2430 m) oziroma Cima Undici in Monte Siera (2443 m) oziroma Cima Dodici. Če razumete italijansko, vam njihova imena povedo, ob kateri uri je sonce nad katerim od teh skalnih vrhov, žal pa sistem z upoštevanjem zimskega oz. poletnega časa in v oblačnem vremenu ni čisto zanesljiv.

Za prelazom Passo Siera (1592 m), ki je eden od najudobnejših prehodov iz Sappade v dolino Pesarina, se nad dolino Enghe in bivakom Damiana Del Gobbo (1985 m) začne divje moštvo Cretonov, od daleč prepoznavno po prirezanih vrhovih: Creton di Culzei (2458 m), Creton di Clap Grande (2487 m), Torre Sappada (2462 m), Creton di Clap Piccolo (2439 m), Cresta di Enghe (2414 m) in tako naprej do nepreglednosti. Jugozahodno obzorje Sappade pa zapre še ena znamenita trojica (dobesedno), Terza Grande (2586 m), Terza Media (2455 m) in Terza Piccola (2334 m). Nobena od teh

Koča Pier Fortunato Calvi je bila zgrajena leta 1926.

Greben Cresta
Righile nad
jezerom Olbe

FOTO: MOJCA STRITAR

piramidastih gora nima enostavnega pristopa, še najlažji je vzpon na najvišjo Terzo iz Pesarine.

Severni obrambni zid nad Sappado kaže čisto drugačno podobo, podobo Karnijskih Alp. Najzahodnejše se utelesi v narebrenih vrhovih Monte Rinalda (2473 m) in Monte del Ferra (2337 m), vzhodnejše pa se ostrejšje apnenčaste strukture že pretepajo z gmotami starejših kamnin, značilnih za osrednji karnijski greben. Prijazna Monte della Piana (2162 m) in Monte Lastroni (2449 m) pestujeta jezera Olbe, visoko podnje pa sežejo žičnice. Smučišča so glavna zimska atrakcija Sappade, čeprav se resnici na ljubo z okoli 25 kilometri prog uvrščajo v skromnejšo kategorijo "družinskih smučišč".

Na severu in vzhodu skupino Lastronija zamejuje dolina Val Sesis, ki na močvirnem prelazu Col di Caneva rojeva reko Piavo. Nad njim se bohota najslavnejša sappadska gora, Monte Peralba oz. Hochweißstein (2694 m). Zmerno zahtevna je za pohodnike, dinamično zanimiva za plezalce in predvsem zelo prijazna za katerega koli uporabnika – do izvirov Piave pripelje zgledno asfaltirana, čeprav ozka in ponekod strma cesta. Vzhodno od Peralbe se postavljata še bolj plezalska brata Pic Chiadenis (2490 m) in Monte Chiadenis

(2209 m), ki jima sledijo ne prav enostavni Crete Cacciatori oz. Jägerkamm (2475 m), Monte Avanza (2489 m) in Monte Navastolt (2321 m). Nekoliko pozabljen od obiskovalcev našo krožno sappadsko panoramo zaključuje Monte Chiadin (2269 m), travnati razglednik na vzhodni strani doline Sesis južno od Chiadenisa.

KRVAVA VOJNA DEDIŠČINA

Pri razgledovanju nad Sappado se slej ali prej spotaknemo ob vseprisotno dediščino prve svetovne vojne. Glavna bojna linija je potekala med Rinaldom, Peralbo, Lastronijem in Avanzo, kaverne, jarki, bunkerji in drugi ostanki pa so razmetani tudi drugod. Čeprav je bila krvava, je Sappadčanom dala tudi nekaj dobrega: enkrat za vselej so utišali italijanski živelj, ki jim je ves čas šušljaje pripisoval proavstrijska nagnjenja, in dokazali, da ne glede na jezik pripadajo Italiji.

Vojna je v Sappadi pisala večje in manjše zgodbe. Pustila je ime ravnici Pian delle Bombarde v dolini Sesis, kjer so leta 1917 po padcu Kobarida v zrak pognali vse topove in municijo. Krstila je tudi prelaz Passo del Mulo zahodno od Lastronija. Ko so v megli italijanski vojaki čezenj vodili okrepitev, se je do njih neopažen

Med Peralbo in
Avanzo so ohranjene
številne poti iz 1.
svetovne vojne; zadaj
Monte Lastroni.

FOTO: MOJCA STRITAR

Zelena "školjka"
Sappade; zadaj je
nižja špica Monte
Tuglie, desno
Monte Siera

FOTO: MOJCA STRITAR

pritihotapil avstrijski vojak in jim pred nosom izmaknil eno od otovorjenih mul. Sedlo se od takrat imenuje – Mulin prelaz. Druge bolj ali manj bridke spomine odkrijte sami v muzeju, ki ga lahko brezplačno obiščete v zaselku Mühlbach, ali z raziskovanjem prehodov in položajev na terenu.

Tako sem se tudi sama med sestopanjem z Lastronija spogledovala še s simpatično zvenečo Monte Franzo. Z markirane poti me je pognalo čez udobne trave do vršnega dela – kjer sem se morala ustaviti. Že prej so me poznavalci opozorili, da na vrh ni lahko, in slabotne rdeče pike so vodile čez tako izpostavljeno stenico, da se je brez vrvi nisem upala lotiti. Ne prav zadovoljna sama s sabo sem se vrnila do položajev pod skalami in opazila stezičko, ki so jo možici vodili zahodno okrog gore. Radovednost me je peljala po njej do kaverne ... do naslednjih položajev ... med dvema velikima skalama ... ob ostankih starega telefona ... do še višjih položajev ... in čisto na vrh! Strašno zadovoljna s koristnostjo vojaških ostankov, ki so me tako rekoč brez plezanja pripeljali na silno Franzo, sem si za trenutek dovolila celo neokusno misel, da prva svetovna vojna ni bila slaba v čisto vseh pogledih.

ZA TAKE IN DRUGAČNE DNI

V Sappadi vam je težko dolgčas. Ko se naveličate muzejev, pohajanja po glavni prometni in nakupovalni ulici, fotografiranja sivobrade arhitekture, številnih cerkva in manekenskih senikov na travnikih pod naseljem, lahko začnete z udobnim mestnim sprehodom iz Mühlbacha ob potoku Rio del Mulino do slapov Cascatelle. Za še večja vodna čudesa se odpeljite v smeri doline Cadore. Kmalu vas ob glavni cesti privabi bučeča soteska Orrido dell' Acquatona, v kateri se potok Acquatona s 50-metrskim padcem skuša ubraniti zlitja s Piavo. Prijazen sprehod vodi tudi po poti vzporedno s cesto ob iskrivi Piavi skozi dolino Sesis vse do izvirov Piave, če se vam zahoče tako daleč.

Nezahtevni gorski izleti sicer niso najmočnejša plat Sappade. Še največ sreče boste imeli, če se podate na Monte della Piana, k jezerom Olbe, na Lastroni in Chiadin ali pa skombinirate poti čez sedla in prelaze v Pesarinskih Dolomitih. Posebej pohodi okrog jezer Olbe so primerni tudi za otroke, njihovo navdušenje je v vzklkih "Mami, svizec!" pa je preprosto neulovljivo.

Monte Lastroni
z Monte Franze

KARNEVAL V SAPPADI

Sappadski pust, *Plodar Wosenocht*, je resna zadevščina, ki pod geslom *Semmel in anno licet insanire* (enkrat na leto se lahko iznori) traja kar tri tedne. Prva nedelja je rezervirana za kmete (*Paurn*), druga za reveže (*Pettlar*) in tretja za gospode (*Hearn*), ki so jim takrat posvečene lesene maske in obilje bolj ali manj posrečenih šal. Najbolj tipična maskara, sappadski kurent, je Rollate, ki je tudi simbol mesta. Z rjavim plaščem, platnenimi hlačami, leseno masko z brki, kravjima zvoncema na pasu in rutko okrog vratu rogovili po mestu in z metlo tepe otroke, ki si ga drznejo dražiti. Pustni ponedeljek in torek sta rezervirana samo zanj!

Planina Tuglia pod istoimenskim vrhom FOTO: MOJCA STRITAR

Ker se je vertikali težko upirati, so za varno raziskovanje sten priporočljive kratke ferate na Peralbo in Chiadenis. Resnejša je slikovita, dolga in zahtevna "Ferrata dei 50" na Creton di Culzei, a se je prikladneje lotiti s pesarinske strani. Še čisto sveža pa je novica, da je bila junija 2010 čez Creton dell' Arco v skupini Cretonov odprta nova ferata Simone. Kdo bo prvi preizkusil, kako hrustljivo skorjo ima? Sappade se ne branijo niti "pravi" plezalci, ki posebej cenijo kompaktne, sončne južne stene Peralbe, Chiadenisa in Crete Cacciatori, mračnejše izzive pa iščejo v severnih ostenjih Cretonov in drugih pesarinskih vrhov.

Najbolj v neskončnost se gorske možnosti nad Sappado razprejo, če se ne branite tiste veje gornišstva, ki ni niti samo hoja niti pravo plezanje, ampak (z)mešanica obojega. Normalni pristopi na večino velikašev se običajno začnejo z udobno markirano potjo iz doline, ki nad prvimi planinami postane nekoliko slabša in strmejša označena steza do sedla ali prelaza, od koder je na vrh nekaj sto višinskih metrov treba slediti rdečim pikam ali sramežljivim možicem čez težave do II. težavnostne stopnje: Monte Cimon, Creta Forata, Cima Dieci, Monte Siera, Cretoni, vse tri Terze, Monte del Ferro, Monte

Rinaldo, Crete Cacciatori, Monte Avanza in vršiči in stolpi med njimi. Že takoj nad parkiriščem turistične množice poniknejo, in čeprav razen kakega gamsa divjadi nad Sappado že dolgo ni več, se na trenutke zazdi, da bi iz goščavja lahko pritekla gruča zaraščenih Tirolcev s sekiricami in s sršičimi pogledi spraševala, v katero smer je zbežal medved.

Nekoliko bolj civilizirano se lahko udeležujete med kolesarjenjem po asfaltirani cesti do izvirov Piave ali po makadamskih variantah proti jezerom Olbe, na planino Tuglia ali sedlo Digola. Ob vsej pestrosti izbire v naravi bi bilo verjetno neokusno omeniti, da se lahko odločite tudi za nogomet, košarko, tenis, golf, plavanje ali plezanje na umetni plezalni steni v mestu, kajne?

Vsekakor vas nad Sappado čaka pravi gorniški raj, ki je dovolj blizu Slovenije, da v njem preživite pester konec tedna, hkrati pa ponuja toliko, da vam bo tudi med daljšim bivanjem prej zmanjkalo energije za hojo kot idej. Toda za konec naj vas opozorim na posebno nevarnost: če se v tamkajšnjih gorah znajdete sredi poletne sezone in če niste imuni na sladke čare borovnic, vam plemenite modre kroglice ture podaljšajo ... v nedogled. Pa dober tek! ◉

Sappada

Dostop: Z avtom pridete v Sappado (WGS84: 46,566154, 12,686754) skozi Tolmezzo in po dobri cesti skozi Ovaro, Rigolato in Forni Avoltri. Iz Ljubljane 210 km (skozi Trbiž) oz. 250 km (mimo Trsta), 2,45 ure. Če nimate lastnega prevoza, si lahko pomagate z avtobusom, ki vozi nekajkrat na dan iz Tolmezza oziroma Carnie (do kamor lahko pridete z vlakom).

Namestitev: V Sappadi kot turističnem kraju je obilje namestitvenih možnosti vseh kategorij od zasebnih sob do hotelov. Več na www.sappada.info. V Cimi Sappadi je kamp, sicer pa lahko nekoliko manj luksuzno kampirate tudi ob kočah Piani del Cristo in Baita Rododendro v dolini Sesis.

Planinske kočice in zavetišča:

Rifugio Monte Ferro, 1563 m, telefon 0368 318 0179, 21 ležišč, na vrhu žičnice nad Granvillo.

Rifugio 2000, 2020 m, telefon 0435 66231, 28 ležišč, na vrhu žičnice nad zaselkom Kratten, odprto december–marec in julij–avgust.

Rifugio Piani del Cristo, 1410 m, telefon 333 36 87 599, 8 ležišč, v dolini Val Sesis, odprto maj–oktober.

Baita Rododendro, 1457 m, telefon 349 160 1420, v dolini Val Sesis, odprto maj–oktober.

Rifugio Sorgenti del Piave, 1830 m, telefon 0435 469 260, 21 ležišč, na koncu ceste skozi dolino Sesis pod Peralbo, odprto junij–september.

Rifugio Pier Fortunato Calvi, 2164 m, telefon 0435 469 232, 80 ležišč, jugozahodno pod Chiadenisom, odprto junij–september.

Rifugio Monte Siera, 1606 m, telefon 339 228 4557, 9 ležišč, na vrhu sedelnice pod Monte Siero južno od Cime Sappada, odprto december–marec in julij–avgust.

Bivak Damiana del Gobbo, 1985 m, 9 ležišč, severno pod Cretonom di Clap Grande, stalno odprto.

Literatura:

Andrej in Urška Stritar: *Karnijska potepanja*. Ljubljana, Kibuba, 2006.

Giovanni Borella: *Sappada dai sentieri alle vette*. Udine, Editrice CO.EL., 2002.

Paolo Salvini, Giampaolo Piller: *Sappada: Vie normali e vie classiche*. Domegge di Cadore, Artigrafiche Cadore, 1996.

Zemljevid:

Tabacco 01. Sappada, 1 : 25.000

Kugy-Hornova smer v Montažu

Po sledih topniških opazovalcev

in Iztok Rutar

Mogočna severozahodna stena Montaža FOTO: FRANCI HORVAT

Maja 1915 se Italija končno odloči, kdo ji ponuja več, in vstopi v vojno proti svoji donedavni zaveznici Avstro-Ogrski. Štirideset kilometrov dolg odsek fronte med vrhom Krna in Šinovca (Scinauz, 1999 m) severno od Kanalske doline, skozi katero poteka najkrajši dostop na popolnoma nebranjeno Koroško in dalje proti Dunaju, brani vsega dobrih 4000 vojakov, večinoma brez bojnih izkušenj. Vendar Italijani mencajo, očitno si niti ne predstavljajo, kako šibka je obramba, predvsem pa se bojijo mogočne, leta 1883 zgrajene utrdbe Fort Hensel pri Naborjetu (Malborghetto). Tu bi jim po podatkih izpred vojne morale stati nasproti skoraj 500 vojakov, oboroženih s 14 topovi in 7 mitraljezi, vendar je avstrijsko vodstvo trdnjavo zaradi zastarelosti že pred italijanskim napadom delno razorožilo in iz nje odpeljalo 6 topov in del moštva. Tako je v trdnjavi ostalo 345 vojakov, ki so predstavljali praktično edino resno oviro na njihovi najkrajši poti proti cesarskemu Dunaju. Da ne bi doživeli morebitnih presenečenj, so se Italijani odločili utrdbo razbiti in nato nadaljevati s prodorom. V ta namen so že pred vojno napovedjo skozi dolino Dunje zgradili vojaško cesto, ki jim je omočila, da so karseda blizu pripeljali svoje najtežje topove in čez greben Poldnašnje špice (Jof di Miezegnot, 2087 m) začeli sistematično obstreljevati in rušiti trdnjavo.

"SPOZNAL SEM SVOJE POSLANSTVO"

Izvidništvo iz zraka je še v povojih, do prvega poleta Sputnika manjka še 42 let, Google Earth je za takratno stanje tehnike še fantastika, oddaljena svetlobna leta. Kako torej odkriti položaje italijanskega topništva in ga seveda uničiti, ko pa je njihova pehota zasedla tudi vse grebene in sedla, ki obkrožajo Dunjo, se je glasila uganka. Odgovor nanjo sta vedela dva moža, oproščena vojaške službe. Prvi je bil Ferdinand Horn (nam znan po imenitni smeri v Jalovcu), ki je bil kot železniški uslužbenec v državni službi nepogrešljiva oseba in zato rešen vojaških obveznosti. Spomnil se je svoje smeri, po kateri je leta 1911 plezal na Montaž, in pogleda

iz njev Dunjo. Na armadno poveljstvo je poslal pismo s skico, kjer je predstavil zamisel, da bi se po svoji smeri povzpел na Montažev Zmajev greben (Cresta dei Draghi), od koder bi usmerjal ogenj avstrijskih topov. Čez dva dneva so ga vpoklicali, temeljito zaslišali in poslali v Ovčjo vas. Bilo je še zgodnje poletje in od daleč se je videlo, da je vstopni del njegove smeri še zalit s snegom. Vojska je norega Horna z njegovim fantazijskim načrtom poslala domov in verjetno bi pri tem tudi ostalo, če se na sceni ne bi pojavil novi civilist s podobno noro idejo. Pacifist dr. Julius Kugy je bil že 39 let prej, pri svojih 18 letih, zaradi kratkovidnosti spoznan za nesposobnega služiti cesarju, sedaj pa se je kmalu po italijanski vojni napovedi s svojimi 57 leti ponudil kot vojni prostovoljec. "To sem občutil kot svojo dolžnost. Iz časnikov sem izvedel, da bodo Naborjet

obstreljevali čez gore. Videl sem, da so na prizorišču gore, katerih nihče na svetu ne pozna tako dobro kot jaz. Šlo je za Julijske Alpe in za moje ljubo, sinje, domače morje ob njihovem vznožju. Morale so ostati naše. Spoznal sem svoje poslanstvo."¹

Konec junija so ga vpoklicali na armadno poveljstvo tega odseka fronte v Št. Vidu ob Glini (St. Veit an der Glan), kjer jim je razložil podobne ideje kakor že pred njim Horn. Za prvo nalogo so mu naložili, naj preveri snežne razmere pod Veliko Nabojsovo škrbino, ki je ležala na nezasedenem ozemlju med obema frontnima črtama, in pripravi predloge, kje naj bi se povzpeli na Zmajev greben na nasprotni strani doline. Za spremstvo so mu dali njegovega predvojnega vodnika iz Ovčje vasi Ojcingerja,

¹ Julius Kugy, *Moja vojna v Julijcih*.

ju oblekli v vojaške jopiče, da ju Italijani ob morebitnem ujetju ne bi ustrelili kot vohuna, ter zvečer pospremili na nikogaršnje ozemlje skozi žične ovire za Ovčjo vasjo. Zjutraj sta prispela v Žabniško krnico (kjer danes stoji kočja Pellarini) in od tam na Nabojsovo škrbino, od koder sta si ogledala, kar ju je zanimalo. Da ne bi šlo vse brez zapletov, je na povratku poskrbela avstrijska patrolja, ki ju je opazila in skoraj prebodla z bajoneti, misleč, da gre za preoblečena italijanska ogleduha. Kugy je napisal, da je odnesel celo kožo le zato, ker "niso prav vedeli, ali naj me najprej ustrelijo ali pobijejo z bajoneti. V resnici pa me je rešila moja ravnodušnost, ki ni niti za hip popustila."² Po ogledu je pripravil tri predloge in se na koncu odločil za Škrbino pri balvanu (Forca dell' masso) na koncu Zmajevega grebena. Divizijski poveljnik je verjetno zaradi nezaupanja želel, da se izvedljivost najprej dokaže s civilisti. Ker je moralo biti vse skupaj opravljeno kar se da hitro, je Kugy zaradi starosti odpadel. "Blagor tistemu, ki lahko najdrznejšo stvar, ki si jo je zamislil, tudi izvrši. To mi žal ni bilo dano. Zame bi morala ta vojna biti pred tridesetimi ali dvajsetimi leti ..."³

FERDINAND HORN V AKCIJI

Spet so vpoklicali Horna, ki se je z Johannom Noisterniggom, gorskim vodnikom iz Mallnizta pod Ankoglom, v vojski pa signalizatorjem s činom narednika, in "najboljšima takrat dosegljivima plezalcema iz Trente",⁴ podal na tvegano pot. Zvečer so se odpravili na nikogaršnje ozemlje in ob svitu dosegli vstop v smer, kjer so se navezali in začeli s plezanjem. Kmalu se je v bližini pojavila italijanska patrolja 25 vojakov, ki je postala pozorna na padajoče kamenje. Horn pravi: "Ravno sem se pripravljal, da preplezam neko zahtevno mesto, ko sem od tovarišev spodaj zaslišal nekaj tihih svarilnih klicev. Stisnili smo se k steni in skušali ostati čim bolj negibni; pri tem nam je pomagala sivomodra barva naših uniform, kajti ostali smo neopaženi in sovražnikova enota se je po daljšem ogledovanju ob vznožju stene napotila dalje."⁵ Odločili so se, da bo varneje, če Horn nadaljuje sam. Popoldne je preplezal še zadnji kamin in

² Prav tam.

³ Prav tam.

⁴ Prav tam. Žal ne Kugy ne Horn ne povesta, kdo sta bila ta dva Trentarja. Iz vojaškega dokumenta v knjigi V uroku Julijcev (str. 148) je razvidno, da je bil eden od njiju Jože Komac (*Josef Komaz aus Trenta am 2*).

⁵ Hanns Heindl, V uroku Julijcev.

Prijetno poplezavanje v spodnjem delu stene

Po izpostavljenih policah

dosegel začetek izpostavljene police, ki vodi do Škrbine pri balvanu. Ker je polica dobro vidna iz nasproti ležeče Krniške glavice (Jof di Sompdogna, 1889 m), ki so jo zasedli Italijani, se je zavil v zelen dežni plašč, da je bil od daleč videti kakor grm rušja, in se počasi odplazil po polici ter "proti večeru dosegel zeleno točko, zavarovan skalni blok na prostem balkonu, ter kot edini Avstrijec zrl v dolino Dunje. Pogled je bil edinstven. Videl sem številne vojaške objekte; bili so brez kritja, v občutku popolne varnosti."⁶ Ponoči je na dveh najtežjih mestih pustil pritrjeno 30-metrsko vrv, sestopil do drugih in skupaj so se vrnili v Trbiž. Akcija je torej izvedljiva, potrebovali so samo še topniškega opazovalca z ustreznim alpinističnim znanjem. Izbirali so zaupali Kugyju, ki je moral "hvaležno odkloniti že lepo vrsto kandidatov, ker niso bili alpinistično dovolj izurjeni, ko se mi je v Trbižu predstavil mlad artilerijski

kadet s prošnjo, da bi ga alpinistično zaposlil: Guido Mayer."⁷ V noči med 20. in 21. julijem 1915 se je naveza Horn-Noisternigg-Mayer povzpela na Zmajev greben. Pri balvanu je bil Mayer z zemljevidom Dunje, razdeljenim s fino kvadratno mrežo, s telefonom pa je bil povezan z Noisterniggom na začetku police, obrnjenim proti 5 kilometrov oddaljeni Veliki Nabojsovi škrbini. Tu je bila sprejemna postaja, od katere je bil napeljan telefonski kabel do 305-milimetrskega možnarja v dolini Bele, kjer so imeli enak zemljevid kakor Mayer, ki je ogenj usmerjal glede na številke kvadratkov na zemljevidu. Horn je vse skupaj opazoval: "Potem ko je signalizator zavih-tel svoje zastavice, smo dvignili daljnoglede in si ogledovali šotor na Nabojsovi škrbini. V njegovi notranjosti je nenadoma zasvetilo; močna luč, ki so jo skozi cev usmerili proti nam, je potrdila, da so nas razumeli in da prihaja strel. Tik za tem smo slišali, kako je skozi

zrak švisnil mogočen izstrelek. Daljnoglede smo usmerili k Italijanom. Tam se je kmalu dvignil orjaški rjavorumen oblak in gore so vztrepetale ob silnem udaru krogle. Prvi strel je bil uperjen na velik šotor, ki je stal v krnici ob vznožju strme stene in v katerem je še vse spalo. Izstrelek je zadel v skalno steno malce nad taborom. V naslednjem trenutku se je iz tabora vsula množica ljudi, podobna kupu vznemirjenih mravelj, in začela teči v dolino. Takega dira prej nisem nikdar videl. Naš jutranji pozdrav je bil res zlovesč."⁸ Čez dva dni, ko so onesposobili vse topništvo, kar so ga videli, so se brez zapletov vrnili.

Italijani so pripeljali nove topove in Horna so ponovno vpoklicali. Poleg Mayerja in Noisternigga sta bila tokrat zraven še nadporočnik Hans kot divizijski topniški opazovalec in znameniti dolomitski gorski vodnik Angelo Dibona.⁹ Da, tisti, ki ima spomenik na glavnem trgu v danes italijanski Cortini d'Ampezzo, leta 1915 pa je kot prebivalec Južne Tirolske služil cesarju na Dunaju. Potekalo je podobno kakor ob prejšnjem vzponu, le da so po polici nadaljevali še nadaljnjih 200 metrov, od koder so opazili nove topove, ki so jih tudi uničili. Italijani so spet pripeljali nove topove in bolj zasedli Zahodno Montaževo krnico, pod vstopom v smer pa zgradili še danes vidne položaje, tako da je postalo nadaljnje opazovanje iz Škrbine pri balvanu nemogoče. Kugy je s poznavanjem Montaževe severne stene predlagal novo opazovališče 300 metrov višje na grebenu, dosegljivo po policah iz takrat še nezasedene Vzhodne Montaževe krnice. Mayer se je javil, da bi splezal tja, vendar je poveljstvo načrt zavrnilo, češ da je preveč tvegano. "V svojih predlogih sem brez sleherne vrzeli približal vse alpinistične možnosti, kolikor jih ponuja mogočna severna stena Montaža. Nihče na tej božji zemlji ne bi zmožl več,"¹⁰ je zapisal Kugy.

Italijani so na trdnjavo Fort Hensel v 48 dneh obstreljevanja izstrelili prek 4500 težkih granat, od katerih jo je zadelo okoli 200 in jo dodobra razrušilo. V začetku avgusta 1915 so nehali z obstreljevanjem. Trdnjava stoji še danes. Medtem ko so obstreljevali trdnjavo, so dali avstrijski vojski čas, da je nabrala dovolj enot ter z njimi zasedla in

⁸ Hanns Heindl, V uroku Julijcev.

⁹ Kugyjevi in Hornovi podatki glede sestave naveze, ki se je drugič in tretjič povzpela na Zmajev greben, se razhajajo. Oba omenjata iste osebe, vendar sta navezi glede na posamezno akcijo različni. V besedilu sem uporabil Hornove podatke.

¹⁰ Julius Kugy, Moja vojna v Julijcih.

⁶ Prav tam.

⁷ Julius Kugy, Moja vojna v Julijcih.

utrčila obrambno črto, ki jo je bilo vedno težje prebiti. Nadaljnji razplet dogodkov nam je več ali manj znan.

SMER KUGY-HORN

Smer je leta 1911 preplezal Ferdinand Horn, ko se je hotel povzpeti na Montaž po smeri italijanskih lovcev (kjer danes poteka zavarovana pot Amalia). Pri tem je zgrešil vstop in se skozi kamine povzpел do police, po kateri je že Kugy iskal povezavo na pot iz Dunje. Na mestu, kjer se je Kugy zaradi konca police obračal, je Horn nadaljeval skozi deber in dosegel Veliko Montaževu polico, od koder se je skozi Findeneggov ozebnik povzpел na vrh Montaža.

Poti Amalia sledimo do njenega vstopa v steno. Ko pot zavije v steno, nadaljujemo pod steno v kotanjo, kamor se izteče žleb, ki pada izpod stolpa Renzo Stabile. Žleb na približno njegovi polovici zapre gladek skok, pod katerim je spominsko znamenje ponesrečeni alpinistki Amalii Zuani Bornettini, po kateri se pot imenuje. V prijetnem poplezavanju (I–II) čez pragove se po žlebu vzpenjamo, dokler se nekoliko pred znamenjem ne ponudi možnost prehoda v desno pod iztek očitnega kamina, ki na levi omejuje stolp Renzo Stabile. Kamin kmalu prekine zapora, ki jo obplezamo po levi (II–III), in dosežemo travnat pomol, kamor z leve strani pripelje kamin (na začetku IV), ki se začne pri spominskem znamenju.

Nadaljujemo po desnem kraku (v levem boste malo bolj plezali) in nad skokom zavijemo levo v škrbinico. Kamin se više zapre, iz njega izplezamo po razu njegovega levega boka (klin, IV–) v lažji svet, po katerem dosežemo greben. Pred seboj zagledamo značilno Škrbino pri balvanu, ki jo dosežemo po udobni polici. Polica se po 30 metrih za kratek čas prekine. Varovališče si uredimo na dobrem skalnem ušesu, kjer se polica izteče, in v lepem izpostavljenem plezanju (III+, 2 klina) po dobrih stopih čez 20 metrov dosežemo njeno nadaljevanje v zahodni steni Montaža.

Tu se iz Montaževe škrbine pridruži smer, po kateri je leta 1903 priplezal Kugy v navezi z Bolaffiom, Komacem in Ojcingerjem. Walhallski polici, kakor jo je poimenoval Kugy, sledimo v resnično divjem okolju zahodne Montaževe stene, kjer nam

"pod nogami zijajo brezdanje globine prav grozotnih globeli"¹¹ okoli številnih stolpov naslednjih 500 metrov do značilnega izrastka, poraslega z rušjem. Prvi pogled na izpostavljene police pred nami nas navda z dvomom o prehodnosti brez vrvi, vendar se sprti odpirajo lepi prehodi in polica ne pokaže zob. Če bomo vrvi uporabili v žlebu, ki pada izpod stolpa Amalia, da dosežemo nižje ležeče nadaljevanje police, imamo že pripravljeno sidrišče za spust.

Na sedlu ob izrastku se polica konča in preide v strmo travnato pobočje, po katerem dosežemo iztek najizrazitejše grape – debri zahodne stene. Pravzaprav tvorita deber dva žleba, usmerjena vsak na svojo stran, med katerima se nahaja skalnat hrbet. Pogled na deber je veličasten in skalne zapore na vseh straneh ne dajejo vtisa o kakšnem posebno lahkem prehodu.

”In, kaj si plezal čez vikend?”

”Pa Kugy-Hornovo v Montažu.”

Debel pogled, zadrega, trenutek molka. "Kakšna pa je?" Med vrsticami bolj v smislu, kaj za boga pa je to ena smer.

Nadaljujemo približno 50 metrov po levem žlebu čez gladke sprane pragove (II), dokler se nam ne začnejo odpirati prehodi proti desni. Tu se usmerimo po najlažjih prehodih poševno, v smer desnega žleba. Natančen opis je težko podati, najde se kakšen osamljen močič in nekaj klinov, težave pa ne presežejo II. stopnje. Desni žleb je na trenutke podoben spoliranemu toboganu, tako da zamisel o preobujanju v plezalnike v sicer nizko ocenjenem svetu sploh ni tako zelo čudna.

Stalno spremljajoče vprašanje, ali razviti vrvi ali jo še naprej nositi na hrbtu, po približno 100 metrih desnega žleba prekine večji skok, ki ga obplezamo po desni (20 metrov, IV–, 2 klina). Po levi obplezamo še en za gozden balvan. Stene pred nami so vedno višje, na desni pa se odpre lažji svet. Zavijemo desno po najlažjih prehodih (I–II) in se postopno dvigujemo, pri čemer so nam v pomoč močiči. Okoli pomola, na katerem

kraljuje znana Montaževa Sfinga, se v sosednji grapi pridružimo smeri, ki pride iz Dunje (Via Dogna), 100 metrov višje pa se na Veliki polici z leve pridruži zavarovana pot Amalia, po kateri sestopimo. Če želimo še na vrh Montaža, ji sledimo desno. Po petih minutah dosežemo bivak Suringar, od koder imamo do vrha še dobro uro lažjega plezanja skozi Findeneggov ozebnik (I–II).

Do Velike police potrebujemo od 5 do 6 ur, do vrha še dodatno uro. Opis dostopa in sestopa najdemo v vodniku Zahodne Julijske Alpe avtorja Andreja Mašere.

VELIČASTNA POT BOGOV WALHALLE¹²

Standardno vprašanje v ponedeljek: "In kaj si plezal čez vikend?" "Pa Kugy-Hornovo v Montažu." Debel pogled, zadrega, trenutek molka. "Kakšna pa je?" Med vrsticami bolj v smislu, kaj za boga pa je to ena smer. Tokrat zadrega na moji strani, saj se mi je zdela res tako *fajn*, sedaj pa ne spravim ničesar skupaj; s čim bi jo lahko primerjal? Množica utrinkov brez skupnega imenovalca beži skozi možgane in vse, kar uspem reči, je, da je *odbita*. In spet in spet mi ne da miru. Kakšna pa res je?

Globina in izpostavljenost Špikovih zgornjih nadstropij, lastna majhnost v labirintu spodnjega dela Prusik-Szalayeve v Triglavu, fantastični pločniki in njihovi vrtoglavi prehodi Viševih Božjih polic in Triglavovih Zlatorogovih, lepota zračnega poplezavanja gornjega dela Dolge Nemške, čvrsti iz kot iz jekla uliti trebuhi Malega Oltarja, divjina in prvinskost Votlega vrha, Rogljice ali Široke peči ... Drobci mozaika, iz katerih mi nikakor ne uspe sestaviti nečesa, kar bi bilo iz razdalje podobno sliki. Spet *plonkam* pri Kugyju: "Stojimo pred eno največjih in najlepših poti na Montaž, imenujmo jo Hornovo. Prav imenitno povezuje mrko veličastje severnega pročelja s toplo barvitostjo dunajskih ostenij. Prestop iz ene na drugo stran je visoko na razu Zmajskega grebena nad črnim previsom, ki učinkuje zares demonsko. Tam se odpro čarobne dveri, imenovane Škrbina pri balvanu. S svojo čudovito obliko je ena izmed najpresenetljivejših nadrobnosti v čudežnem svetu Montaževega skalovja."¹³ Pa še vedno nisem zadovoljen. ○

Viri:

dr. Julius Kugy, La mia guerra nelle Giulie – Mein Krieg in den Julischen – Moja vojna v Julijcih, Edizioni Saisera, 2008.

dr. Julius Kugy, Iz življenja gornika, Založba Obzorja Maribor, 1968.

Hanns Heindl, V uroku Julijcev, Mohorjeva družba v Celovcu, 2003.

Marko Simić, Utrditi pod Rombonom, Založba Rombon, 2005.

Gino Buscaini, Alpi Giulie, CAI Milano, 1974.

Andrej Mašera, Zahodne Julijske Alpe, Sidarta, 1998.

¹¹ Julius Kugy, Iz življenja gornika.

¹² Walhalla – bajeslovni grad bogov, kamor je nemški skladatelj Richard Wagner (1813–1883) umestil veličastno umetnino štirih oper Nibelunški prstan (Ring des Nibelungen). Kugy je kot odličan glasbenik seveda dobro poznal in občudoval Wagnerjevo glasbo (op. ur.).

¹³ Julius Kugy, Iz življenja gornika.

dobro jutro

Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija

www.gore-ljudje.net

STORŽIČ

Stoji ponosno,
ko da je edini na svetu.
Žari zlato v sinjini –
ljubljenec sonca.
Leden je in kamnit.
V primerjavi s človekom –
je večn.

Neža Maurer

FOTO: OTON NAGLOST

CEBÉ

PURE ADRENALINE

Testirali smo

CEBÉ

Cougar

Očala Cougar iz Sportech serije so tipična multišportna očala primerna za srednje velike velikosti obraza. Na področju športnih očal so odlična dopolnitev segmenta tek, tek na smučeh, kolesarstvo, pohodništvo, odbojka na mivki...

Očala odlikujejo naslednje značilnosti: Adjustable Ergo Temples (AET) – 5 stopenjski nastavljeni ušešnik (gumirane ročke) za večjo prilagodljivost, stabilnost in boljši oprijem na obrazu; zaradi revolucionarne oblike se sila porazdeli po večji površini, enostavna, hitra menjava stekel, nosnik nastavljen v dveh stopnjah za optimalno prileganje obrazu (2D matic adjustable nose), kompatibilnost s šestimi različnimi lečami. Stekla "baza 6" s 100% optično pravilnostjo (ne popačijo slike in ostalih linij). Leče Cebe Variochrom Perfo Polycarbonate nudijo aktivno zaščito (hitra potemnitev v primeru močnejše svetlobe in osvetlitev v primeru slabše vidljivosti), zato so očala zelo primerna za vožnjo. V očala je mogoče vstaviti poseben klip, kamor optik lahko vgradi leče z dioptrijo. Snemljivi ročki lahko zamenjamo z elastičnim trakom za popoln oprijem (idealno za ekstremne športe).

Gre za objektivni komentar ekipe Sokola.
Naročena objava.

Cena: 115,95 EUR
www.bushnell-europe.com/cebe

Uvoznik:
Rodeo Team d.o.o., Kranj
www.rodeoteam.si

Sidrišča v skali – 2. del

✍ Tadej Debevec, Aljaž Anderle¹

✍ Jernej Lukša

Kadar imamo v steni za izdelavo sidrišč na voljo kakovostne fiksne točke, izbiramo med načini, opisanimi v prejšnjem prispevku. Seveda pa se v gorah pogosteje srečujemo s situacijami, kjer ni vse idealno in je zato potrebno poznati tudi druge izpeljance izdelave sidrišč ob slabši kakovosti varovalnih točk. Izdelavo sidrišča nam v smereh pogojujeta teren (razčlenjenost, kakovost skale, možnost uporabe varoval ...) in naša iznajdljivost ter prilagodljivost. Tokrat bomo predstavili nekaj uporabnih možnosti za izdelavo sidrišča na fiksni točki slabše ali vprašljive kakovosti, na koncu pa se bomo dotaknili še dveh osnovnih načinov varovanja na sidrišču.

SIDRIŠČA NA TOČKAH SLABŠE KAKOVOSTI

Pred odločitvijo za tip sidrišča se je potrebno prepričati o kakovosti fiksni točk. Kline preverimo vizualno, s potegom in z udarci s klavivom ter tako vsaj približno ocenimo njihovo kvaliteto. Težje je s svedrovci, katerih nosilnost razen s potegom težko preverjamo, saj ne vemo, kakšno je njihovo stanje v skali. Posebej pozorni moramo biti pri uporabi kronskih svedrovcev.² Pri tem zasledujemo pravilo, da slabša kot je kakovost varoval, več

jih moramo uporabiti, da zagotovimo ustrezno nosilnost. Kadar smo v dvomih, fiksne točke obravnavajmo kot slabše. Klasično dinamično trikotno vezavo se pri izdelovanju sidrišč v zadnjem času opušča predvsem zaradi sile dodatnega sunka, ki nastane ob morebitni izpultitvi ene od fiksni točk. Praviloma se pri izdelavi sidrišč na vprašljivih točkah oziroma kadar nimamo na voljo nobene res kakovostne točke, odločamo za enega od v nadaljevanju opisanih načinov.

FIKSNO TRIKOTNO SIDRIŠČE

Izdelamo ga tako, da najlonski trak ustrežne širine vpnemo v dve fiksni točki, nato pa oba pramena spodaj zaključimo z osmico v predvideni smeri obremenitve (slika 1). Vsaj ena fiksna točka naj nosi vponko z matico. Sebe in soplezalca vedno vpnemo v center sidrišča in ne v posamezne kline. Tako izdelano sidrišče je funkcionalno enako osnovnemu sidrišču za spust po vrvi, njegova prednost pa je, da je pri izpultitvi ene od fiksni točk sunek na drugo bistveno manjši kot pri dinamični vezavi. Takšno sidrišče izdelamo takrat, kadar imamo na voljo vsaj dve povprečno kakovostni fiksni točki. Če točki ne ležita predaleč narazen, za izdelavo zadostuje trak dolžine 120 cm. Isti princip izdelave lahko uporabimo tudi pri treh fiksni točkah, vendar v tem primeru potrebujemo ustrezno daljši trak (vsaj 180 ali še boljše 240 cm).

NASTAVLJIVO TRIKOTNO SIDRIŠČE

To je nekoliko bolj fleksibilna varianta fiksne trikotne vezave. Prav tako ga izdelamo na vsaj dveh fiksni točkah, pri čemer vpnemo trak v vponke v klinih s pomočjo bičevega vozla, spodaj pa ga zaključimo s sidriščnim vozlom ali pa z vozlom osmico (slika 2). Sidriščni vozle se obnaša bolje, ohranja višjo nosilnost traku in ga je moč z lahkoto razvezati. Funkcija bičevih vozlov je prilagajanje sidrišča po smeri in višini, tako da lahko skoraj vedno najdemo optimalen položaj za varovanje. Ker za izdelavo tovrstnega sidrišča porabimo manj traku, ga ponavadi izdelamo tudi v primeru, če nam ga za klasično fiksno vezavo zmanjkuje.

VZPOREDNO TRIKOTNO SIDRIŠČE – HOBOTNICA

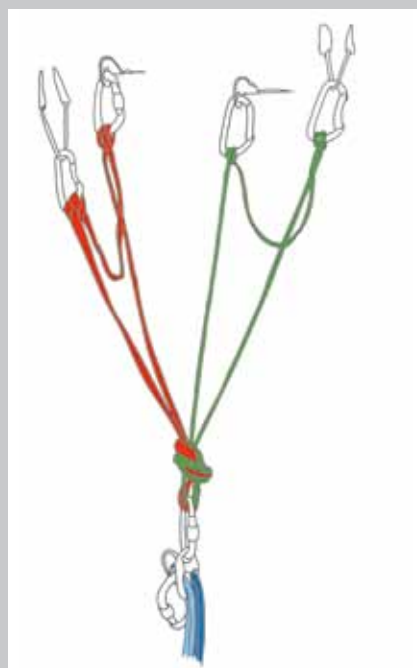
Tako imenovano hobotnico izdelamo takrat, kadar nam slabša kakovost fiksni točk narekuje izdelavo sidrišča na štirih ali več točkah. Izdelamo ga tako, da točke ločeno povežemo skupaj z dvema daljšima trakovoma, ki ju na koncu spodaj skupaj zaključimo z vozlom osmico v smeri predvidene obremenitve (slika 3). Tako dobimo dve zanki s štirimi prameni traku, ki jih posamično vpnemo v vsako fiksno točko z bičevim vozlom, tako da je vsaka točka neodvisno povezana s centrom, sidriščno zanko, v ka-

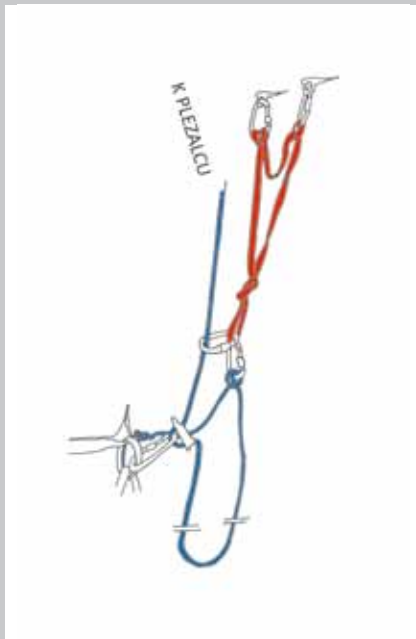
slika 1 - fiksno trikotno sidrišče

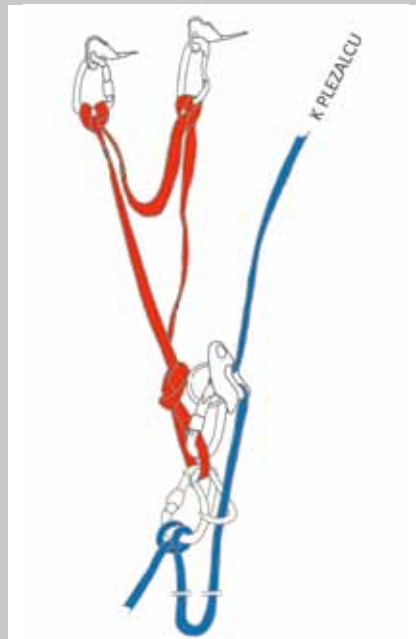
slika 2 - nastavljivo trikotno sidrišče

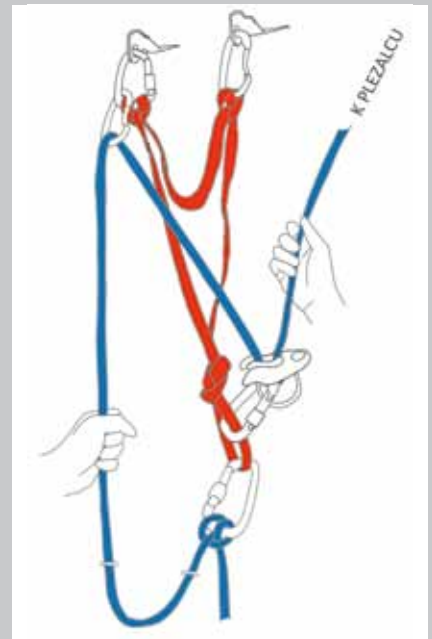
slika 3 - vzporedno trikotno sidrišče - hobotnica

slika 4 - pravilno varovanje na pas

slika 5a - varovanje v centru sidrišča - obračalna vponka je vpeta ob varovalo

slika 5b - varovanje v centru sidrišča - obračalna vponka je vpeta v fiksno točko sidrišča

tero smo vpeti mi. Tudi to sidrišče je zelo enostavno nastavljivo po smeri in višini, za izdelavo pa namesto najlonskih trakov lahko uporabimo tudi ustrezno dolgo pomožno vrvice premera 7 mm.

PREPREČEVANJE POTEGA NAVZGOR

Vsa opisana sidrišča so v prvi vrsti namenjena prenašanju obremenitve v smeri navzdol, saj takrat nastajajo tudi daleč največje sile. Idealno sidrišče pa sestoji še iz protivezave, ki centru sidrišča preprečuje poteg navzgor. Pri običajnih padcih med plezanjem se pogosto srečujemo tudi z navzgor delujočimi silami, ki so sicer manjše in jih delno kompenziramo z lastno težo. Vseeno pa je „potovanje“ sidrišča navzgor moteče, zato je modro dodati ali pa izkoristiti obstoječo fiksno točko, ki leži nižje od ostalih in je vpeta v center sidrišča, tako da le-temu preprečuje premikanje navzgor (slika 2). Takšne obremenitve so navadno sicer pogojene z varovanjem v centru sidrišča (o čemer pišemo spodaj), najbolj pomembno pa je za to poskrbeti takrat, kadar na sidrišču uporabljamo kline, zabite izrazito v smeri navzdol, oziroma pri uporabi gibljivih varoval, kot so zatiči in metulji, ki obremenitev optimalno prenašajo le v eni smeri.

NAČINI VAROVANJA NA VAROVALIŠČU

Varujoči je na varovališču vedno pripet v center sidrišča. Kadar varuje drugega v navezi, to navadno izvaja v centru sidrišča ne glede na to, kakšen način (polbičev voz, avtoblokirno varovanje ...) uporabi. Drugače je pri varovanju prvega v navezi, kjer na izbi-

ro enega od dveh osnovnih načinov vpliva več dejavnikov.

VAROVANJE NA PAS

Ta način najpogosteje uporabljamo, kadar imamo kakovostne fiksne točke in je na sidrišču dovolj prostora za naše učinkovito varovanje. Omogoča nam lažje delo z vrvo in bolj dinamično varovanje. Pogoji uporabe so ustrezno razmerje v teži med plezalcema, smer obremenitve samo navzgor in ne v prečnico ter izključena možnost dolgih padcev ali padcev direktno na varovališče. Glavna pomanjkljivost tega načina je možna poškodba varujočega, saj je le-ta del varovalne verige in tudi sam prestreza nastopajoče sile. Zato ga uporabljamo le na ustreznih mestih, kjer imamo pogled na varujočega, in ne pod previsi, v katere bi nas lahko potegnili ob padcu. Pri tovrstnem varovanju je ključno, da ne glede na izbiro načina varovanja, vrv prvega v navezi vseskozi poteka skozi vponko, vpeta v center sidrišča (slika 4).

VAROVANJE V CENTRU SIDRIŠČA

Takšen način varovanja uporabimo takrat, kadar nam teren (viseče sidrišče, malo prostora, previsi nad nami) in pozicija oziroma tip sidrišča (nizko sidrišče, ni vezave za obremenitev navzgor) ne dopuščajo varovanja na pas. Pri tem je potrebno biti pozoren na izdelavo sidrišča, tako da nam ga ob obremenitvi ne potegne izven dosega rok (glej zgoraj – preprečevanje potega navzgor!). Za tak način varovanja se odločimo predvsem glede na to, katero varovalo uporabljamo. Če uporabljamo kakršnokoli izvedbo varovalne ploščice (reverso, ATC, tubus ...), moramo namreč pri varovanju vodečega

poskrbeti za to, da bomo lahko zaustavili morebiten padec direktno na varovališče. Da zagotovimo ustrezen potek vrvi skozi varovalo, nujno vedno vpnemo obračalno vponko na zaviralni vrvi, ki izhaja iz varovala (slika 5). S tem vzpostavimo pravilen potek vrvi skozi varovalo, ki omogoča dovolj trenja za zaustavljanje padca direktno v sidrišču. V primeru takšnega padca se celotna sila prenese v center sidrišča, ki tako maksimalno učinkovito opravi svojo funkcijo. Obročalna vponka je lahko vpeta neposredno ob varovalo ali pa v eno od fiksnih točk sidrišča. Izpnemo jo lahko potem, ko ima prvi v navezi že vpeto zanesljivo vmesno varovanje.

VARNOST

Pri menjavanju plezalcev na varovališču je predvsem pomembno to, da je vsak član naveze vseskozi vpet z vrvo v vsaj eno fiksno točko in da se pri tem porabi čim manj vmesnih manevrov (prepenjanja, odpenjanja ...).

Ob koncu naj še enkrat poudarimo, da je pri izdelavi sidrišč potrebna uporaba ustrezne opreme (najlonski, ne kevlarski trakovi!), o kateri smo pisali že v prejšnji številki, ter še dobra ocena kakovosti fiksnih točk. ●

Prispevki Alpinistična tehnika so namenjeni poznavalcem in niso vseobsegajoči. Obstaja še več variant in postopkov, tu so predstavljene le osnovne. Pravilna uporaba predstavljene tehnike zahteva ustrezno predznanje, razumevanje postopkov, varovanja in uporabe opreme. Vse to si lahko varno pridobite v različnih programih izobraževanja v okviru PZS, FŠ in pri gorskih vodnikih ZGVS. Za morebitno napačno interpretacijo in posledice avtorji ne prevzemajo nikakršne odgovornosti.

Moč in gibljivost

✍ Tadej Debevec

Učinkovito gibanje in športne aktivnosti nam omogočajo ustrezno razvite motorične sposobnosti. Med najpomembnejšimi sta moč in gibljivost. Obe sposobnosti sta bili predstavljeni že v preglednem članku v aprilu (glej Planinski vestnik 4/2010, Zazvonil). V tokratnem prispevku se bomo na kratko dotaknili njunih osnovnih značilnosti in vadbe za izboljšanje letih. V uvodu velja omeniti, da sta predstavljeni sposobnosti precej komplementarni, saj druga druga omogočata njuno manifestacijo. Moč omogoča, da se določeno gibanje sploh lahko izvede, medtem ko gibljivost na drugi strani omogoča, da se gibanje izvede v največjem možnem obsegu.

Martina Čufar pri plezanju Vizije (8c, Mišja peč) FOTO: MARKO PREZELJ

MOČ – OSNOVNA GIBANJA

Mišična moč (produkt sile in hitrosti) omogoča premikanje telesa. Brez moči torej ni gibanja, kaj šele športnega udeleževanja. Čeprav navidezno enostavna sposobnost, je moč kompleksna, zato tudi obstaja mnogo delitev pojavnih oblik moči. Obstaja namreč cela množica okoliščin, v katerih se moč lahko manifestira (splošna – lokalna, dinamična – statična, maksimalna – submaksimalna, enkratna – ponavljajoča). Za potrebe tokratne predstavitve bomo moč razdelili na:

- maksimalno moč, ki jo definira največja možna razvita moč;
- vzdržljivost v moči, ki predstavlja sposobnost ponavljanja določenih submaksimalnih gibov.

Glede na osnovna vodila športne vadbe, ki govorijo o specialni in usmerjeni vadbi, je jasno, da bomo za razvoj obeh pojavnih oblik moči potrebovali različne metode. Maksimalna moč je zelo specifična in zahteva specifične metode vadbe, vzdržljivost v moči pa ima širok razpon od maksimalnih naprezanj, ki trajajo malo časa, do dolgo trajajočih naporov, ki se navezujejo že na vzdržljivost. Tako se tudi vadba bistveno razlikuje in je lahko po eni strani zelo intenzivna in kratka, po drugi strani pa manj intenzivna in trajajoča dalj časa.

MAKSIMALNA MOČ

Osnovna metoda razvoja maksimalne moči je metoda največjih naprezanj. Pri tej metodi se uporabljajo maksimalna bremena. Vaje navadno ponovimo do petkrat z dolgimi odmori med serijami. Pri tovrstni vadbi se je potrebno zavedati, da bomo maksimalno moč izboljšali le z velikimi bremenami. Vaje lahko izvajamo v statičnem položaju ali dinamično. Pri tem velja omeniti, da obstaja veliko izpeljank te metode, od piramidnih obremenitev do metod s predutrujanjem. Pomembno mesto pri razvoju maksimalne moči zavzema tudi pliometrična vadba, ki temelji na zahtevnejših, dinamičnih nasprotnih gibanjih in lahko dobro treniranemu športniku omogoči učinkovit napredek. Metoda je zelo intenzivna in ob neupoštevanju pravil hitro vodi od poškodb. Maksimalna moč je najbolj pomembna pri plezanju kratkih težkih smeri ali balvanov, ni pa „škodljiva“ tudi za daljše smeri, saj nam nato enako težki gibi predstavljajo manjši napor (% maksimalne obremenitve).

VZDRŽLJIVOST V MOČI

Vzdržljivost v moči lahko razvijamo z dvema osnovnima pristopoma. Pri prvem gre za manjše število ponovitev in večja bremena (50–70 %, 10–5 ponovitev), pri

drugem pa za večje število ponovitev in manjša bremena (30–50 %, 20–40 ponovitev). Če vzamemo primer iz športnega plezanja, bo nekdo, katerega ciljna smer je kratka s težkimi gibi, večkrat vadil po prvi metodi, nekdo, ki pa si želi preplezati štiridesetmetrsko smer z ne pretežkimi gibi, pa po drugi.

GIBLJIVOST – UČINKOVITOST GIBANJA

Gibljivost je sposobnost, ki nam omogoča, da izvajamo gibanje v celotnih obsegih. Pogojuje jo veliko število omejitvenih dejavnikov, od anatomskih in fizioloških značilnosti do psiholoških dejavnikov. Vsakdo se je verjetno že kdaj znašel v situaciji, ko si je želel, da bi lahko na primer stopil malo višje ali imel boljši razkorak v kakšnem širokem kamnu itd., zato pomembnosti ustrezne gibljivosti pri plezanju in gorništvu ni potrebno posebej poudarjati. Morda pa velja dodati vsaj to, da nas ustrezna gibljivost med drugim tudi ščiti pred poškodbami mišičnega sistema, ki so pri gorniških aktivnostih kar pogoste.

STATIČNE IN DINAMIČNE VAJE

Za razvoj gibljivosti praviloma uporabljamo gimnastične vaje. Statične in dinamične vaje predstavljajo dva osnovna pristopa k vadbi gibljivosti. Glede na to, da se vadbi dopolnjujeta, je najbolje izvajati obe. S statičnimi vajami razvijamo predvsem pasivno gibljivost, medtem ko z dinamičnimi vajami poudarjamo aktivno gibljivost. Izbor vaj, ki jih bomo opravili v vadbeni enoti, mora slediti našim ciljem, ki so pri gorniških aktivnostih navadno izboljšanje oz. ohranjanje gibljivosti v skočnem, kolenskem in kolčnem sklepu ter ramenskem obroču.

Pri dinamičnih vajah se izvajajo aktivna gibanja v sklepu do maksimalnih amplitud, ki jih ponovimo deset- do dvajsetkrat. Statične metode temeljijo na pomiku udov in položajev sklepov do maksimalne amplitude in vztrajanju v tem položaju. Pri osnovni statični metodi v tem položaju vztrajamo dvajset do štirideset sekund in nato počasi popustimo. Statične metode razvoja gibljivosti so v zadnjem obdobju bolj priljubljene kot dinamične predvsem zaradi boljše učinkovitosti in varnosti. Za zelo učinkovite metode razvoja gibljivosti so se izkazale tudi metode, ki temeljijo na "proprioceptivni nevrromuskularni fasilitaciji" oz. PNF metode. Le-te temeljijo na kombiniranju napenjanja, sproščanja in raztezanja mišic, s čimer jim omogočijo, da se še bolj raztezajo kot pri uporabi standardnih metod. Te metode učinkovito uporabljajo tudi v fizioterapiji. ○

KIBUBA
PUSTOLOVŠČINA NA OBZORJU

ostale izdelke v akciji si oglejte na:

www.kibuba.com

Franci Savenc, 75-letnik

Je rojen Ljubljčan, upokojeni profesor strokovnih predmetov na Srednji kemijski šoli v Ljubljani, ki je svoje življenje v veliki meri posvetil informiranju množic, ki jih zanimajo gore. Je tudi idejni oče in glavni urednik značnega spletišča Gore-ljudje. Franci je bil alpinist pri AO Univerza (kasneje Akademski AO) in poletne mesece je preživel v Tamarju in Vratih, kjer je z znanimi alpinisti svoje generacije preplezal mnogo smeri. Vmes so sledile še odprave v tedaj divje gore Jugoslavije (Trnovački Durmitor) ter občasno tudi v bližnja in daljna gorstva preko meja. Dostopi po makadamskih cestah s tovornjaki, z ozkotirnimi železnicami, peš ali na kolesu so za današnji čas neponovljivi. V nepozabnem spominu mu je ostala odprava v bolivajske Ande (Cordillera Real) leta 1964, ko so se vzpeli na kopicico neosvojenih vrhov, časovno pa je zaradi plovbe z ladjo in zapletov z vizumi trajala kar štiri mesece in pol.

V zadnjih desetletjih je opravljal več funkcij v društvu in pri PZS, kjer je ustanovil INDOK službo, bil je sourednik nekaterih planinskih revij doma in v tujini, sodeloval je pri pisanju planinskih vednikov, knjig, zemljevidov ter bil aktiven na področju imenoslovja in izobraževanja. Bil je tudi gospodar in oskrbnik Študentovskega planinskega doma v Tamarju. Dvajset let je skrbel za vsem znane Alpinistične novice v Delu, ki jih je pravzaprav *pristnaril* s stalnim negodovanjem, da so alpinisti v primerjavi z ostalimi športniki v medijih preveč zapostavljeni. To je le del njegovega udejstvovanja, kajti težko je pisati o človeku, ki dela brez velikih besed in s pridnostjo mravlje, ki prenese hlod, medtem ko črčki na glas pojejo o tem, kaj vse bi lahko, če bi se lotili.

Spletišče Gore-ljudje je nastalo pred dvanajstimi leti zaradi vizije, da bi za znanca ohranil izredno bogat planinski arhiv. Njegove digitalizacije za sedaj še ni uredničil, saj novičarstvo in poobjave iz medijev jemljejo preveč časa. Včasih potarna, da ni lahko, ker ima dela na spletišču za *cel šiht* dnevno in da na dopustu ni bil že petnajst let. Sodeč po energiji in načrtih, ki jih ima, bo še naprej pridno skrbel za obveščanje ljudi, ki jih zanima kar koli v zvezi z gorami. Mnogo mu jih bo za to hvaležnih.

Dušan Škodič

Iz naših sten

V Trapezu med Velikim Draškim vrhom in Toscem so v soboto, 10. julija, Anže Čokl, Blaž Tehovnik in Bor Šumrada ter Janez Rutar in Monika Weingerl preplezali **Lomsko smer** (VI+/V, 400 m). Ker ima malo ponovitev, je treba vzeti s seboj zalogo klinov in komplet metuljev. Skala je sicer povprečna, v težkih raztežajih pa zelo dobra. Teden prej sta Miha Zupan in Urban Kovačič pobrisala prah iz še ene smeri v Trapezu. **Črno mašo** (VI, A1/IV-V+, 350 m) sta plezala šest ur. Dva raztežaja pod vrhom ju je ujela nevihta s sodro in grmenjem, tako da sta ekspresno sestopila po **Zimski smeri**, ki pa je v takšnih razmerah bolj podobna huddourniku. Tudi Jure Mihelčič in Nejc Marčič (AO Radovljica) sta 10. junija opravila dober vzpon v Trapezu, in sicer sta prosto in na pogled preplezala **Tržiško smer** (VII+/VIII-, 300 m), ki sta jo dan pred njima ponovila Maja Lobnik (AO TAM) in Jurij Hladnik.

Vedno zastrizem z ušesi, če opazim mlajšega fanta, ki pleza nekaj več kot zgolj petico v gorah. **Edijev steber** v Mali Raduhi (VI+, 200 m) sta preplezala Marko Beber in Jan Pinter (AO Kozjak). Domen Kastelic (Akademski AO) in Samo Opalk (AO Tržič) sta konec julija preplezala Stopnice v nebo (VII-/V-VI, 400 m).

Tina Di Batista in Alenka Pirih (AO Ljubljana-Matica) sta v sredo, 11. avgusta, uživali v brezpotju **Puntarske smeri** (VII-/V, 850 m) v Vršacu. Isti dan sta **Smer raupšicov** (VI/IV-V+, 300 m), zelo verjetno kot prva, preplezala Darko Podgornik in Ivan Rejc (oba Soški AO). Nad smerjo sta bila navdušena, saj, kot pravita, gre za lepo, a zahtevno plezanje, kjer se varovanja ne da urediti na vsakem koraku, pa tudi nekaj več pozornosti ob iskanju prehodov v zgornjem delu ni odveč. Urban Golob in Matic Jošt sta v Vršacu v nedeljo, 11.

julija, preplezala **Tako je govoril Zaratustra** (VII-/VI+, III-IV). Pravita, da klini pogosto težko najdejo svoje mesto, pa še večina jih zaradi slepih pok ne drži prav dobro, a je zato skala toliko boljša. Zgornji, sicer lažji del sta izpustila zaradi bližajočih se neviht, a če vreme zdrži, se vsekakor splača podaljšati v zgornji del Puntarske za res prvovrstno turo. V sosednji Planji sta Matjaž Jeran in Alenka Pirih preplezala **Mansardo** (VI, 500 m), Blaž Grapar in Andrej Rezar pa v Malem Koritniškem Mangartu **Meč** (VI+, 800 m).

V Kamniško-Savinjskih Alpah sta Tina Di Batista in Tomaž Jakofčič v torek, 15. junija, ujela zadnji dan lepega vremena pred poslabšanjem in preplezala **Svobodo** v predostenju Križevnika. Skica in opis v vodniku za Robanov kot sta dala slutiti nestresen dan ob že nekajkrat ponovljeni 250 metrov visoki smeri s prosto oceno VII-. A kot se rado pripeti v takih primerih, so se težave na kraju samem izkazale za obilnejše in vredne neke VII+. Smer ni počitniška, skala pa odlična in lepota velika. Skratka, dan s polno malho alpinizma.

Iz Dolomitov

Podaljšani konec tedna je bil kot nalašč za skok malo dlje, na primer v Paklenico ali Dolomite. Tako sta si zamislila tudi Matic Obid in Jernej Arčon (AO Nova Gorica) in se odpeljala Dolomitom naproti. V petek, 25. junija, sta v Cimi Scotoni preplezala dobro znano smer **Scotonata Galactica** (7b+, 450 m). V soboto in nedeljo sta plezala v Tofani. V soboto sta bila uspešna v **Compagni di merenda** (7b, 350 m), v nedeljo pa v smeri **La danza del tapiro** (7a+, 250 m). Matic je vse smeri preplezal prosto in na pogled, Jernej pa si je v težjih raztežajih sem ter tja pomagal s klinom. Na izletu sta jima delala družbo tudi Dejan Koren in Stanka Vidmar (oba AO Vipava), ki sta v petek preplezala železno klasiko Cime Scotoni – smer **Lacedelli** (VIII/VI, 400 m). Tudi v Tofani so si delali družbo in to celo v smereh istega avtorja: Dejan in Stanka sta uživala v **Il vecchio leone e la giovane fi-fona** (6c+/7a, 270 m). Podobno kot prijateljska naveza Dejan vse prosto in na pogled, Stanka pa tu in tam elegantneje s pomočjo klinov.

Vzpon v eni od klasik Tofane Di Rozes, **Levitti** (VII-, 600 m), sta opravila Neda Podergajs in Gregor Malenšek. Smer jima je bila

všeč, prav tako pa smučanje po podplatih na sestopu, ki je bil še lepo zametan s snegom. Kasneje, v soboto, 10. julija, sta se vrnila v Dolomite in v severni steni Velike Cine ponovila smer **Hasse-Brandler** (VIII/VIII+, 500 m). Gregor pravi, da je bila v njej precejšnja greča, tako da se je plezanje nekoliko zavleklo. Oba sta smer preplezala prosto. V nedeljo sta se lagodno povzpela še po **Cassinovi smeri** (VII-, 250 m) na najmanjšo Cino.

V Marmoladi sta Andrej Erceg in Marko Šturm preplezala moderno klasiko, **Moderne čase** (VII+/VI, 850 m). Uživala sta v lepem prostem plezanju, vse dokler ju v zgornjem delu ni presenetila glasna in močna nevihta s sodro in slapovi vode, ki so padali preko vse stene. Zato sta se zadnjemu težkemu raztežaju ognila po varianti Extrem (VII), ki izstopi na steber, kjer poteka smer Gogna. Tudi Slavica Podgornik in Tanja Koren (obe AO Nova Gorica) sta se odločili preživeti nekaj plezalnih dni v Dolomitih. Zaradi nestanovitnega vremena in velike želje po plezanju sta si izbrali dolino Sarca pod Presanello. V petih dneh sta brez odmora preplezali smer **Tredicesima luna** (6b, 120 m) in **Perla nera** (6b, 100 m) v Monte Coltu 6. avgusta, naslednji dan **Nataraj** (6c, 300 m) v Mandrei in 8. avgusta v isti steni še **Molla tutto** (6c, AO, 260 m). V ponedeljek, 9. avgusta, sta nadaljevali z **Via Ape Maia** (6b, 200 m) v Parete San Paolo in s smerjo **Via Lattea** (6b, 120 m) v Monte Coltu, v katerem sta v torek tudi zaključili s smerjo **X files** (6c, 120 m).

Prve ponovitve

Luka Lindič in David Debeljak sta v četrtek, 24. junija, zjutraj stala pod steno Šit in gledala, kje je najbolj suha. Na srečo sta imela s seboj pestro zalogo skic in na koncu je v izboru zmagala smer **Čmrl**, ki jo je leta 1980 preplezal Franček Knez z neznanim soplezalcem. Skica kaže konstantno težavnost IV-V ob 500 metrih višine. Luka in David sta smer kljub klasično borni skici lepo našla, skupaj s približno deseti-mi klini. Težave so bile večje od pričakovanih in dejala sta, da je bilo vsaj pet raztežajev ocenjenih s šesto stopnjo. Sicer pa je smer lepa in strma, z dobro skalo in vredna ponavljanja. Gre za redko ponovitev, verjetno prvo po devetdesetih, ko se je v Šitah veliko plezalo.

Andrej Erceg in Tomaž Jakofčič sta slišala namige o prostem

plezanju **Rumene diagonale** (VI, A2, 200 m) v južni steni Nad Šitom glave. Ker konkretnih informacij nista imela, sta šla pogledat od blizu in našla kar nekaj odlične plezarije. Prvih sto metrov predstavlja lažje plezanje, nato pa se stena postavi pokonci in čez rahlo previsno rumeno steno vodi lepa poč. Prvi in tretji raztežaj strmega dela sta zelo lepa (VI in VI-), drugi raztežaj pa sta ocenila z VIII. V vodniku je omenjeno varovališče sredi poča v stremenih, kar je nesmisel, saj je vse skupaj dolgo samo 35 metrov z lepim varovališčem na koncu. V smeri nista zabijala klinov, vse potrebno varovanje sta uredila s kompletom metuljev. Gre za enega najboljših težjih raztežajev v okolici, meni Tomaž, in bližina stene ter njena orientacija omogočata plezanje praktično preko vsega leta. Verjetno gre za prvo prosto ponovitev te lepe linije z res kratkim dostopom.

Prosta ponovitev Smeri norčkov

Luka Lindič je svojemu spisku dosežkov dodal nov uspeh, in sicer prosto ponovitev **Smeri norčkov** (8a, 350 m) v Šitah, za kar je potreboval dva obiska. Prvič je bil v smeri z Jožijem Pavličem (oba AO Celje-Matica). Naštudiral je najtežji raztežaj in po kratkem počitku opravil še en neuspešen poskus, nato pa sta s spusti ob vrvi hitro pobegnili iz stene in bila kmalu mokra kot miši. V soboto, 17. julija, pa se je vrnil z Davidom Debeljakom (AO Rašica). Najprej je ponovil gibe in si v najtežji raztežaj vstavil sisteme, nato pa ga je preplezal še prosto. Sestopila sta po Jesihovi smeri. Smer tako zanesljivo postaja pravi krstni kamen za vse, ki želijo več, ali drugače povedano, prosta ponovitev Smeri norčkov v normalnem času oz. številu poskusov gotovo izpostavi prave alpinistične (alpske) proste plezalce.

Po nekajletnem zatišju se je v Sloveniji izoblikovala generacija alpinistov, ki dobro vedo, da bodo lahko sledili uspehom vrstnikov po svetu le, če bodo imeli dovolj visok nivo tudi na športnoplezalnem področju. Gre za težave, ki jih mora danes obvladati vsak, ki želi plezati moderne prostoplezalske ali kombinirane probleme. Tak je gotovo tudi Luka Lindič, ki je ob svojem prvem obisku plezališča v Retovju v tretjem poskusu preplezal **Brdavsca** (8a/a+).

Triglav

V nedeljo, 11. julija, sta David Debeljak in Matic Obid preplezala **Bergantovo smer** (VIII+/IX-, 350 m) v Triglavu. V zgornjem nadstropju sta nadaljevala po **Čopovem stebru** do roba stene. Matic je najtežji raztežaj splezal v drugem, David pa v prvem poskusu. David je pred dvema letoma to smer že plezal, vendar se mu je takrat odtrgala velika luska, z njo vred je padel na polico in si zlomil vrat. Nekaj dni pred Davidom in Maticem sta uspešno ponovitev enake kombinacije opravila tudi Jernej Arčon in Jurij Hladnik. Nekoč zelo cenjena smer sedaj vsako leto dobi dve ali tri nove ponovitve. V Sfingi sta Tadej Debevec in Jernej Lukša ponovila **Raz mojstranških veveric** (VIII+/VI, 300 m). Tadej pravi, da je smer lepa, vendar jima v najtežjem raztežaju ni nudila dovolj oprimkov za vzpon na pogled.

2T – naziv se nanaša na Triglav in Travnik, čeprav ponuja tudi nekaj filmskih asociacij. David Debeljak (AO Rašica) in Luka Lindič (AO Celje-Matica) sta v torek, 20. julija, v Triglavu preplezala **Metropolis** (VIII/VII+, 350 m). Smer že nekaj let buri domišljijo alpinistov, a veliko ponovitev po prvenstvenem vzponu Tomaža Jakofčiča in Matica Jošta ni doživela, čeprav je zelo lepa, s konstantnimi težavami in z lepimi prehodi. Naslednji dan sta se z dvema skicama podala pod Travnik. Prvi plan je bil moker in neprilvačen, tako da sta zaplezala v **Svečo** (VI+, 800 m), za katero pravi, da je zelo priporočljiva, in če bi bila v Miheličevi knjigi *Slovenske stene*, bi bila gotovo nabita klasika.

Ponovitve Frančkovih smeri

Kar veliko smeri iz repertoarja legendarnega Frančka Kneza še čaka na prvo ponovitev. Morda je njihova največja koncentracija nad Robanovim kotom v Križevnikovih stenah. Kdor je podrobneje pregledal vodnik za tiste konce, je seveda opazil, da je najdaljši in tudi po oceni eden najtežjih **Sivi vrag** (VIII/VI-VII, 400 m) v glavni steni. Že kar nekaj alpinistov se je poigravalo z mislijo na plezanje tam – pri večini se je stvar s tem končala, nekaj pa se jih je že sprehajalo pod steno in iskalo potek, ki je sicer predstavljen z dobro skico, manjka pa vršis na fotografiji. 1. julija je smer končno dobila prvo ponovitev. Opravila sta jo Luka Krajnc in zimzeleni jaljubljenec v tamkajšnje stene Albin Simo-

nič. O smeri, ki je levo od Ruške smeri, je Albin povedal: "Smer sledi zajezam in počem v navpični in previsni steni. Skala je skoraj ves čas odlična. V smeri je kar nekaj klinov (8 na stojščih in 10 za vmesno varovanje) in v najtežjem raztežaju dva svedrovca. Tako je ostalo vmesno varovanje skoraj v celoti moč urejati z metulji in zatiči." Luka je celotno smer preplezal na pogled kot prvi, Albin pa kot drugi tudi prosto. Skica v vodniku *Robanov kot* je kar dobra, ocene (VI+, VII, VIII, VII-, VI, VI, nato lažje) pa povsem držijo. Nedvomno gre za odlično smer z izjemno linijo in eno od najtežjih v izjemni beri Frančkovih smeri v Križevniku, ki je morala kar predolgo čakati na ponovitev.

Še ena Frančkova smer, ki le redko doživi obisk, je **Obraz** v severozahodni steni Planje. Tanja in Andrej Grmovšek sta v soboto, 26. junija, opravila drugo prosto ponovitev 350 metrov visoke smeri z oceno VIII/VII+, ki sta jo Aco Pepevnik in Franček Knez leta 1984 preplezala s pomočjo tehnike (V+, A2), leta 1991 pa jo je Bojan Počkar ponovil prosto. Skoraj dvajset let za njegovim prostim vzponom v Obrazu je Andrej Grmovšek postavil stvari na njihovo mesto. Eden najboljših skalnih plezalcev pri nas je potrdil, da je bil njegov tokratni prosti vzpon na pogled v Obrazu ena najresnejših plezarij, ki jih je opravil v naših gorah! S tem je lepo osvetlil resnost smeri in tudi Bojanovo dejanje.

Nove smeri – Spodnji štuk

Urban Golob (AO Ljubljana-Matica) in Matic Jošt (AO Celje-Matica) sta v soboto, 26. junija, v Vratih preplezala novo smer. Manjša težava je, da jima ni uspelo ugotoviti, kako naj bi se stena imenovala. Nahaja se pod Škrlatico oziroma pod glavo, kjer se začne Južni raz Škrlatice, pada pa v zatrepu Pod Dolkom (levo od stene Spodnjega Rokava) in je dobro vidna od Aljaževega doma. Če kateri od bralcev ve, kako se stena imenuje, se fanta priporočata za informacije. Urban je omenil, da sta pred več kot desetletjem v levem delu poskušala s Tadejem Golobom (AO Črna na Koroškem), a ju je stena takrat izrinila povsem levo v ruševje. Tokrat sta z Maticem začela bolj desno in po zanimivih prehodih smer uspešno speljala do vrha. Skala je bila večinoma precej slabša od pričakanj, zato ocena ne pove dovolj o resnosti plezanja, pri katerem so bili tudi več kot

15-metrski odseki brez možnosti varovanja v precej dvomljivi skali. Smer je sorazmerno nizko pod Škrlatico, zato sta jo poimenovala **Spodnji štuk** (VI/IV-V, 300 m). Neumorna raziskovalca sta si za naslednji dan zaželela nekaj precej bolj klasičnega in sta prosto ponovila **Helbo**. Kljub lepemu vremenu jima je v Steni delala družbo le še ena naveza v Bavarski smeri.

Nove smeri – Gal v galeriji

V sredo, 7. julija, sta Matic Jošt in Urban Golob preplezala novo smer v SZ steni Prisojnika ob izraziti "brazgotini" desno od Blega trikotnika. Skala je že od daleč videti dobra, linija tudi, samo na sredi je malo strmejša plošča, ki od daleč spominja na ogledalo, od blizu pa sploh ni videti slabo. Tako sta bila nagrajena s pravo lepotico klasičnega tipa, dobro skalo tudi v lažjem spodnjem delu, zelo logičnimi in lepimi prehodi ter zmerno težavnostjo. Ko enkrat najdeš smer in vstopiš, ne potrebuješ opisa, ker te prehodi sami pripeljejo do vrha. "Prav neverjetno je, da se danes še najde taka linija in to celo v steni, ki je na obeh toliko opazovalcem." Urban pravi, da gre za eno njegovih najlepših smeri. **Gal v galeriji** (VI-/IV-V, 400 m) se deli na lažji spodnji in nekoliko težji zgornji del. Na prvem težjem mestu je ostal en klin, sicer pa plezalci potrebujejo 10-12 klinov (tudi kakšen manjši profil in nož prideta prav) in komplet metuljev. Pustila sta tudi klin z vponko pri kratkem spustu na začetku police, ki pripelje do smeri. Da Urbanove besede, da bi smer utegnili postati zelo plezana, niso iz trte izvite, sta že kmalu potrdila Davor Velikajne in Boris Sedej (oba AO Idrija), ki sta v nedeljo, 8. avgusta, šla potipat na novo pridobljeno lepotičko. Potrdila sta njeno lepoto in logične prehode ter ji dodala en klin.

Nove smeri – Alpska velesa

Radovan Lapanja in Jože Makuc sta preplezala novo smer v skrajnem delu vzhodne stene Vršaca pri Pelcu nad Klonicami, da ne bo zamenjave z zadnjiškim Vrščem. Poimenovala sta jo **Alpska velesa** (V-/III-IV, 120 m). Ker je dopoldne sonce dobesedno žgalo, sta se ozirala po steni, ki se vleče proti Vršču. Odkrila sta miniaturno steno, ki je bila v senci, in v njej preplezala prvenstveno smer. Odlikujejo jo dobra skala in naravni prehodi.

Nove smeri – Kameltrajbar

Med dejavnejše alpiniste srednje mlade generacije gotovo sodi Miha Zupan, ki je pri izboru smeri zelo selektiven: ali kot poznavalec gora nad Trzičem prepleza novo smer ali pa izbrska kakšno zanimivo. V Begunjščici, v steni nad hotelom, je skupaj z Viktorjem Pustom (AO Tržič) 4. avgusta preplezal prvenstveno smer, ki poteka po izrazitem stebru med smerema Idealnih in Bergant-Janc. Smer premore dva 35-metrška raztežaja odlične skale, prvi raztežaj in nekaj mest vmes pa je Begunjščici primerno podrtih. Velik del varovanja se da urediti z zatiči in metulji. **Kameltrajbar** (V/III–IV, 120 + 100 m) ima zanimiv izvor. Malo več kot leto nazaj, februarja 2009, sta Miha in Filip Bence preplezala smer Idealne so po grapi ob stebru. Ogledevala sta si tudi ta steber. "Filipov obraz je bil zakrit s šalom in trakom, pod čelado je imel še kapo. Želel sem ga slikati, njegov komentar pa je bil, da je vseeno, če ga ne bi slikal, saj izgleda kot *kameltrajbar*." In kot kaže, je ime smeri precej starejše od smeri same.

Nove smeri – Osa

In še novica za ljubitelje Nad Šitom glave. V omenjeni steni sta Viktor Pust in Nataša Klofutar (AO Tržič) 8. avgusta preplezala novo smer **Osa** (VI–IV, V–, 110 m), ki grobo poteka med smerema Elisa in Vita. Začne se 10 m levo od Elise po nekakšni zajedični plošči. Nato v desno pod ogromen previs, preko njega in po gladki skali 5 m prečimo do vogala. Navzgor v levo, kjer si uredimo varovališče. Nadaljujemo po ploščah do drugega varovališča (ob smeri Vita), proti ogromni strehi in pod njo čez ploščo. Naslednjo streho preplezamo in nadaljujemo po naravnih prehodih do vrha.

Nove smeri – Hard rock balet

Lovro Vršnik in Samo Supin (oba AK Rinka) sta v soboto, 17. julija, preplezala novo smer v severni steni Ojstrice v Logarski dolini. V spodnjem delu poteka prek že iz doline dobro vidne trikotne sive plošče, zgoraj pa preko previsov in zopet nazaj v ploščo, ki pripeljejo na vrh. Smer, **Hard rock balet** (VII+, A2–A3, 250 m, 9 h) je levo od Leve smeri. Alpinista pravita, da se jo vsekakor splača ponavljati že zaradi raztežaja preko trikotnika, ker je res odličen!

Primorske stene – ponovitve

V petek, 23. julija, sta Radovan Lapanja in Marko Makur (AO Cerklje) preplezala smer **Rupar-Šteblaj** (IV+/III–IV, 350 m) v ob boga in alpinistov pozabljenem delu Trente, ki sliči na ime Mlinarica – moram biti natančnejši, v krajih, kamor le redko kdaj zaide alpinistova noga, v zahodni steni Kanceljnov. Fanta, čeprav dobra poznavalca Trente, priznavata: "Smer verjetno nima veliko ponovitev, čeprav si to zasluži. V njej tu pa tam celo naletiš na klin. Mogoče bo zdaj drugače, saj vodnik *Primorske stene* odstira tančico tega predela. Tudi meni, ki mi je Trenta dokaj poznana, je šele ta vodnik odkril predel, ki ga sicer verjetno nikoli ne bi poznal. Celotna tura, plezanje in sestop so po trentarsko zahtevni, celotna tura pa zelo priporočljiva."

S plezanjem pozabljenih smeri v Trenti je Radovan Lapanja nadaljeval s Tonijem Grobljarjem (AO Cerklje) v nedeljo, 1. avgusta, ko sta zelo verjetno prvič ponovila **Čašo opojnosti** (V/IV, 400 m) v levem delu vzhodne stene Pelca nad Klonicami. Z delom, ki ga trenutno pospešeno opravlja Peter Podgornik, so očitno le prišli časi, ko bodo kar malo pozabljene smeri in cele stene le dobile nekaj veljave. Seveda sta bila kljub temu v steni sama, kot je v teh koncih običajno. Smer poteka med Neznano in Krčem in je, kot se običajno temu reče, trentarsko zahtevna. To pomeni, da je v njej vsega po malem, nekaj trav, kakšno krušljivo mesto, običajno pa stvar zahteva tudi nekaj intuicije za naravne prehode. Vseeno je s svojo izpostavljenostjo, ambientom in sestopom alpinista močno navdušila, saj, kot radi rečemo, vse skupaj predstavlja odlično turo.

S postavitvijo *Primorskih sten* so Radovan Lapanja in družina očitno dobil še nov zagon. Tokrat je usmeril pozornost na Lepo Špičje, če sem natančnejši, na severno steno Vrha Labrja. Skoraj bi si upal staviti, da gre za prvo ponovitev smeri, ki so jo pred natančno šestnajstimi leti preplezali Bojan Pograjc, Janez Janša in Tone Jeglič, če ne bi od Janeza Janše preko Petra prišla novica, da so smer že velikokrat ponovili. V smeri **Darinkina aorta** (V–IV, 350 m) je Rado užival v družbi Klemena Florjančiča (oba AO Cerklje) v nedeljo, 22. avgusta. Kot se spodobi za spečo Trnuljčico, je videz neomadeževan z železjem, in če bi bila smer le malo bolj znana, bi z lahkoto sto-

pila ob bok veliko bolj poznani Centralni smeri. Turo sta zaključila s sestopom prek gred v zahodni steni Plaskega Vogla.

Legendarna smer in alpinisti

Žal so tiste malo bolj izkušene, a tudi legendarne naveze prevečkrat pretirano skromne in je težko kaj izvedeti o njihovih dejanjih, pa čeprav se lahko še vedno enakovredno kosajo z precej mlajšimi alpinisti. Če stvar postavimo v razmerje težave smeri proti izkušnjam, so pa tako ali tako neprekosljivi. Kakor koli že, Dare Juhant in Tomaž Grobljšek (oba AO Litija) sta skupaj ponosna lastnika stotih let. In s tem bremenom poleg obveznega nahrbtnika sta v soboto, 10. julija, preplezala slavno klasiko – **Tissijeva smer** (VI, 700 m) v Torre Trieste. Zanj sta potrebovala zavidljivih sedem ur in uživala v eni najlepših klasik na najbolj divjem stolpu Dolomitov, če ne kar vseh Alp (prosto po Miheliču).

Geografsko sicer ne spada pod Primorsko (južna pobočja že mogoče), zato pa je akter zagrizeni Primorec oz. Cerkljan. Franc Peternej (AO Cerklje) je, kot že vsako leto do sedaj, v torek, 10. avgusta, sam preplezal **Severni raz** v Mali Mojstrovki. S smerjo je opravil brez posebnih težav, precej muke pa mu je povzročal sestop, na katerem so ga kolena pošteno bolela. Samo v vednost, da po novem Abraham Franca vika.

Tabor družin

Kratka informacija o sedaj že tradicionalnem taboru družin v Cortini, ki je potekal zadnji teden julija. Vremensko je bil precej dinamičen (hladno, popoldanske padavine), zato so se udeleženci lotevali predvsem krajših smeri. Kljub temu so plezali vsak dan. Z otroki so večkrat obiskali bližnja plezališča, raziskovali okolico Petih stolpov in se povzpeli na Baito Scotoni, kjer je res lepo poskrbljeno za male obiskovalce. Na taboru je bilo ves teden prisotnih deset družin s skupaj več kot 35 člani. Slovenščina je bila v kampu kar pogost jezik, zlasti ker je tam istočasno potekal še tabor AO Rašica (preko 30 udeležencev). Med množico plezalnih vzponov, opravljenih v okviru tabora, velja omeniti vzpona Jerneja Lukše (AO Rašica) in Davida Pavloviča (AO Litija) v **Constantini Apolloniu** (VI+, A0, V, 500 m) v Tofani, Mince Mramor (AO Rašica) in Sama Krmelja (AO Ljubljana-Matica) v **Lacedeliju** (VI,

A0, V, 400 m) v Cimi Scotoni ter proste ponovitve ženskih rašičkih navez: **Constantini-Ghedina** (VI–, IV, 500 m) v Tofani (Sonja Tekavec in Velesa Mrak), **Zepfer** (VI, IV, 240 m) v Lastoniju di Formin (Vesna Pavlovič in Minca Mramor) in uživaško navrtane **Nikibi** (6b, 6a, 180 m) trojne naveze Vesna, Minca in Nevenka Predalič.

Odlični vzponi Luke Kranjca v Dolomitih

Luka Kranjc je po uspešni udeležbi na taboru Komisije za alpinizem ponovno obiskal Dolomite in nadaljeval serijo odličnih vzponov. S Klemnom Premrlom sta konec tedna, 10. in 11. julija, plezala v Cinah. Prvi dan si je v Veliki Cini v **Saški superdrettissimi** (7c, 500 m) Klemen v težjih raztežajih pomagal s klini, Luka pa jo je preplezal prosto in na pogled razen v enem izmed lažjih raztežajev (6c), kjer je potreboval ponovni poskus, ker se mu je odlomil oprimek. Pravi, da je realna ocena 7c+, vodnik sicer navaja oceno 7c+. Naslednji dan sta uživala v navrtani smeri **Ötzi trifft Yeti** (VIII+, 300 m) v Mali Cini, ki poteka levo od znane Rumenega raza in desno od smeri Egger-Sauscheck. Luka pravi, da sta obe smeri lepi, izpostavljeni in priporočljivi.

Velika Cina in še večja Marmolada

Po končanem taboru mladih alpinistov v Marmoladi se je očitno najlepše šele začelo. Andrej Grmovšek (AO Kozjak) in Luka Krajnc (AO Celje-Matica) sta obiskala Dolomite in zaradi napovedanih neviht najprej odšla pod Cine. V soboto, 17. julija, sta vstopila v zanimivo in redko plezano smer **Sandro Pertini** v zahodni steni Velike Cine (VI+, A2, 250 m), ki jo je izbral Luka. Poteka nekaj deset metrov levo od velike klasične Dülferjevega kamina in naj še ne bi bila preplezana prosto. Gre za eno številnih direttissim, ki so jih v Cinah preplezali z izdatno pomočjo tehnike, čeprav zelo pozno – že v osemdesetih letih. Fanta sta jo preplezala v šestih raztežajih in ob tem uživala v za Cine odlični skali. Uspešno sta prosto preplezala tudi ključni raztežaj čez ogromne strehe. Ocenila sta ga s 7c. Kot pravita, ima smer vse lastnosti moderne alpske prostoplezalske klasike in jo toplo priporočata vsem morebitnim ponavljavcem, ki jim te težave niso pretuje. Nato sta se preselila pod južno steno Marmolade, kjer ju je ča-

kal drug projekt, ki se je začel že pred taborom mladih alpinistov in se za Andreja uspešno končal v ponedeljek, 19. julija. Že konec junija sta prvič vstopila v smer **Via Cattedrale** (8a+ oz. 8a, 650 m), a ju je takrat močno namočilo in ob močnem vetru je Andrej zgolj naštudiral gibe v najtežjem raztežaju, za kaj več pa je zmanjkalo vsega: časa, moči in volje. Tokrat je bila stena suha, tako da sta hitro in brez večjih zapletov priplezala do najtežjega raztežaja, ki je sestavljen iz dveh zahtevnih detajlov v položnih in gladkih ploščah, nato pa sledi previsno in vzdržljivo plezanje. Dolg je 40 metrov in je tehnično zelo zahteven, zato napake niso dovoljene. Luka je na hitro osvojil vse gibe, potem je poskusil Andrej. V drugem detajlu se je zavozljal, toda v drugem poskusu mu je šlo gladko vse do konca. Sledil je še drugi poskus Luke, ki je tudi na svoje presečenec preplezal vse detajle v ploščah in se dobro boril do zadnjega težkega giba v previsih, kjer se je zataknilo. Žal je zmanjkalo časa za še en poskus in takoj sta oddrvela proti vrhu, ki sta ga dosegla v meglah in mraku. Res škoda, da je Luki prosta ponovitev ušla za mišjo dlako, a zagotovo mu ne bo ob naslednjem obisku, še dodaja Andrej.

Camilotto-Pellissier

Zgodila se je tudi nova prosta ponovitev smeri **Camilotto-Pellissier** v Veliki Cini (8a+, 550 m). Akterja Rok Blagus in Luka Lindič sta bila vedno kandidata za podobne vzpone. Zlasti slednji je vedno aktiven v gorah, medtem ko za Roka velja, da ima tudi precej dolga obdobja, ko se posveča predvsem športnemu plezanju. Sobota, 21. avgusta, pa bo vendarle za oba precej poseben dan. Rok je smer pred tem obiskal že trikrat, Luka pa dvakrat. Rok je prvič pregledal prve tri raztežaje, naslednjič sta skupaj prišla do šestega in še naslednjič v precej neugodnih razmerah (dežju in mrazu) do četrtega raztežaja. Že ko sta Marko Lukič in Andrej opravila prvi sloven-

ski ponovitvi, sta podala mnenje o ocenah, ki so bile kar nenkrat precej nižje od famoznih 8b. Lani je Luka Krajnc to mnenje potrdil in ga še zaostril. Podobno mnenje kot prejšnji ponavljavci ima tudi Rok, le za štiri raztežaji meni, da ni težji kot 7c. Ocene raztežajev si po Andrejevem mnenju sledijo: 7b+, 7c, 8a/a+, 7c/c+, 7a, 7c+/8a, 6c+, 6b, 6a in do vrha lažje za tiste, ki ne gredo po originalni smeri do Dibonove, kot je to storil Andrej.

Rok in Luka sta se odločila, da bosta smer preplezala prosto kot naveza, le najtežje raztežaje oba kot prva. Rok je dobro začel, ko je v prvem poskusu preplezal prvi raztežaj, Luka kot drugi v drugem poskusu. Drugi raztežaj je Luki uspel v prvo, medtem ko se je Rok mučil kar štirikrat in po malem že odpisal prosto ponovitev. Očitno pa sta na papirju najtežji raztežaj dobro naštudirala, saj sta ga oba zmogla v vodstvu v prvem poskusu, le da je Luka na koncu moral še enkrat preko, ker je varoval Roka. Naslednja dva raztežaja je kot prvi plezal Luka, oba pa sta ju preplezala v prvem poskusu. Šesti raztežaj, ki marsikomu povzroča preglavice, sta oba zmogla v vodstvu v prvem poskusu. Nato je zopet vodil Luka, ki pa mu od tod lahko pripišemo na pogled, Roku, ki je plezal kot drugi, pa na fleš. Zadnja dva raztežaja je vodil Rok, kot drugi je plezal Luka (na pogled oz. fleš). Plezati sta začela ob šestih, na vrhu sta bila okrog polnoči, nazaj pri avtu pa ob štirih zjutraj.

Kar bo mogoče sprožilo debato, je njun slog vzpona, ki odraža predvsem njun odnos do plezanja in je blizu tudi meni. Res je, da je bolj čisto in jasno, če nekdo vse od a do ž prepleza v vodstvu, s tem pa sta si nakopala prekletstvo ponavljanja raztežajev in naporenega vlečenja opreme (zlasti pijače in hrane) s seboj. Kot je omenil Rok, taki ponavljavci dostikrat v steno s seboj peljejo "sužnja (ang. *belay bitch*), ki ti nosi vodo, čelvjelje in ostale stvari, in tako na koncu raztežaja prihraniš nekaj moči, ki jo sicer porabiš za vlečenje nahrbtnika in ponavljanje že preplezanih raztežajev." Njuna odločitev je Luko skoraj stala proste ponovitve. Alpinizem je za razliko od športnega plezanja ekipni šport in vzponi, kjer sta oba člana naveze enakovredna in enako motivirana, mi pomenijo več. Veselje ob uspehu je večje. "Vesel sem bil za Luko, zase, za oba!" je še rekel Rok. Mogo-

če velja še opomniti, da je smer ena od slavnih superdirektissim, kjer se ni izbiralo sredstev za dosego cilja. Po drugi strani je spominska, kar jo na lestvicah etike precej povzdigne in osmisli. Še zanimivejše pa je dejstvo, da je prav pretirano opremljanje nove smeri omogočilo proste ponovitve štiri desetletja kasneje. Mogoče dovolj dober pomislek o razvoju etike na področju alpinizma in o tem, da tudi trenutno veljavni postulat niso večni!

Alpe

Domen Kastelic (Akademski AO) in Samo Opalk (AO Tržič) sta očitno že kar uigrana naveza. Minuli vikend sta se odpravila v Urnerske Alpe, in sicer na Salbitschijen, goro, ki je s svojim kompaktnim granitom eden privlačnejših plezalskih ciljev v Švici. V soboto sta v enajstih urah in pol preplezala res atraktiven in lep zahodni greben. Tudi hitreje bi šlo, a sta seveda v lepotici morala v zakup vzeti gnečo in čakanje drugih snubcev. 35 raztežajev dolgo smer močno zabeli pet stolpov v grebenu, kjer je treba opraviti tudi kakšen spust, težave pa le redko padejo pod **V. Zahodni greben – Westgrat** (VI+/VII-, A1) je res dobra tura, kjer višina ne pove veliko. Za ilustracijo: po 35 raztežajih plezanja sta bila z le osmimi spusti že na varnem pri bivaku.

Če ostanemo še za hip preko meje, ne morem mimo vzpona Martine Čufar, ki pridno nabira granitne kilometre tudi nad Chamoniom. Poleg obiskovanja bližnjih plezališč, če le more, obišče stene v pogorju Mont Blanca. Tako s fantom oblegata projekt v Grand Capucinu in sta nekako mimogrede v okviru študija najtežjega raztežaja preplezala devet raztežajev smeri **L'echo des alpages** (7a+, 6c+, 6b, 4, 6b, 6a, 6c+, 7a, 7a).

Novice je pripravil Peter Mežnar.

NOVICE IZ TUJINE

Alex Honnold ali Yosemiteška hitrost

Potem ko je s švicarskim vsestranskim plezalcem Uelijem Steckom zaman skušal izboljšati hitrostni rekord čez smer Nos v El Capitanu, je ameriški plezalec vzel hitrost v svoje roke. Najprej je v enem dnevu, v nekaj več kot osmih urah, sam preplezal Regular NW Face v Half Domu (5.9, C1, 600 m) in še Nos v El Capitanu. A to mu ni bilo dovolj. Samo nekaj dni kasneje se je spajdašil z lokalnim plezalcem Seanom Lea-

ryjem. Dvojici je uspel pravi podvig, saj sta v steni El Capitana kot prva uspela v 24 urah preplezati tri dolge smeri ameriške VI. stopnje. Normalni čas za vzpon sicer v njih traja več dni. Zvečer ob osmih zadnjega junijskega dne sta začela z Nosom, ki sta ga preplezala v štirih urah in petnajstih minutah, po hitrem sestopu pa sta se podala še v eno klasiko, smer Salathe, in po nekaj več kot šestih urah plezanja drugič stala na robu stene. Ostalo jima je še ravno toliko časa, da sta po drugem sestopu v okvir 24 ur spravila še vzpon po nekoliko krajši, šeststometerski smeri Lurking Fear in nekaj minut pred osmo zvečer tretjič dosegla rob stene. V tem času sta tako premagala 2400 metrov, ocenjenih z ocenami do 5.10, C2, oziroma kar 85 raztežajev.

Nova smer v Forakerju

Američan Colin Haley in Norvežan Bjoern-Eivind Artun sta se več kot mesec dni mudila v okolici Denalija na Aljaski. Najprej sta se za aklimatizacijo dvakrat povzpela na najvišji vrh Severne Amerike po različnih smereh. Potem sta poskušala postaviti nov hitrostni rekord po znamenitem Cassinovem razu na isti gori, pa jima zaradi slabega vremena in razmer ni uspelo. Sledila je slaba vremenska napoved vse do 13. junija, ko se je obetalo enodneвно okno lepega vremena. To je veljalo izkoristiti in še v popolni megli sta prismočala pod steno Forakerja, kjer sta imela ogledan svoj glavni cilj za letošnjo sezono – novo smer. Naslednje jutro je bilo res lepo in zaradi nevarnosti podiranja serakov nad seboj sta začela plezati nenavezana. Kmalu potem ko sta opravila še z visečim ledenikom, se je stena postavila bolj pokonci. Proti koncu dneva sta hotela skuhati nekaj hrane in pijače, a nista mogla skopati niti majhne poličke, kamor bi se za silo usedla. Tako jima ni preostalo drugega, kot da sta precej dehidrirana plezala še celo noč. Na vršnem grebenu sta si končno lahko privoščila nekaj griljajev hrane in požirkov pijače ter ob enih popoldne, po enaintridesetih urah plezanja, dosegla vrh. Toda vreme se je slabšalo in obetal se je epski sestop. Najprej sta poskušala po smeri Sultana ridge, a je tako močno pihalo, da nista mogla ničesar ukreniti. K sreči sta našla ledeniško razpoko, kjer sta bila varna pred vetrom, toda plin in hrana sta bila že pri koncu. Čez nekaj ur sta poskušala še enkrat,

pa ju je vihar pregnal nazaj v razpoko, kjer sta brez opreme za bivakiranje budna prezebla mrzlo noč. Zjutraj ni bilo več izbire in edina pot v življenje je bila po Japonskem grebenu, ki ga niso ponovili že vsaj dve desetletji, če ne kar tri. Rahlo pomrzljena sta po 71 urah brez spanja končno prišla do baznega tabora na ledeniku Kalhitna. Smer sta poimenovala Dracula.

Panorama

Panorama je smer Alexa Huberja v Zahodni Cini in vodi prav čez največjo streho sredi severne stene. Huber ji je ob prvenstvenem vzponu prisodil oceno 8c. Letos jo je po treh dneh študija, ki jih je razporedil v dva tedna, prvi ponovil Hansjoerg Auer, ki se je sicer zapisal v zgodovino alpinizma s solo ponovitvijo (brez kakršnega koli varovanja) znamenite Ribe (IX-, 800 m) v Marmoladi. Auerjev komentar na smer v Cinah je sledeč: "Panorama je resnično čudovita smer. Plezaš v položaju, ki si ga sicer težko sploh zamisliš. Da dosežeš veliko streho, moraš najprej preplezati daljši 'navijajoč' raztežaj z oceno 8b+. Ključni raztežaj pa je pravo nasprotje – kratek in atletski. Zelo težko ju je preplezati enega takoj za drugim."

Povejmo še, da ga je pri vzponu varovala Barbara Zangerl, odlična avstrijska balvanska plezalka. To sicer ne bi bilo nič posebnega, če ne bi bil to Barbarin prvi večraztežajni vzpon.

Prvi zimski vzpon na Torre Egger

Švicarjema Stephanu Siegristu in Daniju Arnoldu ter Nemcu Thomasu Senfu se je prvi zimski vzpon tako rekoč "zgodil", še preden so svojo zimsko odpravo v Patagonijo resno zastavili. 27. julija so namreč prišli v izhodiščno mesto El Chalten, zadnji dan v mesecu pa so privlekli veliko opreme v svoj depo pod steno Torre Eggerja. Ker vremenska napoved ni bila ravno slaba, so se odločili za ne najbolj resen poskus vzpona. A ko so naslednjega dne začeli s plezanjem, jih je presenetilo skoraj popolno brezvetrje, kar je za zimsko Patagonijo pravi čudež. Prvo noč so bivakirali na sedlu med Torre Eggerjem in Cerro Standhardom, pred nočjo pa je Arnold preplezal še naslednja dva raztežaja in napel vrvi. Drugi dan plezarije je postregel s počmi, ki so bile zalite z ledom, Thomas Senf pa je okusil tudi dolg in nepričakovan padec. Ker niso na-

šli primernege mesta za bivak, so nadaljevali s plezanjem in po 22 urah prišli že zelo blizu vršne ledene gobe, kjer so kinkali štiri ure, preden se je zdnilo. Vreme se je začelo kvariti in treba je bilo hitro ukrepati. Ker se je Siegrist tam že potikal, je poznal šibko točko gore in tako so še pred poldnevom 3. avgusta stali na vrhu Torre Eggerja, prvi pozimi, ki so plezali v lepem alpskem slogu. Siegristov komentar na ta vzpon je bil naslednji: "Potrebovali bomo nekaj dni, da se zavemo, kakšno srečo smo imeli z vremenom. Ko smo prišli v Patagonijo, smo bili pripravljene na vse, samo na tako hiter potek dogodkov ne."

Christian Stangl na K2

Letošnja sezona v Karakorumu je bila ena najslabših do sedaj. Nepretrgano slabo vreme z obilico padavin in posledično katastrofalnimi poplavami v nižjih predelih goratega severozahoda Pakistana je krojilo tudi plezanje v najvišjih gorah. Uspeh je bil pičel. Samo nekaj pristopov na Gašerbrum 1 in 2 ter na Broad Peak pove poznavalcem dovolj. Tudi K2 ni bil nobena izjema. Na drugo najvišjo goro sveta je poskušalo splezati precej odprav in najboljši posamezniki te internacionalne družine so nekajkrat združili moči, da bi jim uspelo stopiti na vrh, a vse zaman. Za nameček se je pri vzponu smrtno ponesrečil Šved Friderik, ki je hotel smučati z vrha gore. Toda le nekaj dni kasneje je prišla skorajda neverjetna vest, da je (do sedaj) edinemu letos uspelo stopiti na vrh Avstrijcu Christianu Stanglu.

Stangl seveda ni nikakršen novinec v Himalaji, saj si lasti nekaj neverjetnih hitrostnih rekordov na velikih višinah. Spomnimo se samo njegovega drvenja na Everest s tibetanske strani, ko je iz tabora ABC do vrha potreboval

samo šestnajst ur in 42 minut in še naslednjih šest ur za sestop v izhodiščni tabor. Še en neverjeten čas je dosegel z vzponom na Aconcagua, na katero je iz baznega tabora po normalni smeri potreboval le štiri ure in 25 minut. Letos je sam zmozel to, kar ni uspelo niti skupini tako močnih plezalcev, kot so Maxut Zumayev iz Kazahstana, Gerlinde Kaltennbrunner in še nekaj drugih.

V obupnih razmerah je Stangl iz baznega tabora do vrha in nazaj potreboval vsega sedemdeset ur. "Z vzponom sem začel v terek ob petih popoldne in se v sneženju nepretrgano vzpenjal do svojega tretjega tabora, ki sem ga imel postavljenega na višini 7100 metrov. Ker se je vreme tam zjasnilo, nisem smel preveč čakati in sem takoj nadaljeval proti vrhu, ki sem ga dosegel v četrtek ob 10. uri dopoldan. Na vrhu sem bil le kratek čas, raje sem takoj začel sestopati. Ob petih popoldne sem prišel do svojega tretjega tabora in nemudoma nadaljeval s sestopom. Zaradi mokrih fiksnih vrvi se včasih sploh nisem mogel spuščati po njih. Ob štirih zjutraj sem našel zavetje pod skalnim previsom že zelo blizu ledenika pod goro in takoj zaspal. Ko sem se zbudil, sem pred seboj videl veliko mačko, kako gleda vame. Kasneje so mi rekli, da je bil verjetno snežni leopard, sam pa sem mislil, da se mi od vsega že meša."

Po vrnitvi v bazni tabor je Christian Stangl spal le 12 ur, nato je spakiral svoje stvari in odšel proti civilizaciji. „K2 je najnevarnejša gora, ki sem se je lotil,“ je napisal na svoji spletni strani. „V zadnjih treh letih sem na njej in pod njo preživel štiri mesece in pol in v tem času imel le en resnično lep dan. Teh 70 ur letošnjega vzpona pa sploh ni bilo prav nič zabavnih. Če bi bil alpinizem samo ta-

kšen, bi se takoj nehal ukvarjati z njim. Predvsem pa bi zdaj rad čim prej prišel domov,“ je sklenil Stangl.

Tudi Japonci obrnili na Latoku 1

Severni raz Latoka 1 (7145 m) v pakistanskem Karakorumu je eden najbolj zaželenih ciljev v Himalaji. Slikovit snežno ledni raz, kjer glavno vlogo igrajo razmere, ki se navadno z višino (visok je kar 2500 m) zelo spreminjajo, ostaja nepreplezan. V letošnji sezoni se ga je lotila skupina odličnih japonskih alpinistov, ki so bolj znani pod svojim vzdevkom "Gri-gri boys". Fumitaka Ichimura, Yusuke Sato in Katsutaka "Jumbo" Yokoyama imajo za seboj odlične vzpone povsod po svetu, najbolj pa so med svetovno alpinistično javnostjo do sedaj odmevali njihovi dosežki na Aljaski. Tokrat so se morali obrniti približno na polovici raza. Še prej so poskusili z vzponom v severni steni iste gore, a so tudi tam morali odnehati na približno isti višini.

Alpinisti z vsega sveta skušajo preplezati severni raz Latoka 1 že 32 let in v tem času se je zvrstilo kar 25 poskusov različnih odprav. Prav zanimivo je, da so daleč najvišje prišli Američani, ki so leta 1977 prvi stopili na ta raz. Naveza, ki je bila sestavljena iz samih odličnih ameriških alpinistov (Jim Donini, Michael Kennedy ter George in Jeff Lowe), je dosegla celo višino 7000 metrov, za kar so potrebovali kar 26 dni plezanja v enem kosu (!). Le malo pod vrhom so se morali obrniti zaradi bolezninega izmed njih.

Novice je pripravil Urban Golob.

PISMA BRALCEV

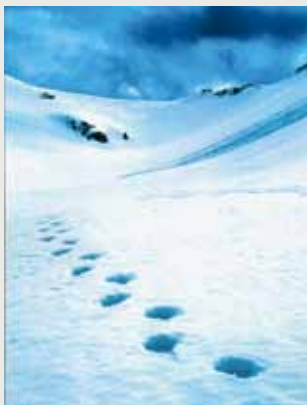
O medvedu v gorah

Sledi medveda srečujem vsako leto. Največ v pomladnem času, ko medved gazi po snegu. Včasih se zbudi tudi v zimi, ker nima trdnega zimskega spanja. Kot dolgoletnega gozdarja in planinca me vsaka sled medvedove navzočnosti razveseli.

Ljudje o tem bolj malo vedo, zato najprej nekaj o njegovih značilnostih. Medvedovo telo je zelo podobno človeškemu. Če vidite visečega izkoženega medveda, vas ta podobnost prav neprijetno preseneti. Tudi podplati prednjih in zadnjih šap so podobni človeškim dlanem in stopalom. Zato so tudi stopinje v snegu ali blatu podobne človeškimi. Kakor večina četvero-

K2 FOTO: URBAN GOLOB

nožcev v naravi stopa z zadnjimi nogami na stopinje prvih nog, večinoma vidimo samo odtise zadnjih nog. Tudi v Planinskem vestniku smo prebrali (Jože Mihelič), da se mu je Za Liscem pod Črno prstjo najprej zdelo, da je nekdo hodil bos po snegu. To je takrat, ko so stopinje zelo sveže. Posebnost je v tem, da se različno vidijo krepplji, ki so debeli kakor človeški meziniec. Še ena razlika je pri medvedu: palec ima obrnjen navzven. Razmik stopinj in zaporedje sta podobna kakor pri človeku.

Zanimivo srečanje v gorah sem doživel 25. aprila 2004. Na ta dan smo bohinjki planinci prirejali vsakoletni turni smuk z Rodice. Ker smo Miljenko, Janez in jaz prejšnjo noč prespali na planini Suhi in se zgodaj odpravili na pot, smo bili že ob 7.30 na vrhu Rodice (1966 m). Bilo je zelo vetrovno. Miljenko iz Ludbrega, naš prijatelj in redni udeleženec prireditve, je pokazal na primorsko stran Rodice: "Glej medveda!" Medved se nam je bližal z juga, oddaljen okoli sto metrov. Takoj sem dal prst na ustnice in začel vleči fotoaparat iz nahrbtnika. Prijatelja sta me posnemala. Toda preden smo naravnali aparate, se je medved že obrnil, se najprej zakotalil po strmem pobočju in bežal poševno proti jugovzhodu. Poznejši obiskovalci turnega smuka so videli medveda, da se je ponovno podal proti Bohinju čez sedlo pred Raskovcem.

Ker so bile snežne razmere ugodne, sem jo že naslednji dan mahnil čez Komno proti Krnskem jezeru. Tam sneg za tekaške smučni ni bil primeren, v dnevnik sem zapisal, da je bil gnil. Zato sem se od tam vrnil. Sem pa 16. maja ponovil turo. Bila je zelo snežena pomlad, razmere pa odlične. Stari sneg se je spremenil v zrnc. Tudi tokrat s tekaškimi smučmi ob asistenci drugega Janeza, ki ga je pot zdelala, da

sem se drugo jutro sam podal na Batogniško sedlo (med Peski in Batognico), ki je že nad 2000 metri. Strm vzpon nad planino Polje sem premagoval peš po shojenih stopinjah. Kjer pot zavije iz grabna proti Krnu, so se nadaljevale medvedove stopinje v mojo smer. Torej so planinci hodili po medvedovih stopinjah in mogoče niso vedeli za svojega predhodnika! S sedla so se sledi nadaljevale proti Lužnici. Ob vračanju sem sledil medveda in ugotovil, da je prišel iz Lepene čez Potoče. Na svojem povratku prek Komne sem stare medvedove sledi prekrizal na planini Na kraju blizu kočice Pod Bogatinom. Na to turo sem se podal skoraj vsako leto pred in po tem, pa se ne spominjam, da bi na tem območju videl medvedovo sled. Sem pa slišal, da so medveda videli že pred tem poleti na poti na Komno.

Medved se umika pred ljudmi v odročne kraje in se giblje večinoma v nočnem času, ker ima slabe izkušnje z ljudmi tako kakor ris, volk, jelen in divji prašič. Te živalske vrste so bile za poljedelca in živinorejca v preteklosti zelo škodljive in jih je skoraj iztrebil. Ohranile so se najprevidnejše in današnje so potomci svojih prednikov z dednim spominom. Zato je strah pred njimi le nepoznavanje narave.

Ivan Veber

Odprtje planinskega muzeja in zgodovina SPD

Kot ljubitelj gora in planin pozdravljam odprtje planinskega muzeja in z zahvalo čestitam za uspešno izgradnjo tega pomembnega in koristnega dejanja. Slovenci smo planinski narod, saj naše ljudi po svetu spremljajo pojmi iz planinske in gorniške tematike in v okviru teh se združujejo in delujejo po svetu in v domovini. Planinski muzej bo dokazoval to našo bit in to dejavnost prikazoval v besedi in sliki. V tem duhu smo leta 2008 v okviru Slovenskega svetovnega kongresa organizirali Konferenco o slovenskem planinstvu po svetu. Nastali so lepi panoji, ki bodo (upam) našli svoj prostor v muzeju. Ob tem želim opozoriti na dejstvo, da zgodovino ustvarjajo srčni, vztrajni in zvesti ljudje, ki so pogosto pionirji v dejavnosti. V planinstvu in gorništvu so bili to organizatorji SPD in Triglavski prijatelji, ki so začeli 20 let prej organizirano delovati. V ta sklop sodi tudi mednarodno priznani prvi alpinist vzhodnih Alp Valentin Stanič, ki je bil prvopristopnik in merilec višine več vrhov v Ber-

chtesgadnu že leta 1800. Človek oziroma ljudje so pomembni za zgodovino naše organizacije, a nekateri še danes nimajo polnega priznanja, ki si ga zaslužijo. Mislim, da je eden takih Fran Kocbek, zaslužen za Savinjsko podružnico SPD. Ni naključje, da je bilo odprtje muzeja ravno na 80. obletnico njegove smrti. Kocbek je bil Aljažev sodelavec v SPD in borec za slovenstvo v Grintovcih. Postavitev Aljaževega stolpa na Triglavu je bilo pomembno dejanje pred 115 leti, mislim pa, da je za zgodovino gornišstva še pomembnejša zavest o zaslužnih ljudeh, ki jo lahko izrazimo ob njihovih življenjskih obletnicah. Prav bi bilo, da ob odprtju muzeja ta dejstva najdejo svoje mesto kot izraz pozornosti do njihovih zaslug. V prikazu dejavnosti muzeja ste opozorili na manjko gradiva iz Kamniško-Savinjskih Alp. V knjigi Edija Mavriča - Savinščana iz leta 2002 "Franc Kocbek - Aljaž Savinjskih Alp" je navedena literatura, ki jo je spisal tudi sam Kocbek. Prikaz le-te bi bil ob odprtju muzeja lepa gesta za slovensko planinstvo. Vredna pozornosti ob tem dogodku bi bila tudi življenjska pot dr. Arka Vojka, ki bo imel 19. avgusta 90. obletnico rojstva, marca pa je preteklo 10 let od njegove smrti. Bil je publicist SPD v Argentini, v Bariločah, ki bo drugo leto zabeležilo 60-letnico delovanja. V tem smislu je bogata njegova literatura bera o slovenskem andinizmu in himalajizmu. Naj velja Čopov "boglonaj, da smo prijat'li" in Slomškov "Gore, doline pokrivajo svet, prijat'li med njimi se snidejo spet".

Franc Zabukošek

LITERATURA

Preddvor kot planinsko izhodišče

Tomaž Polajnar, Marjan Raztresen: Preddvor: planinsko-izletniški vodnik. PZS, 2010.

Če prav štejem, je Preddvor že enajsti v zbirki drobnih izbirnih

vodnikov Planinske založbe pri Planinski zvezi Slovenije. Ideja, predstaviti določeno gorsko območje, ki ima skupno izhodišče, je odlična. Prav presenetljivo je, kaj vse je mogoče doseči iz Preddvora ob robu gorenske ravnine. Storžič se ponuja že s prvim pogledom, toda poti je obilo. Avtorja, Tomaž Polajnar in Marjan Raztresen, sta nabrala kar dvanajst lepih izletov oziroma tur, večina od njih ima še po nekaj različic.

Že predgovor h knjižici je izčrpen in odlično predstavi kraje okrog Preddvora – od zgodovine do današnjih dni. Zdi se mi prav, da vsakomur, ki odhaja v gore, vodnik pove tudi nekaj zanimivega o dolini, o izhodišču. S takim znanjem je potem tudi doživljanje gore povsem drugačno: denimo, ko veš, da je pred več kot dvesto leti na vrhu Storžiča stal slavni botanik Scopoli, pa da so domačini prav s teh pobočij prinašali cvetje našemu botaniku Karlu Zoisu, ki je z bratom Žigo imel spodaj v posesti grad Brdo ...

V knjižici sledijo standardni napotki o hoji v gore, pregled koč in druge potrebne informacije. Potem pa se seveda odpravimo navzgor. Opise sta avtorja razdelila na dolinske izlete (Sveti Lovrenc, Sveti Jakob in Čemšenik), sredogorske pohode (npr. Mali Grintovec, Srednji vrh in Cjanovca pa Potoška gora, Krvavec ...) in visokogorske ture na vse tri dvatisočake v okolici Preddvora (Storžič, Kočna in Grintovec). Opisi poti so, kot je od novinarskega peresa Marjana Raztresena pričakovati, gostobesedni, a natančni in lahko berljivi, celo hudomušni; na str. 49 npr. beremo: "Pripravljeni so celo trditi, da takega razgleda, kot je s Kališča, ne vidiš nikjer drugje. Po natančnem premisleku jim niti ni mogoče oporekati: prav takega res ni nikjer." Opise poti lepo dopolnjujejo fotografije, predvsem odlični posnetki Mirka Kunšiča, še posebej zanimivi so tisti iz zraka. Vodniček je tudi jezikovno zelo dodelan, tudi drugih napak praktično ni – še najbolj bode v oči napačen podpis pod sliko na strani 34-35, na kateri na kulisi Kočne in Grintovca vsekakor ni Svetega Jakoba, pač pa vidimo Možjanca. Oblikovno pa na začetku in na koncu motijo nepregledna besedila na slikovnem ozadju.

Prava vrednost vodnika je prav v odkrivanju manj znanih poti, kar je zaradi osredotočenja na eno izhodišče veliko lažje – tako

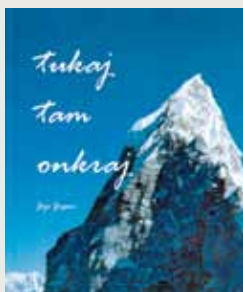
v vodnik zaidejo poti, za katere v preglednih vodnikih za posamezno gorstvo ni vedno dovolj prostora. Ne odpravi se ravno veliko planincev iz Kokre čez Davovec na Kravec ali pa levo čez Čemšenik na Javorjev vrh. Kot poudarjata avtorja, na mnogih od opisanih poti med tednom ni žive duše, če pa pomislimo, kako blizu osrednji Sloveniji so ti kraji, pa vidimo razlog več za odhod na pot. Nekatere od opisanih poti lahko opravimo v kratkem času, popoldne, nekatere so poldnevne, na račun pa bodo prišli tudi ljubitelji celodnevni podvigov. Ne le da omenjene poti dajo novih moči telesu, tudi lepota okolice z gorenjskimi ravninami globoko v dolini in skalovjem v bližini planinca ne pusti ravnodušnega. Takole preberemo pri opisu vrha Grintovca in "obeležij" na njem: "Seveda pa v lepem vremenu to delo človeških rok odtehtajo mojstrska dela stvarstva, ki se razkošno razkazujejo vsenaokrog."

Preddvor, četudi le majhno naselje (ki je tudi občinsko središče), je v istoimenskem vodničku prikazan kot odlično izhodišče za imenitne izlete. Kako so vrhovi videti od tam, je že pred mnogimi leti v stihih zapisala tudi Josipina Turnograjska-Urbančič, ki je živela v gradu Turn nad Preddvorom: "Skale blede, osneženi / in v nebo kipeči vrhi / se blišče v njegovem žaru, / kakor dementi plameči." In taki so še danes.

Marjan Bradeško

Črke, ki rišejo podobe, spomine, hrepenenja

Jože Zupan: Tukaj tam onkraj. Laško, samozaložba, 2010.

Nekaj posebnega je, ko človek vzame v roke knjigo samo zato, da bi prebral kaj lepega. Ne išče informacije, ne išče zgodbe, pač pa si zaželi ustvariti podobe, priklicati spomine, začutiti nekaj lepega. In prav to se zgodi, ko bralec odpre knjigo Tukaj tam onkraj, zbirko pesmi alpinista Jožeta Zupana (veliko sta plezala skupaj s Frančkom Knezom).

V trdo vezana knjiga z drzno snežno ostrico na naslovnici vsebuje kar nekaj fotografij, a na petdesetih straneh slike riše predvsem pesnikovo pero. Snov sega od spominov na otroštvo preko vtisov iz narave, vse pa je prežeto s hrepenenjem po gorah. Ves čas nekoliko otožna poezija pa vendarle kaže, da neke globoko v duši še vedno divje plamti ogenj daljnih svetov, samot in gora. Hrepenenje, ki se človeku prikraje v sanje že v zgodnji mladosti. V pesmi Mama tako preberemo: "V dečka se naseli mir, / vse je lepo in prav. / Preden zaspi, odide z mislimi / na polje in do reke. / Tam ga že čakajo sanje, / da odpotuje z njimi. / Tja, kjer se reka izlije / v obzorje in morda / še naprej." Gotovo je pesem odzven sanj, ki so Jožeta Zupana zvalile v stene, nad prepade, v daljnja gorstva ... A vsega tistega žara, ki ljudi žene v neznano, dostikrat v ravnini ni videti. Ne le pri njem, verjetno tako čutijo številni alpinisti in planinci, ko se iz sveta vertikalne vrnejo v vsakdanjost. V pesmi Starec in gora, ki je neke vrste alpinistov življenjepis, beremo takole: "Nihče jih ni prepoznal, / ko so se vrnili v ravnino. / A v srcih je še vedno gorel / plamen pričakovanja v srečanju / z neznanim." Nekaj podobnega nam pesnik ponudi tudi v Večnem krogu, ki je spet razmišljanje o minevanju, o tem, kako telesne moči poidejo, a srce in misel ostajata čista in močna: "Niso ga slišali, kako je / mrmral sam zase, da ve / kje je prostor, kjer se vse / konča in vse začne." Večni krog. Od mladosti in prekipevanje moči, ki preko sten in prepadov sčasoma privede le v topel, prijazen, vse-

kakor pa globok spomin. Tako začutimo tudi iz prve kitice pesmi V rebri, ki je avtorjev spomin na košnjo, na kmečko življenje in navede: "... Presahli studenec, kjer so si / močili žejna usta mladi kosci. / Kjer so nagajivo škropili dekleta, / prsata in razgreta od poletnega / sonca in toplih noči."

Avtorju uspeva ustvarjati podobe in vtise, kot da bi sami hodili z njim skozi življenje. Z njim smo tako v fizičnem smislu, npr. pri bivakiranju v steni (pesem Prijatelj), pričara pa nam tudi notranje občutke in doživljanja, ki so nam tako dobro poznani – ob uspehih, ob prekipevanju moči, pa tudi ob trenutkih, ko je gora previsoka. V spominu se oglase varuhi gore (v istoimenski pesmi), umrli prijatelji, katerih glasovi so le še mrmranje ledenikov. Nenazadnje pa je tudi njegova Molitev globoko razmišljanje, preblisk, ki se v dolgih gorskih nočeh gotovo pojavi pri marsikom in seže onkraj – onkraj tega, kar je tukaj in tam (morda od tod naslov zbirke).

Predvsem pa je avtorju Gora neke vrste svet kraj, kar v pesmi Nikoli ne reci ... tudi pove. Da naj tistega, kar si človek deli z goro, ne odnaša v dolino. Kajti mnogi tega ne razumejo. Zapiše: "Zato nikoli ne reci Gora, odhajam!"

V pesmih Jožeta Zupana začutimo, kako vsi, ki nam je usoda v sanje položila večno hrepenenje po daljnem, po naravi, gorah – ostajamo. Ostajamo s svojimi mislimi, željami in hrepenenjem, ki nam jih avtor z močnimi pesniškimi podobami le še okrepi. V središču pa ostaja Gora – kot prisposoda življenja samega.

Marjan Bradeško

Po pastirskih poteh

Gašper Kleč, Tina Mučič: Po pastirskih poteh. Center za razvoj Litija. Litija, 2010.

O Veliki planini je v zadnjem času izšlo že več del, drobna knjižica, ki je bila podprta s sredstvi evropskega projekta "Listen to the voice of villages" (Prisluhni mojemu glasu vasi), pa je nekakšen hitri povzetek velikoplaninskih zgodb. Knjižica je izšla v sloven-

ščini in angleščini, pri njeni pravi pa je sodelovala še vrsta strokovnjakov in poznavalcev Velike planine – naše največje visokogorske pašne planine.

Začetni del knjižice predstavi Veliko planino z njenimi geografskimi značilnostmi, kratko zgodovino, posebej lep pa je rastlinski del, tudi zaradi privlačnih fotografij (ki so sicer dokaj majhne). Kar še posebej zaznamuje Veliko planino, so njene bajte (za ohranitev katerih gre glavna zasluga arhitektu Vlastu Kopaču), naselja in pastirske šege, katerih opis zaključuje uvodni del. Tu moramo omeniti še dr. Toneta Cevca, ki ga avtorji navajajo kot pomemben vir informacij – saj je kar petdeset let raziskoval življenje na planini. Sledi dvanajst enot – opisov pastirskih poti. Dejansko gre za opise posameznih planin in geografskih enot, od predplanine Kisovec do najvišje točke, Zelenege robu. Posebni enoti sta namenjeni še oskrbi z vodo in kapelici Marije Snežne. Informacije s skicami in fotografijami so dovolj za osnovno orientacijo in spoznavanje življenja na planini – seveda bi si želeli več, a dejansko je glede na velikost knjižice (gre v vsak žep) v njej res veliko informacij.

Na koncu je še, pohvalno, nekaj nasvetov za ravnanje, ki naj bi zagotovilo, da obiskovalci pri obisku planine ne povzročijo škode in odnesejo s seboj le lep spomin. Pri angleškem prevodu moramo opozoriti na prevod besede planina. "Mountain" pač pomeni goro, ne pa pašne planine (Kisovec), zato bi verjetno kazalo uporabiti "alpine meadow" ali "mountain pasture".

Priložna knjižica je lep in strnjen povzetek vsega, kar nam navdušuje na Veliki planini.

Marjan Bradeško

Po Jakobovi poti

Marjeta in Metodij Rigler: Kje so tiste stezice, ki so včasih bile? Vodnik po slovenskem caminu. Ljubljana, samozaložba, 2010.

Jakobova pot, imenovana po svetniku Jakobu starejšemu, zavetniku romarjev in popotnikov, je vseevropska pešpot oziroma gre za več poti, ki se vse

Mladinska knjiga Trgovina
Slovenska 29, Ljubljana
T: 01 2410 656,
E: konzorcij@mk-trgovina.si

Pestra izbira knjig s področja gorništvá, alpinizma, fotomonografij in potopisov

Maurice Herzog:
ANNAPURNA
The First Conquest of an 8,000-Meter Peak

Lyons Press, maj 2010
(broširana izdaja; 240 strani; cena 15,67 eur)

KNJIGARNA KONZORCIJ

končujejo v Komposteli (Santiago de Compostela, Španija), kjer je grob svetega Jakoba. Različni kraki Jakobove pešpoti, po katerih so ljudje hodili že v devetem stoletju, se pričnejo v številnih krajih sosednjih in tudi bolj oddaljenih držav. Eden od njih se začne v Zagrebu in vodi tudi preko slovenskega ozemlja, zato so naši predniki množično hodili po njem že v srednjem veku. Med njimi so bili tudi pomembnejši tistega časa.

Avtorja vodnika Marjeta in Metodij Rigler sta po upokojitvi v 31 dneh prehodila celotno osnovno pot (iz kraja Roncesvalles v Pirenejih do Santiaga, dolžina 800 km). Kasneje sta ustanovila Društvo prijateljev poti svetega Jakoba, da bi oživila romanja in z njimi ohranila ter utrjevala vezi s Slovenci v zamejstvu. Člani društva so hodili po posameznih odsekih poti enkrat ali večkrat, iskali že obstoječe pešpote ali pa odkrivali zaraščene nekdanje steze. Leta 2010, ko praznujemo sveto Jakobovo leto, je celoten slovenski del že označen z rume-

nimi puščicami in Jakobovimi školjkami (simbolom Jakobove poti).

Pot, ki poteka prek našega ozemlja, se začne v Zagrebu, državno mejo pa prečka v Slovenski vasi v bližini mejnega prehoda Obrežje. Prvi večji kraj na Slovenskem, skozi katerega pelje, so Ponikve na Dolenjskem, ki ji sledijo še vasi pod Gorjanci, Podbočje, Kostanjevica ob Krki in Pleterje. Iz Novega mesta vodi preko Stične in Grosuplja do Ljubljane. Od glavnega mesta gre pot prek Ljubljanskega barja do Vrhnike in Logatca ter Planine pri Rakeku in Studenega v vznožju Nanosa. Prek te gore se spustimo v vinorodno Vipavsko dolino do Podrage in Štjaka. Prek Slovenskega Krasa pridemo do slikovitega Repentabora na meji s sosednjo Italijo, od tod pa vse do Trsta. Po našem etničnem ozemlju gremo lahko še skozi Devin do izvira reke Timave. Avtorja besedila opozarjata na posebnosti krajev in pokrajine, skozi katere poteka pot. Ome-

njena pomembne kulturne spomenike in zgodovinske podatke iz polpreteklosti in daljnega časa. Besedilo so dodali zemljevidi celotne poti in mnogo fotografij avtorjev in sodelavcev. Prehoditi to pot je veliko dejanje, videti lepote polovice Slovenije pa čudovito doživetje.

Ciril Velkovich

Sedaj cvetijo gorske rože

Alenka Mihorič: Preprosto rože. Zbirka sonetov in fotografij. Dob, samozaložba, 2010.

"Moram gor! Sedaj cvetijo gorske rože." S temi besedami začne avtorica svojo zbirko pesmi, ki so pisane v obliki sonetov. Njihova rima je predpisana in avtorica jo strogo upošteva. Iz vsebine pesmi veje doživljanje v tem našem gorskem svetu, enako, kot je znano mnogim pohodnikom in planincem, predvsem pa ljubiteljem slovenske gorske narave. V prvem, najboljše delu zbirke je vsaka pesem posvečena eni od naših gorskih rož, na vzporedni strani pa so te rože tudi predstavljene na avtoričinih fotografijah. Umetelno so umeščene v jajčasto osenčno elipso, kar nas spominja na željo po umetniškem oblikovanju tega dela – avtorica verzov in fotografij je tudi za oblikovanje poskrbela sama. Fotografije pa so zares lepe – vsak posnetek je povečan in daje vtis, da so to akvarelne podobe naših gorskih cvetan. Med njimi so bolj znane cvetlice naših gora: triglavsko rožo, ki Zlatorogu, vsakokrat, ko je zadet, še vedno rešuje življenje, encijan, pogačica, kranjska lilija, ciklama, zoisova zvončica, planika, kamniška murka in še mnoge druge. V nadaljevanju pa nam avtorica opeva in predstavlja še druge gorske podobe, letne čase v gorah in dogajanja ne le v gorah ampak v življenju nasploh. A nad vsem so cvetice, o katerih pravi takole:

CVETICE POVSOD!

Planinske rože mi diše medeno; pobočja so, melišča naselile in skalnate oboke okrasile nad sivo ledeniško so moreno.

Ne roba brezna, ki v drob zemlje sega, prezrle niso konte ne vrtače, polic ne, kjer trop gamsov spretnih skače; trpežnost, iznajdljivost vse presega.

Na vrhu ledeniškega balvana, v globelih, kamor luč posveti dneva poredko le, se veselé odseva.

Njih dom planinska trata je prostrana, je ni reči, ki bi pogum jim vzela – zaradi njih sem tudi jaz vesela.

Ne skromno, čeprav drobno delo, bo lahko marsikoga razveselilo ali celo opogumilo, da se bo tudi sam pričel ukvarjati s to umetnostjo, tako kot je našo avtorico vzpodbujala tudi recenzentka te zbirke, slovenska pesnica Neža Maurer. Piko na „veliki i“ je prispevala še lektorica Mojca Luštrek.

Ciril Velkovich

Prva Sidartina petindvajsetisočica

Bohinj / Triglav-Krn-Črna prst. Planinska karta, 1 : 25.000. Ljubljana, založba Sidarta in Geodetski inštitut Slovenije, avgust 2010.

Na repu letošnje poletne planinske sezone smo dobili nov ličen kartografski izdelek – planinsko karto Bohinja (v plastični zaščitni mapi). Dve leti po prvi tovrstni karti (Julijske Alpe) založbe Sidarta v merilu 1 : 50.000 je izšla še njena enkrat večja "sestra" – tematski, natančnejši planinski zemljevid v merilu 1 : 25.000. Karta pokriva območje eno, pa tudi večdnevni gorniški ciljev z izhodiščem v Bohinju. Oblikovno dovršena naslovnica bi bila

Izšla je zgoščenka s planinskimi pesmimi

Projekt planinske zgoščenke je Mladinska komisija PZS zasnovala leta 2007 ob spoznanju, da kljub izredno pestremu delu z mladimi planinci skorajda ne premoremo novejših mladinskih planinskih pesmi. Na taborih, srečanjih in seminarjih smo prepevali zgolj ljudske (kar seveda ni slabo!!) in umetne pesmi ter popevke, ki so opevale gore, lepoto gorskega sveta, idiliko življenja na planinah, zaradi pomanjkanja "svojih" mladinskih planinskih pesmi pa smo na planinskih srečanjih običajno prepevali tudi pesmi sorodnih organizacij (skavtov, tabornikov). Na zboru mladinskih odsekov pred tremi leti pa je bila premierno predstavljena pesem Greva pod objem gora, ki je nemudoma postala himna MK PZS oziroma mladih planincev. "Duhovni oče" projekta, sedanjí predsednik MK PZS Uroš Kuzman je nato skupaj z mladim glasbenikom Andrejem Hočvarjem in prijatelji tri leta pletel prave besede v zanimiva besedila, ki jih spremljajo spene melodije. A spleščalo se je čakati. Pesmi na MK-jevskem CD-ju so zasnovane sistematično, ne smemo pa tudi mimo planinske vzgojno-izobraževalne note v posameznih pesmih. Sedem novih pesmi skupaj z eno priradbo tako poskuša vsaj deloma pokriti potrebe mladih planincev na tem področju. Velja omeniti, da je pri projektu sodelovalo več kot 30 mladih glasbenikov, ljubiteljev gora. Upajmo, da se njihovo poslanstvo s prvim CD-jem ni končalo. Želimo si še novih mladinskih planinskih pesmi!

Vse in še več o projektu lahko preberete na spletni strani <http://www.planinske-pesmi.si>. Glasbeni CD Greva pod objem gora je na voljo v Založbi PZS (naročila tudi preko spleta). Zanj boste odšteli 6,25 EUR, če pa se potrudite in kupite pet izvodov ali več, ste deležni dodatnega 20-odstotnega popusta.

Z nakupom zgoščenke boste podprli Mladinsko komisijo in omogočili nove projekte na področju dela z mladimi!

Emil Pevec

še prepoznavnejša, če bi imela v podlagi namesto rdeče drugo živo barvo, ki bi bila prepoznavni znak za velikost merila. Všeč na je malce nenavadna fotografija zahodnega dela Bohinjskega jezera, kjer pa še bolj kot jezerska modrina bode v oči premočan kontrast zelenih površin.

Notranjost karte nas ne bo pustila ravnodušnih. Karta je zelo podobna po merilu manjši različici za Julijske Alpe, le da je na njej še več informacij, ki so tudi koristnejše (na primer izobate za Bohinjsko jezero). Za predstavljeno območje so vrisane planinske markirane poti, kategorizirane po težavnosti v lahke, zahtevne in zelo zahtevne, označeni pa so tudi poteki turnih smukov. Izbor in potek slednjih ponekod ni prav natančen in preišljen (z Vrha nad Peski na jug namesto na sever; z Vrha nad Gracijo prek zelo strmega vzhodnega pobočja ...), a to je že stvar turnosmučarskega okusa avtorjev in redaktorja karte. Na gozdnih cestah so vrisane tudi zapornice, a se je tu in tam kakšna izmuznila (nad Beladovcem v Trenti; kako pa je nad Staro Fužino, kjer plačujemo "cestnino" za planino Blato?). Med uradno markiranimi planinskimi potmi je (spet) strma "bližnjica" na Dolič čez Komar nad Zadnjico. Nekateri simboli za sedla so malce zamaknjeni, saj jih ponavadi vrišemo prečno na smer poteka slemena oziroma grebena. Napačno je vrisan začetek lovske poti na Staro utro nasproti Britofa v Zgornji Trenti, na srečo pa tam hitro najdemo pravo pot, saj drugega lažjega prehoda enostavno ni. Pobarvati bi kazalo tudi spodnji del Soške poti od sotočja z Vrsnikom navzdol. Po novem Zakonu o Triglavskem narodnem parku so v okviru njegovih meja tudi Kneške Ravne.

Za uporabnike satelitske navigacije (GPS) ima karta dve koordinatni mreži, pravokotno z Gauss-Krügerjevo projekcijo in geografsko (WGS84). V spodnjem levem kotu sprednje strani karte je legenda, pri kateri pa so črke zapisov, ki pojasnjujejo topografske znake, odločno premajhne. Topografski znak za izvir je v legendi poln (pika), na karti pa marsikje prazen (krogec). Morda bi kazalo vnesti tudi lokacije anten za mobilno telefonijo in ob tem pripisati še nekaj splošnih napotkov o upo-

rabi mobilnikov v gorskem svetu. Na hrbtni strani zemljevida je seznam planinskih koč s spremljajočimi podatki. Shematsko so prikazane tudi razdalje med posameznimi kočami in oddaljenost pomembnejših vrhov od posameznih koč. Karta ima poleg osnovnih še nekaj dodatnih vsebin, kot so plezališča, naravne in kulturne zanimivosti ter vzletišča za padalce. Vse so prevedene tudi v angleški jezik.

Vsem urednikom planinskih kart težave še vedno povzročajo velike in male začetnice pri zapisovanju večbesednih zemljepisnih imen. Res je, da pravopisna pravila na tem področju morda niso najbolj pragmatična, a pri zapisu večbesednih nenaselbinskih imen (mednje spadajo tudi planine) velja, da je nepravilna sestavina pisana z malo začetnico (Laška seč, Dolga črča ...). Kakšno zemljepisno ime bi še lahko dodali (domaćija Fačer v Spodnji Trenti), ponekod pa je kar malo gneče, zato niso na pravem mestu (Triglavska škrbina je izpodrinila Nogo ...). Enkrat bi bilo treba tudi doreči, ali imamo pri Stari Fužini oziroma nad njo Fužinski ali Fužinarski zaliv oziroma planine. Pa tudi, kako je z narečnim in knjižnim zapisom zemljepisnih imen (Za Ulcam: Ullice?). Skodelica pri Velikih vratih je postala Skodlca (iz skodlica?), tiskarski škrat pa jo je zagodel znanemu Konjskemu sedlu pod Planiko. Pogrešamo tudi smučarsko vlečnico na Senožetih nad Srednjo vasjo v Bohinju ter ime novega poligona za biatlon (Športni center Polkljuka).

Vendar pa teh nekaj pomanjklivosti, včasih tudi nedoslednosti – nekatere od njih niti niso v domeni redaktorja (Primož Kete) in založnikov – nikakor ne zmanjšuje velike vrednosti in uporabnosti celotne karte, s katero se lahko podate na pohajanje po Bohinju, okrog njega, nad njim in celo skozenj (na karti je tudi podatek o dolžini Bohinjskega železniškega predora). Sestavni del priprave na vsak izlet ali turo sta tudi kartografski in (o-)pisni del, a bo šlo za novo karto marsikje samo s prvim. Upamo, da bo "naveza" založbe in inštituta tudi v prihodnje razveseljevala zahtevnejše uporabnike tovrstne planinske "literature" z vse boljšimi in vedno novimi kartografskimi izdelki.

Miha Pavšek

IZ DEJAVNOSTI PZS

Tudi v dopustniških mesecih se je marsikje dogajalo. Komisija za varstvo gorske narave (KVGN) je izpeljala več ekoloških akcij. Precej so bili aktivni predvsem na območju Lovrenških jezer na Pohorju. Ob Mednarodnem letu biotske pestrosti in letu, ko naša država predseduje organom Alpske konvencije, si je KVGN v letnem načrtu zadala nalogo, da bo skupaj izvedla vzorčno naravovarstveno ekološko sanacijo ene izmed planinskih poti. K sanaciji so pritegnili tudi lokalno skupnost, ki se je odzvala z velikim zanimanjem. Z namenom ohranjanja gorske narave je stekla akcija *Očistimo slovenske gore*. Mnogo planinskih postojank je bilo v ta namen opremljenih s posebnimi vrečkami za odpadke, v katerih lahko obiskovalci gora odnesejo smeti v dolino. Prizadevni so bili tudi markacisti. Koroški so obnovili in delno predstavili pot čez Durce na Raduhu, prav tako je bila v sodelovanju z italijanskimi markacisti iz Trbiža popravljena Slovenska pot na Mangart, ki jo je lansko jesen prizadel podor.

Pri Planinski založbi so izdali nov planinsko-izletniški vodniček Preddvor s predlogi zanimivih izletov na obeh straneh reke Kokre, za naslednje leto sta že pripravljena tudi dva koledarja; ekskluzivni alpinistični in Strmine gora.

PD Kamnik je na Kamniškem sedlu pripravilo dobro obiskan Dan Kamniških planin, PD Javornik – Koroška Bela pa se je spomnilo Piparjev, slovenskih domoljubov in ustanoviteljev Slovenskega planinskega društva, predhodnika naše planinske zveze. Kranjska podružnica SPD je leta 1910 postavila Prešernovo kočjo na Stolu, stoletnica pa je bila seveda povod za planinsko svečanost. Glavni dogodek poletja je bilo odprtje Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani, o čemer je bilo že veliko poročano.

Na koncu naj omenimo še to, da sta po dvestoletnem premoru zaradi birokratskih težav v Nepalski planinski zvezi v Katmandu ponovno odšla dva slovenska inštruktorja, Bojan Pollak in Klemen Volontar (zdravnik Žare Guzej pa teden pozneje), s čimer se nadaljuje sodelovanje med PZS in NMA, ki poteka v Manangu (območje Anapurne) že od leta 1979, ko je bila zgrajena slovenska gorniška šola za nepalske vodnike.

Dušan Škodič

Popravilo Slovenske poti na Mangart

Med 30. 7. in 1. 8. 2010 je šestčlanska tehnična skupina Komisije za planinske poti v sodelovanju z italijanskimi markacisti iz Trbiža popravila in delno prestavila kos Slovenske poti na Mangart. Pot je bila poškodovana in zaprta po skalnem podoru oktobra 2009.

Markacistična akcija je bila izvedena brez pomoči helikopterja. Agregat, vrtalnike, kline in jeklenice so z Mangartskega sedla do delovišča na višini okoli 2400 metrov prenesli kar sami. Pri delu jih je oviral sveže zapadli sneg, zaradi katerega je nastalo izredno veliko blata, vendar so sanacijo uspešno izvedli do konca.

Kljub vsemu je pri uporabi te poti potrebna previdnost, saj se drobir s podora še ni popolnoma obletel, na kar opozarja tudi tabla ob začetku Slovenske poti. Akcijo je vodil Igor Mlakar.

Dušan Škodič

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Praznovanje PD Dramlje

V soboto, 29. maja 2010, se je na planinski postojanki Planinskega društva Dramlje na Uršuli pri Dramljah odvijalo srečanje Savinjskega meddruštvenega odbora. Kljub slabi vremenski napovedi je bilo vreme sončno, vzdušje na srečanju pa veselo. Drameljčani smo srečanje organizirali ob 30. obletnici delovanja društva, ki je bilo ustanovljeno 12. 1. 1980. Lani je imelo 156 članov, letos pa je, predvsem na račun novih mladih članov, prvič preseгло število 200. Društvo je včlanjeno v PZS in znotraj zveze tudi v Savinjski MDO. Uspešno sodelujemo z drugimi društvi, predvsem z našimi sosedi iz Slovenskih Konjic, Gorice pri Slivnici, Šentjurja, Vojnika, društvi na območju Celja in drugimi društvi po Sloveniji in v tujini. Po velikih naporih nam je v preteklih letih uspelo pridobiti

Srečanje Savinjskega MDO na Uršuli pri Dramljah

tudi ustrezne prostore v naši planinski postojanki, na katero smo še posebej ponosni.

Osnovna dejavnost društva je življenje v sožitju z naravo, krepitev gibalnih sposobnosti, skrb za varno obiskovanje gora in delo z mladimi. Društvo že od vsega začetka organizira pohod po Drameljski planinski poti, katere del poteka po poteh slavne 14. divizije, ki je v februarju 1944 osvobodila naše kraje. Ob 30. obletnici se spominjamo mnogih prizadevnih ljudi, ki so orali ledino našega društva, predvsem prvega predsednika Jožeta Čede, ki je društvo uspešno vodil celih 20 let. Pred nekaj leti se je žal od nas za vedno poslovil.

Dramlje je ime za široko območje na meji kozjanskega gričevja na jugovzhodu, Celjske kotline na jugu in Konjiške gore na severu. Tukaj se stikata predalpsko hribovje in subpanonski svet. Na Uršuli, ki je sicer krajevno ime za celotno območje 461 m visoke vzpetine nad Dramljami, imamo v idiličnem okolju med vinogradi ob cerkvi na naslovu Vodule 18 planinsko postojanko. V društvu imamo pet planinskih vodnikov kategorij A, B in D, tri markaciste in tri varuhe narave z licenco PZS, ki skrbijo, da je delo v društvu strokovno in zanimivo. Z vrtcem v predbožičnem času organiziramo pohod z lučkami na Uršulo za najmlajše, ko otroci iščejo dobre škrate. Otroci in starši so pohod dobro sprejeli in letos bo že 13. po vrsti. Osnovnošolce peljemo na enotedenski mladinski planinski tabor. Želimo si, da mladi spoštujejo naravo, se več gibljejo, več časa preživijo v naravi in tako nadaljujejo naše delo. Posebno smo veseli naših cici planincev, ki se z drobnimi koraki odpravljajo na svoje prve velike pohode in z iskričnimi očmi opazujejo mnoge zanimivosti v naravi. Trudimo se s postopnim izobraževanjem, da jim bo v prihodnje čim lažje. Pod svoje okrilje jih je vzela naša vodnica, ki uspešno sodeluje z vrtcem in šolo.

V dobro uro trajajočem programu smo predstavili naše društvo

in naš kraj, vmes pa so dogajanje popestrili naši pevci in glasbeniki in s pozdravnimi govori številni gostje. Po pozdravu s strani predsednika PD Dramlje Valentina Goleža nas je pozdravila Manja Rajh, predsednica savinjskega MDO, nas pohvalila za preteklo uspešno delovanje in nam v svojem imenu in v imenu novega predsednika PZS Bojana Rotovnika zaželela uspešno delo še naprej. Izvolitev prvega štajerskega predsednika v skoraj 120-letni zgodovini PZS smo prisotni pozdravili z bučnim aplavzom. Ob koncu uradnega dela prireditve je sledila še podelitev priznanj za prizadevno delo v društvu v vseh preteklih letih, na kar smo ob trdem delu v preteklosti kar malo pozabili in bomo poskusili nadoknaditi v prihodnje.

Vinko Vodušek

Srečanje gorskih stražarjev pod Raduho

V okviru Meddruštvenega odbora PZS za Koroško deluje močna skupina gorskih stražarjev, ki se vsako leto srečajo na Grohatu pod Raduho. Tam ocenijo svoje delo v preteklem letu in si zastavijo cilje za naprej. Letos se je srečanja udeležila tudi načelnica Komisije za varstvo narave pri PZS Rozi Skobe s svojim možem, s čimer je to srečanje dobilo še poseben pečat, pa tudi sicer so se gorski stražarji s Koroške

Gorski stražarji na Raduho

seznanili z delom in uspehi Komisije za varstvo narave. V uvodnem delu je vodja gorskih stražarjev s Koroške Janez Juvančič seznanil udeležence z delom v preteklem letu, še posebej pa je pohvalil vsa planinska društva, saj so v akciji "Očistimo Slovenijo v enem dnevu" veliko prispevala k temu, da je akcija tudi na Koroškem uspela. V nadaljevanju je udeleženka srečanja iz Mute Jožica Pušnik predstavila svoje poglede, kako naj bi tudi planinci in ostali osveščeni pohodniki skrbeli za čisto okolje v gorah in osveščali pohodnike, kako naj poskrbijo za varstvo narave v gorskem svetu. Razvila se je živahna razprava, v katero je posegla tudi Skobetova. V svojem nagovoru je izrekla kar nekaj kritičnih besed na račun premajhnega vključevanja koroških planincev v akcije, ki jih pripravlja njihova komisija. V zadnjih letih na Koroškem ni bilo nikakršnih aktivnosti pri izobraževanju in usposabljanju varnostnikov narave, zato je povabila vsa planinska društva, da se letos vključijo v procese izobraževanja, ki jih pripravljajo v PZS. Ta usposabljanja bodo zaradi donatorskih prispevkov in sofinanciranja iz sredstev EU skorajda brezplačna za vse udeležence, zato je povabila vsa planinska društva na Koroškem, da na tečaje usposabljanja pošljejo svoje predstavnike. Še posebej so se udeleženci razveselili informacije, da se v letošnjem letu preko PZS pripravlja akcija ohranjanja naravnega biserja Lovrenških jezer na Pohorju. Ta naravni habitat je eden najlepših na Pohorju, zato je prav, da se je tudi Komisija za varstvo narave vključila v aktivnosti za ohranitev te naravne dediščine. Srečanje so udeleženci zaključili na planinski koči na Grohatu, ki je v upravljanju PD Mežica. Naj ob tem omenimo še to, da je mežiško planinsko društvo edino, ki je v slovenskem prostoru poskrbelo tudi za izgradnjo čistilnih naprav na vseh svojih planinskih kočah.

Mirko Tovšak

Varnejša planinska pot na Govško brdo

Po razgovorih s predstavniki Lovske družine Rečica zaradi ureditve samo ene poti z Govc na Govško brdo je bila opravljena velika delovna akcija markacistov ter še nekaterih članov Planinskega društva Laško ter g. Nunčiča iz Celja. Po predhodnem ogledu terena in pripravi spiska potrebnega materiala je bil pripravljen celoten načrt akcije. Nekaj orodja in opreme, kot je agregat, svedri, cepini, lopate, krampi, železni klini, ter varovala je nabavilo društvo ali udeleženci akcije sami, nekaj pa smo si sposodili pri Planinski zvezi Slovenije.

V sredo, 21. aprila 2010, je bil pripravljen les za erozijske zaščite, ošiljeni klini in našaganane stopnice. Delo je opravilo 9 ljudi v 73 urah. V soboto, 24. aprila, je bilo 19 sodelujočih, v nedeljo, 25. aprila, pa 15 sodelujočih. Obnovili smo del stare poti in nadelali večino nove poti z Govc na Govško brdo. Delo je bilo opravljeno v 330 urah, skupaj torej 403 ure za celotno akcijo brez upoštevanih poprejšnjih priprav akcije.

Od Zavrat čez vrh Govškega brda do doline in dalje mimo lovskega doma na Govcah do kapele so bile obnovljene vse markacije in dodatno izrisanih več kot 40 novih markacij in smernih puščic. Če povzamemo podatke o porabi materiala na delovni akciji, lahko mirno rečemo, da je bila po obsegu del izredno uspešna in da bodo uporabniki končno spoznali, koliko dela je potrebno opraviti na poteh, da so varne in primerne za vse letne čase. Izdelanih je bilo 167,5 erozijskih zaščit, porabili smo 4580,70 m visokih količkov, izdelanih je bilo 258 stopnic širine 1,20 m, zabili smo skupno 55 litoželeznih klinov, porabili 15 kosov tesarskih spon, 3 pakete macesnovih skodel, 767,2 m tekočega lesa za kline, stopnice, erozijske zaščite in ograje, porabili smo še potrebno količino motornega olja, bencina in mešanice za motorne žage, itd. ter barvo za markiranje. S to, lahko rečemo novo potjo, je predvidena zgora poti mimo kapelice nad lovskim domom, kajti več poti ni smotno vzdrževati in tudi ne uporabljati. Gozdni prebivalci imajo tako več miru pri svojem gibanju po pobočjih. Vodja odseka za pota markacist Jože Krašek – Joco ter predsednik Planinskega društva Laško Cveto Brod sta bila izredno zadovoljna z opravljenim delom, vse udeležence akcije pa je pohvalil tudi inštruktor markacistov Florjan Nunčič.

Vsi skupaj smo z zadovoljstvom zaključili akcijo, ki seveda ni edina v letošnjem letu. Veliko akcijo

zaključujemo tudi na Zavratih "pri Knapu", kjer je bila potrebna pozidava rova za skladišče, saj je star rov iz brun propadel. Seveda pa so akcijo izpeljali tudi na poti za Zavrata na Babo, obnovili pa bomo še druge dele poti, za katere skrbi naše društvo. Dela nikoli ne zmanjka. Predvsem pa si vsi želimo, da uporabniki poti ne bi poškodovali naših pomagal za varno pot, da ne bi ustvarjali bližnjic in s tem povzročali erozije tal, ki je še kako prisotna v strmih pobočjih, kakršno je na primer na Govškem brdu. In še zaključni nasvet: "Postoj na poti in si ogled okolico, saj ti pogledi sežejo daleč naokoli, in hodi po nadelanih poteh ter varuj naravo – smeti odnesi v dolino v posode za odpadke!"

Fanika Wiegeler

Tabor ljubljanskih planincev

Letos je bil že 40. tradicionalni tabor planincev ljubljanskega območja. Pri organizaciji vedno sodelujeta MDO PD Ljubljane in tisto planinsko društvo, ki v tistem letu prevzame dokaj zahtevno nalogo soorganizacije tabora. Letos je bilo soorganizator prvič PD Saturnus iz Ljubljane, ki je to leto praznovalo 40 let uspešnega delovanja. Z veliko mero odgovornosti so se lotili dela in pripravili vse, da bi bili udeleženci zadovoljni. Za kraj so si izbrali Žagarski vrh nad Sostrim. Dostop je bil zelo poenostavljen in to kar z mestnim avtobusom številka 13. Ob 11.30 se je začel kratak kulturni program, ki ga je povezovala planinka Irena. Pod vodstvom mentorice in vodnice Judite so nastopili mladi planinci. Bili so tako prijetni, da so si prislužili buren aplavz. Navzoče planince je pozdravil predsednik PD Saturnus Stane Curk. Podpredsednik PZS Tone Tomše je kratko predstavil program novoizvoljenega vodstva PZS, predsednica MDO PD Ljubljana Marinka Koželj Stepic pa je podala oris zgodovine taborov ljubljanskih planincev. Sledil je družabni del tabora, ki se ga je udeležilo kakih 170 planincev. Nekateri so prišli organizirano v okviru svojih društev, drugi zopet v manjših skupinah ali posamezno. Planinci

nekaterih društev so prišli oblečeni v enotne društvene majice in s tem izkazali pozornost prireditvi in pripadnost svojem matičnemu društvu. Člani več kot 13 društev so prijateljevali in plesali ob zvokih ansambla Šrangarji. Na koncu še vabilo: naslednji 41. tabor ljubljanskih planincev bo zadnjo soboto v maju 2011. Kje bo, naj še ostane skrivnost.

Marinka Koželj Stepic

Petdeset let PD Vrhnika

Planinsko društvo Vrhnika je petdesetletni obstoj praznovalo skupaj z drugimi planinskimi društvi notranjske regije. Srečanje je potekalo v nedeljo, 16. maja, pri zavetišču na Planini pod Vrhniko. Že v zgodnjih jutranjih urah so si planinci iz notranjskih planinskih društev ogledali znamenitosti Vrhnike in se z različnih poti podali proti Planini. Tam jih je pričakala godba na pihala in tam se je nato pričela slovesnost. Zbrane je nagovoril predsednik vrhniških planincev Roman Novak. Predstavil je dva pomembna društvena projekta: izgradnjo in obnovo zavetišča ter nove razgledni stolp. Društvo deluje uspešno, saj šteje več kot petsto petdeset članov. Župan Marjan Rihar je v nagovoru poudaril, da je petdesetletna prehojena pot lahko samo v ponos nam vsem in tudi Vrhniki. Zelo dejavne so tudi planinske skupine in odseki, število članov pa se povečuje. Prisotne sta pozdravila tudi predsednik notranjskega meddruštvenega odbora Marko Goršič in novoizvoljeni predsednik PZS Bojan Rotovnik. Za dolgoletno in uspešno delo so posamezniki prejeli priznanja Mladinskega odseka PD, društvena priznanja in priznanja PZS. Posebno priznanje, imenovano županovo priznanje, je prejel predsednik društva Roman Novak. Bronasti znak mladega planinca sta prejela Nejc Japelj in Andraž Tomšič, bronasti in srebrni znak pa Sara Fabijanič, Anže Pečlin, Anže Zalar in Matic Zalar. Bronasti znak PD Vrhnika so prejeli: Turistično društvo Blagajana, Prostovoljno gasilsko društvo Stara Vrhnika, Krajevna skupnost Stara Vrhnika, Komunalno podjetje Vrhnika, Oktet Rasko-

vec, Avtoservis Roman Srbljan, s. p., Gradbena mehanizacija Rajko Mivšek, s. p., Računalništvo Bojan Meseč, s. p., in posamezniki: Elica Brelih, Pavla Gutnik, Silva Ivanovič, Cilka Plestenjak, Irena Rumenič in Franc Susman. Podeljena so bila tudi priznanja PZS. Pisno pohvalo so prejeli Osnovna šola Ivana Cankarja Vrhnika, Tone Gutnik in Helena Petrič. Knafelčevo priznanje je prejel Mirko Malneršič. Bronasti častni znak PZS so prejeli: Ciril Garafolj, Janez Krašovec, Mari Lenaršič in Andrej Stržinar. Dobitnik srebrnega častnega znaka PZS je postal Jože Šušteršič.

Roman Novak

Obračun opravljenega dela

Planinsko društvo Trbovlje deluje že 98 let. Ustanovljeno je bilo kot eno zelo redkih slovenskih društev v letu 1912, tj. v času stare Avstro-Ogrske. Čez dve leti bo praznovalo svoj stoti jubilej. Dne 19. marca letos je imelo društvo svoj letni občni zbor v dvorani Društva upokojencev Trbovlje. Za uvod je bil udeležencem, med njimi je bilo tudi več predstavnikov zasavskih in posavskih planinskih društev ter predsednik Meddruštvenega odbora zasavskih planinskih društev Borut Vukovič, predvajan film z naslovom Mrzlica – knapovski in savinjski Triglav. Odličnih 45-minutni film je posnel Ivan Glavač, ki je poskrbel tudi za glasbeno spremljavo. Navzoči so bili nad filmom navdušeni, saj so znova podoživljali mnoge naravne lepote in vrednote območja Mrzlice, ki jih je treba vedno in pogosto videvati in jih občutiti na izletih na Mrzlico z raznih strani. Po uvodnih formalnostih je predsednik društva Vili Treven poročal o delu društva in vseh njegovih odsekov v letu 2009. Iz poročila lahko povzamemo, da je društvo tudi v preteklem letu intenzivno nadaljevalo s svojimi številnimi dejavnostmi. Z nesebičnim sodelovanjem, delom, pridnostjo in prijateljskimi odnosi članstva in organov društva je praktično uresničilo vsa načrtovana dela in naloge – predvsem z mnogimi prostovoljnimi urami dela. Posebno zadovoljstvo je izrazil z delom mladinskega odseka, vzpodbudno je bilo delovanje alpinističnega odseka vključno s športnimi plezalci. Vzorno je svoje delo opravil tudi markacijski odsek, z enako vneto pa so svoje delo zelo dobro opravili tudi v odseku za vzgojo in izobraževanje, v vodniškem oz. izletniškem odseku, kulturno-propagandnem oz. informacijskem odseku, pa tudi odseku za varstvo narave. Zelo uspešen je bil gospodarski odbor. Ta je tudi v preteklem letu nadaljeval z izvajanjem številnih vzdrževalnih in investicijskih del v svojem planinskem

domu na Mrzlici. Priznanje velja še posebej društveni planinski skupini pri Društvu upokojencev Trbovlje ter Klubu ljubiteljev Mrzlice. Vsa dela in dejavnosti, ki so jih izpeljali odbori in odseki, so podrobneje opisani v društveni publikaciji, ki je izšla ob občnem zboru. V njej je izražena posebna zahvala raznim gospodarskim družbam in Občini Trbovlje za dano pomoč. Društvo je vzorno sodelovalo tudi pri delu Meddruštvenega odbora zasavskih planinskih društev, kar je posebej poudaril predsednik tega odbora Borut Vukovič. Za opravljeno delo se je le-ta zahvalil tudi v imenu Planinske zveze Slovenije. Prijateljske pozdrave so društvu namenili tudi predstavniki sosednjih planinskih društev v svojih pozdravnih besedah. Obračun opravljenega dela se pozitivno odraža v celotnem društvenem in družabnem življenju Trbovljev.

Tine Lenarčič

60 let Planinskega društva Kum Trbovlje

V tem letu beleži naše planinsko društvo 60 let delovanja. V trboveljski dolini se je organizirano planinstvo začelo v letu 1912 in iz vrst tega matičnega društva je v letu 1950 na pobudo planinskih zanesenjakov predvsem iz spodnjega dela Trbovelj nastalo novo društvo, ki si je nadelo ime po Kumu, torej po vrhu, ki ga je društvo tudi prevzelo v oskrbo in upravljanje. V današnjih dneh si težko predstavljamo zanesenost in neizmerno srčnost takratnih planincev. Do leta 1954 so na temeljih stare mežnarje postavili novo kočjo, skupaj s smučarji pa smučarsko skakalnico in nato še smučarsko vlečnico "Damjanko". Šele v letu 1957 je bila na Kum speljana cesta in v letu 1960 je na mestu, kjer je stala cerkev sv. Jošta, zrasel RTV stolp, kar je hkrati pomenilo konec smučarje na Kumu. Obe napravi sta bili novim objektom v napoto in zato, žal, ukinjeni. Ko je leta 1964 požar uničil depandanso in celo velik del cerkvenega ostrešja, je njihova volja usahnila, vzniknila je celo misel o ukinitvi društva, a ne za dolgo. Planinci so spet stopili skupaj in pod novim vodstvom potegnili voz naprej. Planinski objekti so bili po požaru obnovljeni, društvo pa je v vseh naslednjih letih skrbelo, da je kočja zadostovala vsem gradbenim in planinskim normam. Obnavljali in urejali so gostinske prostore, spalni del, vodnjake, urejeno je bilo centralno ogrevanje, sezidana nova krušna peč, zamenjana okna in spet je bila na vrsti streha in potem fasada in tako dalje vse do današnjih dni. Seveda je to zajeten zalogaj in pomembna odgovornost vsakokratnega vodstva

Predsednik PZS Bojan Rotovnik je podelil priznanja najzaslužnejšim vrhniškim planincem.

društva in tudi danes ni enostavno poskrbeti in zagotoviti vsega, kar je potrebno za dobro gospodarjenje na planinski postojanki. Seveda pa je to le del naše zgodbe.

Vsa ta minula leta so bila tudi planinsko bogata. Markacisti so v prvih letih nadelali nekaj novih poti in od tedaj jih obnavljajo in skrbijo, da planince varno in zanesljivo pripeljejo na Kum. V preteklih letih je v društvu zelo aktivno deloval mladinski odsek, ki se je izkazal s planinsko solo, s tabori in z zmaganji na orientacijskih tekmovanjih. Zadnja leta je mladinska dejavnost skromna, a mali nadobudneži so že na vidiku. Pohodništvo je bilo v prvih letih delovanja društva seveda skromno, razdalje med kraji pa so se z leti krajšale in dostopnost do gora je postajala enostavnejša. Raziskovali smo mnoga evropska gorstva, osvojili kar nekaj mogočnejšev, seveda pa je najgloblja ljubezen še vedno posvečena našim goram. Praznovanje naše 60-letnice smo združili s praznovanjem 50-letnice Zasavske planinske poti in pri tem so se nam pridružili planinci iz vseh zasavskih in posavskih planinskih društev in tudi nekaj gostov iz ostalih prijateljskih društev. S svojim obiskom pa sta nas počastila tudi predsednik Mladinske komisije Uroš Kuzman in novi predsednik Planinske zveze Slovenije Bojan Rotovnik, ki je zbranim planincem spregovoril o aktualni planinski dejavnosti. Ob zaključku je bilo podeljenih tudi nekaj priznanj najzaslužnejšim planincem našega društva in najaktivnejšim pohodnikom po Zasavski planinski poti.

Marjeta Bricl

Super, a grem lahko še enkrat

Tako kakor vsako leto tik pred koncem šole so tudi letos otroci planinskega krožka OŠ Žirovnica komaj čakali na zaključni tabor. Datum je bil vedno bliže in kmalu je prišla sobota, 12. 6. 2010. Z otroki smo se dobili pri že zelo znanem Smokuškem mostu. Jutro je bilo res čudovito, ravno pravšnje za pohod do doma pri izviru Završnice. Še na hitro smo se poslovlili od staršev in že smo se podali na pot.

Otroke so spremljali dva vodnika, Jernej Mrak in Neža Kos, mladinska voditeljica Maruša Oblak ter dve učiteljici, Barbara Pogačnik in Sonja Osterman. Vso pot smo se zabavali, spotoma pa smo se oglašili še pri našem največjem mravljišču. Na poti do cilja smo naleteli tudi na veliko koč, zato se nam je vedno znova porajalo vprašanje, pa kje za tristo kosmatih je naša koč. Pri predzadnji, pri Tinčkovi koči, smo se vendarle ustavili in iz nahrbtnikov potegnili svoje skrite zaklade. Ob poti proti Zelenici smo zagledali ogromen balvan. Jernej nam je povedal, kako se je znašel tam. Še nekaj minut in že smo gledali naš cilj, dom pri izviru Završnice. Po kosilu smo se *razpakirali*, medtem pa sva z Nežo pripravili lov na zaklad. Dobili smo se pred domom in se razdelili v dve skupini. Ena skupina je šla na lov, druga pa je spoznavala rožice. Nato se je podala na lov še druga skupina in prva jo je počakala na cilju. No, da vam ne pozabim razkriti zaklada, to je bil izvir Završnice. Po končanem lovu smo se šli še pravi planinski nogomet. Dan se je prevesil v večer in lahko smo začeli z gradnjo kresa. Mislim, da smo naredili največji kres daleč na okoli. Po večerji smo se odpravili na pohod z lučkami, na katerem smo slišali prave škrate in srnjaka.

Naslednji dan zjutraj smo začeli s pakiranjem. Po zajtrku nas je obiskal vodnik Bojan Završnik, nekaj daljših minut za njim pa smo dobili še malo večji obisk, in sicer še enega vodnika, Borisa Madona, in dva gorska reševalca GRS Radovljica, Matevža Vido in Primoža Ravniharja. Fantje so najprej pripravili žičnico, potem pa so se odpravili še na bližnjo steno pripraviti smeri. Spet smo se razdelili v dve skupini. Prvo smo oblekli v plezalno opremo, druga pa je šla na krajši sprehod. Pozneje smo skupini zamenjali. Vsi otroci so bili *ful fejsst* pogumni. Prav vsi so bili kot pravi plezalci. Z zadnjo skupino smo pohiteli k domu, saj nas je tam čakala žičnica. Hitro smo spet oblekli pasove, še čelado na glavo in gremo. "Super, a grem lahko še enkrat?"

Hrvatski planinar o PV

Glasilu Hrvaške planinske zveze Hrvatski planinar (HP) je v poletni številki (7–8) objavilo kratko vest, kjer sporočajo, da se je Planinski vestnik z januarsko številko odločil za "resen korak", to je povečanje dosedanjega formata. Po mnenju uredništva HP je Vestnik s tem "dobil novo dimenzijo in možnost za grafična izboljšanja, kar je uredništvo s pridom izkoristilo že v prvih spomladansko-poletnih številkah." Ob tem HP omenja, da bo po vsej verjetnosti del naročnikov pogrešal dosedanje vezane letnike. V nadaljevanju je omenjeno tudi, da je urednik Vladimir Habjan letošnjega aprila praznoval stoto številko urednikovanja, v tej številki pa je bil objavljen tudi intervju z urednikom HP Alanom Čaplarjem, ki je enako obletnico praznoval mesec dni prej. Zapis tudi omenja, da je bil v tej, aprilski številki Vestnika objavljen Čaplarjev prispevek o najvišji gori Hrvaške Dinari, na majski naslovnici pa atraktivna fotografija Dolomitov Zadržana Aleksandra Gospića. Planinski vestnik "še iz 19. stoletja predstavlja vzor Hrvatskemu planinarju, kar omenjajo že v drugem uvodniku HP 1. junija 1898. Sodelovanje med obema revijama, pa tudi med obema planinskima organizacijama je dober primer, kako so lahko planinski odnosi z medsebojnim spoštovanjem precej kvalitetnejši in na višjem nivoju, kot pa so mednarodni politični," je še zapisano v novici.

Uredništvo

To vprašanje se je velikokrat ponovilo. Za varnost so poskrbeli zelo dobro. Po kosilu so po otroke prišli starši. Ob tej priložnosti bi se zahvalila vsem, ki so pomagali na taboru: Sonji Osterman, Barbari Pogačnik, Anici in Antonu Kržiču, Matevžu Vidi, Neži Kos, Bojanu Završniku, Borisu Madonu, Primožu Ravniharju in Jerneju Mraku. Pa seveda staršem, našim mladim planincem in vsem drugim.

Maruša Oblak

Utrip Bavšice

Hoja v naravo vpliva na naše telesno in duševno zdravje. Ko z lastnim trudom dosežemo zaželeni cilj, se nam dvigne samozavest in lažje premagujemo posledice stresa. Mi smo se umaknili v dolino Bavšice, ki zavzema v zgornjem porečju Soče posebno mesto. Tukaj začutimo, kako pritiskajo na življenje v dolini naravne sile, ki gospodarijo v visokogorju. Domačini se umikajo v ugodnejše nižine, številne domačije samevajo. To je kraj, kjer poteka vsakoletno izobraževanje planinskih vodnikov. Večina se nas je prvič srečala že 21.

in 22. maja 2010 na naši prvi preizkušnji, ki je obsegala teoretični in praktični del, katere glavni del je bila tura na koto 1313 ob poti Ključje–Rombon. Nadaljevanje izobraževanja je potekalo 12 dni, v času od 7. do 18. julija 2010. Prijavljениh nas je bilo 33 tečajnikov, pričevali pa so bilo 3 štirje inštruktorji. Dnevi so bili razdeljeni na teoretične in praktične ure. Najprej smo se seznanili z osebno in tehnično opremo, ki je potrebna za gibanje in vodenje v naravi. Poslušali smo predavanja o prehrani, vremenu, geologiji in poznavanju gorstev, treningu, orientaciji ...

Po teoretičnem delu smo naše znanje prenesli v naravo in se tudi praktično preizkusili. Podali smo se na tri ture: Stador, Svinjak in Veliki Lemež. Slednja je bila izpitna – najbolj razburljiva in polna doživetij. Veliki Lemež vlada nad globeljo Krnskega jezera, njegove travnate strmalni pa prekinjajo skalnati pragovi. Do Velikega Lemeža smo se na začetku prebijali po označeni planinski poti, drugo polovico poti pa smo bili prepušteni brezpotju in svoji lastni presoji. Ni bilo tako lahko, kot smo sprva mislili, da bo. Eno noč smo v celoti doži-

veli gorski svet z bivakiranjem v bližini Loga pod Mangartom pod krošnjami dreves in zvezdnatim nebom. Občutki neodvisnosti, skromnosti in svobode ob tem so bili neprecenljivi. Večer smo si popestrili z različnimi družabnimi igrami in prepevanjem. Naslednje jutro smo v neposredni bližini našega bivaka preizkusili gibanje in zaustavljanje po snegu s cepini in derezami. Vodja inštruktorjev je med tem časom pripravil vrvo žičnico, katero smo kasneje tudi vsi adrenalinsko doživeli. Naše sposobnosti smo izpopolnili pri izdelavi vrvnih in pokončnih vrvnih ograj ter v športnem plezanju v Kalu-Koritnici.

Vsak gornik se v divji gorski pokrajini srečuje tudi s prečkanjem planinskih potokov in rek, ki so deročje, kristalno čiste in zelo hladne. To smo občutili tudi sami, ko smo na primernem in varnem mestu s primerno opremo prečili reko Koritnico. Uporabili smo različne tehnike prečenja. Marsikdo od nas se je tokrat prvič srečal s takšno izkušnjo. Praktično smo se seznanili z osnovno tehnično opremo, ki jo potrebuje vodnik PZS za varno vodenje in gibanje v gorskem svetu. Pri vodenju se nam lahko zgodi, da moramo sestopiti čez težavna, včasih tudi težko prehodna mesta brez nameščenih varoval. Takšna mesta lahko premagamo razmeroma varno in hitro s spustom po vrvi. Tudi sami smo se spuščali po strmih pobočju s pomočjo dülfjerjevega sedeža in varovanjem z osmico. V času izobraževanja smo spoznali osnovni pristop k poškodovanemu ali obolelemu v gorah in obravnavali postopke prve pomoči, ki jih izvajamo na kraju nesreče pred prihodom medicinsko usposobljenih strokovnjakov. Dneve v Bavšici smo si popestrili s preživljanjem skupnih trenutkov, s petjem, z različnimi športnimi aktivnostmi in drugimi igrami. Našli smo priložnosti za doživljanje drug drugega in za razvijanje pristnih medsebojnih odnosov. V teh nekaj dneh so se med nami stkale posebne prijateljske vezi, ki jih bomo vzdrževali tudi po tečaju. Izobraževanje in usposabljanje v PUS Bavšica je bilo zelo kakovostno izvedeno, k čemer so pripomogli strokovno usposobljeni inštruktorji, ki so svoja znanja in izkušnje prenesli na nas. V imenu vseh 33 udeležencev izobraževanja se iskreno zahvaljujem vsem, ki so pomagali pri izvedbi in ki so nam prisluzhnili. Dolina Bavšice nam je ostala v tako lepem spominu, da se tja zagotovo še vrnemo. In ne pozabite, če si nečesa močno želite, lahko to dosežete. Nemara bo zahtevalo potrpežljivost, težko delo, pravo borbo in veliko časa; toda uresničljivo je.

Polona Vindiš

Premužičeva staza

Gorsko verigo Velebita sem, podobno kot mnogi Slovenci, največkrat opazoval z nadmorske višine nič, s kakšne od lepih plaž jadranskih otokov, in vedno sem si rekel, da bi moralo biti zanimivo prehoditi ta svet po samem robu, nad strmo jadransko obalo in zahodnim robom Like. Vedel sem, da tod poteka tudi najbolj znana planinska pot na Velebitu, Premužičeva staza, v dolžini skoraj 60 km, od Zavižana na severu do Baških Oštarij na jugu.

Letošnjo pomlad se nas je sedem planinskih prijateljev odločilo, da počakamo na prvo lepo vreme v juniju – vsaj tri dni brez dežja in vetra, ki zna biti na robovih Velebita zelo neprijeten, in gremo na pot. Poklinal sem v Krasno na upravo narodnega parka Severni Velebit in sam glavni nadzornik parka Tihomir Devčić mi je dal vse potrebne informacije, rezerviral prenočišča v kočah na Alanu in v Kugini kuči, organiziral pa nam je tudi prevoz s kombijem do izhodišča in povratek s cilja na izhodišče.

Ko smo se 11. junija zjutraj po dobrih 200 km iz Ljubljane pripeljali preko Vinice in Otočca do Krasna, sta nas upravnik parka in prevoznik že čakala in kar prijetno smo bili presenečeni nad njihovo gostoljubnostjo in profesionalnostjo. Iz Krasna, kjer ima uprava parka svoje uradne prostore, so nas s kombijem odpeljali do doma na Zavižanu, ki je priljubljena izletniška točka številnih motoriziranih turistov, ki se z obale pripeljejo na svež planinski zrak, da se malo sprehodijo in razgledajo. Že prvi koraki na Premužičevi stazi so nam dali občutek, da bo ta planinska tura nekaj posebnega. Pot je tlakovana s kamenjem, široka vsaj pol metra, speljana položno po pobočjih Velebita, ob vsej poti pa so zanimive table z opisi naravnih znamenitosti Velebita. Ob celotni poti se neprestano izmenjujejo pokrajinski pejzaži bukovih gozdov, napol golih kraških tal, razčlenjenih s škrapljami, vrtačami in brezni, opuščeni planinskih pašnikov in vedno novih razglednih točk, ki te navdušijo. Vsa pot je v maju in juniju en sam botanični vrt v naravi, kjer je ob vsem nam znanem planinskem cvetju mogoče najti tudi kar 40 različnih endemičnih rastlin. Navdušeni nad razkošjem cvetja smo se vedno znova sklanjali k cvetličnim aranžmajem, da bi jih ujeli v naše fotografske spomine. Prenočili smo v planinskem domu na Alanu, kjer smo bili skoraj edini gostje, čeprav je ta koča najpomembnejša v tem delu Velebita.

Pot nas je samo prvi dan vodila po območju narodnega parka, a je bilo nadaljevanje poti drugi in tretji dan ravno tako slikovito, pot pa urejena. Občasno je bilo zelo vroče, a le za kratko, do prve sence v goz-

du ali osvežujočega vetra, ki je na pobočjih nad obalo nekaj povsem običajnega. Predvsem je potrebno upoštevati, da tu ni studencev pitne vode, čeprav Velebit prejme veliko padavin. Na vsej, skoraj 60 km dolgi poti smo si lahko v naravi le enkrat natočili svežo vodo pri izviru Težakovac blizu Kugine kuče. Ta pokrajina je res enkratni primer brezvodnega, *ljutega* krasa, pa čeprav je površje izoblikovala predvsem padavinska voda. Kje je vsa padavinska voda, če je ni na površju? Nedvomno so pod površjem velike količine podzemnih voda, ki se stekajo proti rekam v Liki ali pa pritečejo kot podmorski izviri pod vznožji Velebita.

Pred turo so nas opozorili tudi na nevarnost kač v tem kamnitem svetu, opazili pa smo le mladega poskoka, ki se nas je ustrašil bolj kot mi njega. Tudi drugi dan smo bili na nogah vse do zgodnjih večernih ur, ko nas je v Kugini kuči pričakal prijazen oskrbnik, ki nam je skuhal velik lonc fižola s slanino. V bližini kočice sem na poti opazil, da

se je tu pred kratkim podelala neka žival in oskrbnik mi je potrdil, da je bil to medved, ki ga je prejšnji dan opazoval iz neposredne bližine. Tretji dan se je naša pot, ki je pred tem potekala na višini povprečno 1300–1400 m, spustila pod 1000 m. Svet se proti jugu odpira in niža proti prelazu Oštarije, kjer se je zaključila naša tura, Premužičeva staza. V Baških Oštarijah nas je že čakal dogovorjeni prevoznik in nas odpeljal nazaj na izhodišče, v 80 km oddaljeno Krasno, kjer smo se vkrcali v svoj avto, dan pa smo zaključili s kopianjem ob sončnem zahodu v Senju. Na poti domov smo ugotavljali, kakšen vizionar je bil ta gozdarski inženir Antun Premužič, ki je pred 80 leti skupaj z domačini iz vasi izpod Velebita in ob denarni podpori države zgradil pot, ki je Velebit približala vsakomur, ki zna doživljati njegovo lepoto. Tudi mi, Lidija, Ivana, Vesna, Tanja, Jure, Mac in Marjan smo mu bili za to hvaležni.

Marjan Luževič

Srečko Valentanu v spomin

(1926–2010)

Bilo je po velikih noči, ko smo se poslavljali od Srečkovega soseda, in takrat je mimogrede rekel: "Naslednji bom šel jaz." To je povedal tako, kot je znal reči: "Jutri grem na Planinsko zvezo po *markice* za članarino." Saj mu nismo verjeli. Več kot 35 let je bil Srečko blagajnik Planinskega društva Črnuče, vesten in natančen, in vsem se je zdelo, da tako mora biti. Ko se je nekdo spomnil, da gre naslednji dan v hribe, je tudi pozno zvečer pozvonil pri njem doma, da je plačal članarino, ki bi jo moral že veliko prej, in Srečko je to opravil mirno, z nasmehom, brez nejevolje in godrnjanja. Ob 80-letnici pred tremi leti, ko je prejel zlati častni znak PZS, ga je hotel upravni odbor razrešiti te zadolžitve, pa je odgovoril, da bo že sam povedal, ko ne bo več zmogel. Mnogo gora je prehodil in preplezal, doma in v tujini. Bil je obetaven alpinist in mnogim stenam je vzel mero. Ne bomo pozabili njegove pripovedi o vzponu na Matterhorn, ko je skupaj s kamniškimi alpinisti v cepine skrli denar. Kako so se zabavali švicarski policisti, ko so razdirali cepine, da so prišli do denarja! Pa o čakanju pod goro, da so sledili vodnikom, ki so na goro vodili druge gornike, saj za lastnega vodnika ni bilo denarja.

Ko si je ustvaril družino, je alpinizem opustil in se z vso vnemo posvetil društvu in gradnji Črnuškega doma na Mali planini. Z vrstniki – planinskimi zagnanci so tvorili ekipo, ki je zgradila dom za poznejše rodove črnuških planincev. Česa podobnega danes nismo sposobni narediti. Planinski prijatelji in vrstniki, s katerimi je Srečko delil lepe pa tudi težke trenutke sobivanja, so drug za drugim odšli. Srečko je ostal sam med mlajšimi planinci, vendar ne kot betežen nergač, ampak kot enakovreden član upravnega odbora, obogaten z izkušnjami, toplino in vedrino. Vse njegovo življenje je bilo eno samo razdajanje. Resnično živijo le tisti, ki živijo za druge.

Srečko Valentan je bil rojen 13. 12. 1926 v Beogradu. Šolal se je v Slovenski Bistrici, Mariboru in Ljubljani. Leta 1948 se je vključil v PD Kamnik in leto pozneje v kamniški AO. Bil je alpinist in gorski reševalec. Pomagal je pri gradnji in obnovi planinskih koč na Kamniškem in Kokrskem sedlu ter na Mali planini. Bil je častni član GRS Kamnik in častni član PD Črnuče, odlikovan pa je bil z zlatim častnim znakom PZS. Umrli je na Črnučah 26. aprila 2010.

Črnuški planinci

KOLEDARJA 2011

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE
Dvoržakova 9
p. p. 214

1000 Ljubljana

www.pzs.si
e-mail: maja@pzs.si
tel.: 01 43 45 690

ALPINISTI
2011

EKSKLUZIVNA IZDAJA

ALPINISTI 2011

MAREC
2011

- umetniški posnetki slovenskih alpinistov skozi objektiv Urbana Goloba
- posebno oblikovan
- tiskan na umetniški papir
- dvostransko uporaben
- tromesečni koledarski del z luninimi menami
- format 225 x 450 mm
- podložni fotokarton 305 x 500 mm z izsekom v obliki stene
- vložna vrečka iz črnega fotopapirja
- možnost dotiska logotipa

cena 11,90 €*

planinski
VESTNIK

SIMPRO

STRMINE GORA 2011

- posnetki slovenskih vrhov
- legenda o ajdovski deklici
- obogaten z verzji
- pregleden koledarski del z luninimi menami
- format 33 x 48 cm
- pasica za dotisk logotipa

cena 4,80 €*

*DDV je vključen v ceno. Poštnino plača naročnik.

Mammut – Absolute Alpine.

Testiral Stephan Siegrist.

Na voljo v:

trgovinah Iglu šport, www.iglusport.si, tel.: +386 1 2412 760

Extreme Logan Jacket Men

Extreme Logan Pants Men

MAMMUT
Absolute alpine.